

A
KEGYES-TANITÓREND
KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK
ÉRTESITŐJE

AZ
1901/1902-IKI TANÉVRŐL.

*

KÖZLI
DR. TÓTH GYÖRGY
IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDI LÁSZLÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1902.

I.

A nádorispán az Árpádok korában.

A magyar nemzetet a honfoglalásra a kényszer, honalapításra bölcsesége vezeti. Kalandozó hadjárataikban messze behatolnak Nyugat-Európa testébe, de csak a zsákmány szomja, a nomád szellem viszi őket oda, nem a hódítási vágy. Megmaradnak ez önmagában zárt, a természettől egységesnek alkotott, könnyen megvédhető területen. Vérmes természetének föllobbanó szenvedélyeit a magyar mindig mérsékli az elérhető cél szemeltartásával. Későbbi fejlődésünk főoka, hogy a honfoglaló magyar oly területet választott új hazájának, mely a german törzsek hódítási vágyának határán kívül esett s mely kevésbé volt veszélyes a germánokra nézve, mint a hatalmasabb szláv szomszédság.

A magyar nemzet bölcsesége nyilatkozik meg abban is, hogy, midőn testvértelenül látja magát a népek testébe beékelve, ledönti a válaszfalakat és felveszi a kereszténységet.

Jövők csak a keresztény társadalomban lehetett, de csak úgy, ha ekkor is megőrizzük függetlenségünket, önállóságunkat. Ez pillanatra lehetetlennek látszott; ezért a nemzet élén álló uralkodók politikából eltúrték az ősi hitet, míg véglegesen el nem dőlt a függetlenség kérdése s csak akkor, mikor a helyzet urai lesznek, törlik ki a magyar lelki világából, hogy megszilárdítsák Krisztus hitét.

A magyar nemzet féltékenyen óvja függetlenségét a kor hatalmasaival szemben. A német császárokat szomorú tapasztalásaik viszik oda, hogy békét hagynak a magyar nemzetnek. A pápaság is megkísérli Magyarországgal szemben vélt hűbéri jogait érvényesíteni, de törekvése nem sikerül.

A magyar nemzet őshazájában szerzett és megszeretett szabadságát megőrzi az alkotmányos, erős királyi hatalom.

A magyar nemzet, midőn e hazában letelepszik, azon helyzetben van, melyben minden, magánál erősebb népek közé letelepülő rokontalan nép jut, hogy függetlenségét csakis egysége és összetartása mentheti meg. Ezt az egységet képviseli nálunk a hatalmas, alkotmányos királyság.

A királyságnak külső, hatalmas jellegét az egyház adja meg, ez örögbíti a vezéri tekintélyt. Az egyház hívójének elsősorban rendszerint a fejedelmi személyeket nyeri meg, kik azután népüket is átvezetik a szeretet vallására. Az egyház érdekében áll tehát a fejedelmi hatalom emelése, hogy a fejedelem által elért sikerek az egyház sikerét is képezzék. Ez okból születik meg az Isten kegyelméből való királyság eszméje. Az egyház áldása fenségessé teszi a királyi tekintélyt s meggyökerezik az a fogalom, hogy a legfőbb polgári hatalomnak, a királyságnak a nép akaratótól független felsőbb eredete van azzal az isteni hivatással, hogy királyságában a jogviszonyokat fentartsa s népének életét ideális, magasztos czélok szerint vezesse.

A király az egységes nemzet érdekét képviseli, vagyis benne fejeződik ki a közakarat, ez különbözteti meg és ad hatalmának súlyt az előbb említetten kívül a nép tanácsaiban nyilvánuló közakarat előtt meghajló eddigi fővezértől.

A királyság nálunk megalapításától kezdve hatalmas. Szent István Nagy Károly államát veszi minta gyanánt, csak hogy míg Nagy Károly állama halálával, addig, a mit szent István épít, az nem omlik össze. Pedig az ősi törzsfüggetlenséget, melynek változatlan fentartása minden egységet szétbomlással fenyeget, mind a ketten eltörölték. De ezen kívül hasonló nem is igen találtatott e két birodalomban. Szertelen nagy volt Nagy Károly birodalma és sok egymással meg nem férő népet ölelt fel. A különböző egyesített nemzetiségeknek közös hagyományokon alapuló közérzetük volt, de a különböző nemzetiségeket összefűző közös érzelem nem volt.

Az összetartozás érzetének kifejlődésében nagy akadálya volt a közlekedés nehézsége s a művelődés kezdetleges volta, csak szűk területen, közös helyiérdekek alapján támadt összekötő kapcsolat. Kivülről sem fenyegette őket oly természetű veszedelem, mely a frank nemzeti önérzetet ébren tartotta volna s a közös vezetés szükségességének érzetét felkeltette volna bennük. Nagy Károly minden veszélyt elhárított róluk.

Ezért volt Nagy Károly alkotása időhöz kötött s mihelyt a kereszténység uralmát Közép-Európában biztosította, alkotó elemeire bomlott.

Nálunk más viszonyok vannak. A királysághoz fűződik az újkor két alapvető elvének a diadala: a keresztény hit behozása és fentartása, valamint a magánbirtok megszerzéséhez való jog meggyökeresítése.

A koron uralkodó legmagasztosabb eszmék tehát a királyság nevéhez fűződnek, mert nagy hivatást tölt be egyfelől az által, hogy nemzete létének egészséges és szilárd alapot biztosít a kereszténységben, másfelől sok szövetségest nyer meg az által, hogy a megszerzett magánbirtok jogát megvédi; azonkívül pedig a fekvőbirtok és a hatalom dolgában keletkező egyenlőtlenség s az ezekkel járó túlkapások és erőszakoskodások, a magyar nem-

zet ehhez nem szokott részét, a kisebb hatalmú és birtokú embereket, kik épp oly szabad és teljesjogú magyaroknak érezték magukat, mint szerencsésebb társaik, a király természetes szövetségeseivé teszik.

A nemzeti körérzés, az összetartozás gondolata, minden magyar lelkében hamar érlelődik meg.

A honfoglalók tudják azt, hogy nem tagjai a többi népesaládnak. A nyugati krónikákban olvassuk, hogy a magyart nem is tartják embernek, hanem valami ördögi szörnynek, természetes, hogy hasonló érzés támad a magyarokban is ellenük. A nyugati népeket szokásaik, erkölceik elválasztják a magyartól, azért a magyar lelkében fajához húz, annál keres menedéket, hol találna másutt? Az egymáshoz fűződő közös öntudat megerősödik; az elhatározó ok mindeniknél az az ösztönszerű aggodalom lehetett, hogy ha nem tart össze, oly emberek uralma alá jut, kik benne alig látnak embertársat, kik nem értik s megvetik őt. Az erős nemzeti érzületet tehát veszélyeztetett helyzetünknek köszönhetjük.

A nemzet hamar megértette tehát, hogy csak egysége és összetartozása mentheti meg, ezért kész volt szabadságát korlátozni s királyának segélyére lenni az egység fentartásában.

Egy másik ok is erős hatással lehetett a nemzetre, hogy megértse az egység szükségét, t. i. az, hogy itt népeket találtak, kiket meghódítottak s a kik mindig fenyegethették legyőzőiket.

Történelmünk, igaz, ezek elégedetlenségéről, pártütéséről nem tud semmit; de az is valószínű, hogy e meghódítottak nem nézhették jó szemmel hódítóikat, elégedetlenségük, megbizhatatlanságuk valószínűleg megnyilvánult, ha egyébben nem, fenyegetődző morajokban és apróbb rablásokban.

A magyarnak tehát erős nemzeti érzésének kell lenni e korban, mert kívülről ellenség fenyegeti, bent pedig köztük meghódított nemzetségek élnek, melyek ellen nem fölösleges az óvakodás. A magyar így megérti, hogy össze kell tartania, s hogy az összetartozást a királyság fejezi ki.

A királyság nálunk tehát összhangzásban van a nemzet érzésével, mely legnemzetibb intézménynyé avatja a királyságot, mely éppen ezért rendkívül hatalmas lesz.

Az a nemzet, mely a szabadsággal helyesen tud élni, s a melyet nem nála hatalmasabb idegen hódító nyom el, rendesen szabad marad erős központi hatalom mellett is. Így volt a magyar is. Nálunk az erős királyság fejleszti a szabadságot s ép királyi tekintély készíti elő az alkotmányt.

Az erős nemzeti érzés megakadályozza nálunk a hűbériség létrejöttét, s ezzel az ország szétdarabolását. A királyság fentartja a nemzetet összekötő intézményeket, mert nem mellőzheti őket. Hatalma azon fordul meg, hogy benső contactusban van-e nemzetével. Maga köré csoportosítja időn-

kint a nemzet szétszórt tagjait, tájékozódik hangulataikról, kívánalmaikról. Személyes érintkezéssel nyeri meg felfogásának, terveinek a nemzet számottevő elemét, mert a nemzet nagyjai által helyeselt vállalat végrehajtásánál inkább számíthatni támogatásukra, mintha tanácsukkal nem élne.

A király hatalmának külső bizonyítéka az, hogy az ország nagyjai körötte vannak, így a külföld látja tekintélyét és a tiszteletet, mely övezi. A nemzet eleven ereje ott él a király körül, mely katonáit és várait a király rendelkezésére bocsátja.

A nemzet nagyjai is ragaszkodnak a nemzeti tanács összegyűléséhez, mert befolyásuk és hatalmuk eszközét látják benne, jogot, a melyről többé lemondani nem akarnak. A nemzeti élet kiegészítő része lesz a nemzeti tanács. Hozzá folyamodnak az erős és gyenge királyok. Az erős királyok azért, mert ezáltal a nemzet vezető elemeivel közvetlen összeköttetésbe jutnak és segítségökkel hozzák létre azt az összhangot a korona és közvélemény között, a mely erejüket neveli. A gyengék kényszerűségből fordulnak hozzá.

A király tehát megosztja hatalmát a nemzettel, azért, hogy hatalma nagyobb legyen. A nemzet pedig ezt a hatalmi megosztást intézményekre fekteti, melyek állandók. Így keletkeznek lassankint az ország főbb hivatalai, melyek hol helyettesítik a királyi hatalmat, hol pedig az alkotmány őrei lesznek.

Az Árpádkori magyar állam legelső államhivatalnoka, — ha szabad e szóval e korban élni, — a közigazság legfőbb őre, oltalma, védője és kiszolgáltatója: a nádorispán volt.

A nádorispán név eredete homályos. Tudósaink közül sokan törekedtek e név eredetére fényt vetni, de többé-kevésbbé légből kapott alapokon állva, következtetések nem valószínűek. Igen sokan vezérelvüknek megfelelően, t. i. a szerint, amint a magyarra egyik vagy másik nép befolyását akarták bebizonyítani, származtatták e nevet is egyik vagy másik nép nyelvéből. Külömben is a *nádorispán* név eredete csak annyiban fontos, amennyiben ezáltal magának az állásnak, a méltóságnak valószínű eredetét megtaláljuk.

Frankl után részben¹⁾ a következőkben ismertetem a különböző véleményeket a nádorispán név eredetére vonatkozólag.

Timon az „Imago novae Hungariae“-ben a nádorispán név eredetét következőleg magyarázza „Nador, non est nativum ungaricum . . . sed . . . ex duobus . . . na dwur slavonicis significans aulae praefectum“ (c. IX.), vagyis e két szláv szóból: na dwur jönne létre a nádor szó és a *pán* vagy zsupán elnevezésből pedig az ispán szó. Ezt a nézetet fogadták el Dan-

¹⁾ Frankl Vilmos: A nádori és országbirói hivatal eredete és hatáskörének történeti kifejlődése.

kovszky és Sándor István. Allításuk igazolására a szó és kiejtés hasonlóságán kívül mit sem hoznak fel. Az „ispán“ szót már a hunok is használták, vagy legalább is nagyon régi keletű szó lehet, mely a nemzet köztudatában már az első századokban megvolt, legalább erre mutat Kézainak az a mulatságos etymológiája, melylyel Spanyolország nevét, „Hispania“-t a hunok kapitányaitól, „qui . . . Spani vocabantur“ származtatja. A szó egyik része tehát nem a szláv nyelvből származott, nem származott tehát onnan a másik rész sem. Nyelvkincsökben birták azt őseink, mielőtt még a szlávokkal egyáltalán érintkezésbe jöttek volna.

Nagy János a „nádor“ szót a hasonló arab szóból származtatja, melynek azon nyelvben illustris jelentése van. Kállay a japáni mikadók „Nadairi“ és „Na-darsin“ nevéből származtatja. Ez mind a kettő oly feltevés, mely kevés alappal bír, azonkívül pedig nem a „nádor“ név, hanem a „nádor-ispán“ szónak az eredetét kell fürkészni.

Podhraczký József 1850. júl. 8-iki felolvasásában értekezvén a nádori hivatal és név eredetéről, elítéli azokat, kik a nádorispán nevet a „nadwor és pan vagy zsupan“ szókból származtatják, hasonlóképp elítéli Perger Jánost is, ki „a magyar és hazája leírásában“ azt mondja, hogy a nádorispán, a „nagyúr ispán“ szavak összevonása. Perger t. i. úgy okoskodik, hogy a nagyúrnak, t. i. a fejedelemnek volt ispánja, s azért kapta e nevet a comes palatinus. De ez nem lehet azért, mert „nagyúr“-nak a fejedelmet nem hívták sohasem. Németh János származtatásával sem ért egyet. Németh ugyanis a nádorispán szót a „nagy udvari ispán“ elnevezés összevonásából származtatja. (1839. Tud. Gyűjt. VIII.) Okoskodása az, hogy a királyi udvarban eleitől fogva két udvari főliszt volt: a comes Palatinus és a comes curialis és ezen hivatalok neveit őseink magyarra fordították. Podhraczký szerint azonban az ország biráját sohasem nevezték udvari ispánnak, hanem az ország, azaz a király birájának és pedig azért, mert biráskodása csak a királyi udvarra terjedt, „miből azt látszik következtetni, hogy a comes curialis nem neveztetvén udvari ispánnak, a comes Palatinus magyar nevét a curialis comes-étől nagy szócska által megkülönböztetni nem volt szükség.“ Tehát szerinte a „nádor“ szó nem származhatott a „nagy udvari ispán“ nevekből, azért a nádor nálunk nem is „pfalzgraf“, mint a német-római birodalomban a comes Palatinus, hanem mindenkor „magnus Comes“, „gros graf“ (Vagner K. in Annal. Scep. P. I. p. 199. Károly királynak 1312. évi okiratában „Dominus gros grow“-nak van a nádor nevezve.) Rogerius a nádort „maior Comes Palatinus“-nak nevezi. (Carm. mis. 14. c.) Innen Podhraczký azt következteti, hogy a nádor név a „magnus Comes“ egyszerű lefordítása. T. i. e szerint a „magnus Comes“ nagy birót jelentene és e szók összevonásából jönne elő e szó: „nádor.“

Podhraczký okoskodása több tekintetben hibás, először is nem a

„nádor“ szó meghatározása szükséges, hanem a „nádorispán“-ó. Továbbá, mint Frankl (13. l.) kimutatja, a magnus Comes és a maior Comes elnevezés csak a XIII. század közepe felé kezd divatba jönni és rendszerint mint eliptikus kifejezés csak rövidség kedvéért van használva. A „comes curialis“-nak neve pedig kezdetben sem „királyi“, sem „bíró“ nem lehetett, mert hatásköre kezdetben csak az udvari tisztekre való felügyelőségből állott és így a valószínű neve „udvari ispán“ lehetett. Udvari ispánnak pedig nevezhették a comes Palatinust, mert kezdetben a törvény értelmében (S. L. D. III. 3. §.) hatásköre csak a királyi udvarra terjedt ki és így kezdetben hatásköre a pfalzgróféval megegyezett.

Németh János éppen ezért azt mondja, hogy ezt a két udvari főtisztet megkülönböztessék, a comes Curialist hívták udvari ispánnak, a magnus Comes Palatinust pedig nagy udvari ispánnak, mely kifejezésnek összevonásából származott a nádorispán (Tud. Gyűjt. 1839. VIII. k.)

„Hogy a magyar értelmezésnél, melyet eldobni semmi okunk sincs, az első részben minden esetben „nagy“ rejlik, abból látszik bizonyosnak, mert némely régi nyelvemlékeinkben éppen e szónál „d“ helyett „g“ is fordul elő. „Én nagyrispán uramnak leginagyobban amiben tudok szolgálnom, mindenkoron ketteles szolgálja vagyok.“ (Levél 1558-ból, Szalay A. 400. m. l.) Ime, itt már csak egyetlenegy betű különbség van a nagyurispán és a „nagyrispán“ közt. Ezen levelekben gyakran olvasható nádrispán is.“ (Czuczor-Fogarasi magyar nyelv. szót. IV. 688.) Tehát a nagy udvari ispán összevonása a legvalószínűbb.

A comes palatinus a legrégibb nyelvemlékekben „náderspány“ (R. m. k. III. 12.) és „naderspán“ (Mon. Irók III. 133.) változatokban fordul elő. Nádorispán alakban először Verbőczy tripartitumának 1611-iki magyar fordításában jó elő.

Latin elnevezése a nádorispáni hivatalnak a „comes Palatinus.“ Nomen palatinorum a palatio derivatum. (Bartal: Comment. 320.) Ebben a kifejezésben a comes szónak a magyarban „méltóság“ a jelentése.

Előfordul még a nádorispán Palatinus noster, Palatinus meus, Comes palatii változatokban, a Palatinus Regni elnevezés pedig IV. Béla idejében merül fel.

Ha a nádori hivatal és méltóság eredetét kutatni akarjuk, vissza kell mennünk az őshazába, hol elődeink éltek, el kell kisérnünk őket vészteljes és kalandos vándorlásaikban és kutatnunk kell, hogy vajjon e későbbi oly nagyhatalmú és diszú állásnak megvan-e már a csirája ott, vagy pedig idegen nemzetektől vették át vándorlásaik közt?

Bartal György a parthus és a hunmagyar népek történetét nyugati forrásokból összeállítva, igyekszik kimutatni, hogy a későbbi magyaroknál meglévő hivatalok, csirájukban már ezen népeknél megvoltak. (A parthus és

a hunmagyar Schytákról. Új magyar múzeum, 1860. XII. f.) Igy kimutatja azt, hogy Arsaces korában a parthus schytháknál a fejedelem után a legelső s legfelsőbb államhivatalnok a nagyúr bíró volt. A hunoknál pedig Onegezes volt ez a legfőbb bíró, mely a mi nádorunknak tökéletesen megfelelt.

Tehát a parthoknál, scytháknál, hunoknál ez az intézmény fennállott, azonban nagyon valószínűtlen, hogy a magyarok ezen népektől vették volna át a nádori méltóságot, mivel az írott emlékek hiánya következtében, az rég feledésbe mehetett. Nézzük azonban, vajjon nálunk magyaroknál nincs-e a nádorispánnak megfelelő méltóság vagy hivatal? Kézai krónikájában a 2. fejezetben ezt mondja: „Egy Rectort is választottak, Kádárt, a Torda nemzetségből, hogy bíraskodjék az egész sereg felett, intézze el a perlekedők ügyeit, büntesse a gonosztevőket, tolvajokat és rablókat. Úgy azonban, hogy ha a bíró túlságos büntetést szabott, a népgyűlés az ítéletet megsemmisítette, a helytelenül eljáró kapitányt és bírót pedig letehetette a mikor akarta.“

Biborban született Konstantin császár „De administrando imperio“ czimű munkája 40. fejezetében azt mondja: „Első fejedelmök az Árpád nemzetségéből sorrend szerint való uralkodó, van még két más fejedelmök is, a gülász és a karkhász, akik bírói tisztelet viselnek. Van még fejedelme mindegyik törzsnek is. Tudnivaló, hogy a gülász és a karkhász nem tulajdonnevek, hanem méltóságok.“

Ezen írókból kitetszik az, hogy a honfoglaló magyarok magukkal hozták a rectort, a gülászt, a karkhászt, kiket az egész nemzet, a törzsek közös birájának tüntetnek fel.

A karkhász és a rector, gülász ugyanazon a hivatalokat jelenthetik, mert Konstantinos is, Kézai is úgy ír, mintha az általa említettek kivül a magyar állami szervezet semmi más főhivatallal nem birna. Minthogy pedig a gülász valószínűleg a fővezérségben és főbírótságban volt helyettese a fejedelemnek, a karkhász pedig a nem egy törzsbeliek közt támadt viszály elintézője, azaz a törzsek birája volt. Szükséges is volt egy ilyen bírói hivatal felállítása, mert ha ilyen hatóság nincs, minduntalan előállott volna az egyes törzsek között a fegyveres egyenetlenségnek, a vérbosszúnak helye.

Bartal a nádori méltóság eredetét innen származtatja, kiemelve azonban, hogy István ezen hivatalra való kinevezést föntartá magának egyrészt, másrészt működésének terét új határokkal körülírta. (Bartal: Com. 148. l.)

Engel azt véli, hogy a nádori hivatal csak Koppány somogyi vezér ellen viselt hadjárat előtt jött létre, s hogy Hunt-Pázmány testvérek lettek volna az első comites Palatini. (Engel: Geschichte des ung. Reichs I. k. 105. l.) Podhraczký azt véli, hogy sokkal régebb, s meg volt e hivatal előbb is, de más formában. Frankl véleménye is ez.

Ezekkel szemben az újabb történetírás és pedig Szalai, Horváth M.,

Pauler nyugattól kölcsönzött intézménynek ismerik el épügy, mint magát a királyi udvart; és a nádorispáni méltóság gyökerét a nyugoti fejedelmek udvarai-ban szereplő udvarbirói tisztben látják és pedig azért, mert a nádor épügy, mint nyugaton a pfalzgróf, a király tetszésétől függő udvari hivatal volt, mely csak fokoként tett nagyobb jelentőségre szert és ha mindamellett a későbbi nádorispán és a gúlász hatalma között némely hasonlatosságot találunk, ez csak olyan, mintha jelen főkormányzatunk tagjai működési körükre nézve szintén némileg hasonlítanak az 1848. előtti nádorispánhoz, tárnokmester vagy kamara praeseshez, a hivatal azért mégis más, neve, alapja más.

Szt. István trónralépésével nyugaton az uralkodói kormányforma a monarchia volt. Szt. István tehát odalörekedett, hogy államát a nyugoti államok mintájára rendezze be. Ezen törekvése leginkább abban nyert kifejezést, hogy a hittérítés sikeres volta után a Rómából kapott koronával magát megkoronáztatja. A koronázásban és a királyi czim felvételében ünnepléses kifejezést nyert azon eszme, hogy Szent István megszűnván a nemzet vezére lenni, a nemzet souverain fejedelme lett. A királyi hatalom első megjelenésében imperatorikus természetű. A szent István-féle monarchiában a kormányzat és a törvényhozás a király személyére támaszkodik, tehát épügy, mint nyugaton, nálunk is bizonyos mértékig legalább személyes jellegű. Jellemző vonása ennek, hogy a kormányzás egyes ágai nincsenek elválasztva, tehát a hadügyet és a törvénykezést egy közeg végzi. Nálunk különösen kezdetben, a királyság megalakulása után, csak a király tekintetik közjogi személyiségnek a nemzet szabad tagjai szemében, ellenben már a királyi hatalom közegei nem tekintetnek államhatalmi közegnek, hanem inkább magánhatalmiaknak s ennek következtében az ő általuk gyakorolt hatóság, nem annyira köz-, mint magánjogi alapokon nyugvó. Ezen felfogásban kell keresni a magyar alkotmány azon jelenségét, hogy a nemesek nem állanak kezdetben a királyi főtisztek és pedig sem a központi, sem a vidéki főtisztek hatósága alatt, sem törvénykezési, sem hadügyi tekintetben, hanem a király személyes hatóságának vannak alávetve. A király minden hatalom kútforrása, magának a központi kormányzatnak súlypontja a királyon nyugszik, a király nemesak uralkodik, hanem kormányoz is, tehát intézi közvetlenül az ügyeket. A király tartózkodási helye „curia regia“, mely nemesak a királyi udvart jelenti, hanem a királyi jogok összességét is. A királyi kuriában tartózkodnak általában a királyi központi kormányzat közegei, kik kezdetben nem mások, mint a királynak udvari tisztjei, kik mint ilyenek segítségére vannak a királynak a központi kormányzásban, s ez alapon mindinkább nagyobb közjogi jelentőségre tesznek szert. A fokozatos fejlődést ez irányban okleveleinkből is láthatni, habár az első századokból kevés felvilágosításra akadunk. Ezen tisztségek később, a nyugati

államok fejlődésétől eltérőleg, a mi különleges viszonyainknak megfelelőleg fejlődnek. A későbbi jelentőséget tekintve, az udvari tisztségek első helyén áll a nádorispán.

A nádorság, mint udvari méltóság, a nyugati államok mintájára szerveztetik hazánkban Szt. István által.

Szt. István ugyanis azt írja törvénykönyvében: „Mi is, országunkat Isten akaratából kormányozván, mind a régi és mostani császároknak példájokra.“ (Nagy Gyula: Corp. i. H. S. Steph. decr. l. II.), tehát Szent István a külföldi császárokat tartotta szem előtt, de nem mondja meg, hogy a bizanczit-e vagy a német-római. Bél „de Archiofficiis regni Hungariae“-ban azt írja, hogy Bizanczot utánozta a szent király a főhivatalok felállításában¹⁾, mert szerinte még a german államokba is innen vették át a főtisztségek. Bartal több fontos argumentummal bebizonyította, hogy Szent István a frank császárokat tartotta szem előtt, mit külömben bizonyít azon tény is, hogy Szt. István törvénykönyve frank kapitulárék átvétele, ami kitűnik abból, hogy a keresztény vallásról, nem mint megalapítandóról szól, hanem mint megerősítendőről; továbbá Szent István, hogy állandóvá tegye a kereszténységet, igen sok német lovagrendű férfit behívott, kik bizonyára a saját országuk törvényeit tették uralkodóvá.

Szt. István a frank kapitulárékat utánozva törvényeiben, udvara berendezésében is a frank mintákat tartotta szem előtt. Szent Istvánt kell tehát a nádorispáni méltóság alapítójának tekinteni, jölehet erre okleveles adat nincs, de azon körülmény, hogy már a tihanyi alapító levélben előfordul a nádorispán, Szent Istvánra mutat, mint alapítóra, mert a Szent István után következett zavaros időkben új tisztség alapítására gondolni sem lehetett.

A nádorispán hatáskörét Szt. István frank minták szerint kibővítette, mert Bartal szerint a nádor a királyi curiában és a nép összejövetelein a törvénykezésben segítségére volt a királynak.²⁾ A nádor e szerint segítségére volt a királynak a törvénykezés mindazon eseteiben, melyek előbb a communitas jogkörébe estek, s melyek ekkor a királynak voltak fentartva, de a nádor nem önállólag járt el, hanem mint a király időről-időre megbízott segítője, vagyis nem a méltósága volt a jogforrás, hanem a király időleges megbízása.

Szt. István alatt, mint első nádort említik „Ceba“ nádort és pedig Jongelinus Gáspár, ki azt mondja, hogy a szent benedekrendi kiváltságos levélen, mindjárt az esztergomi érsek neve után jó Ceba aláírása.³⁾ Jongc-

¹⁾ Nam et in germanicum imperium ex Oriente eadem haec munera inde ab antiquissimis temporibus et si non omnia immigraverunt. Bél: de Arch. Regni Hung. 118. l.

²⁾ Istum (Palatinum) in curia sua et apud populum et pro frequentissima huius concione in iure dicundo operam navasse regibus (Bartal: Com. 319. l.)

³⁾ Barinay: Palatini regni Hungariae. Tyrnaviae, 1752.

linus után mindazok, kik a nádorok névsorát összeállították, felvették katalógusukba Ceba nádort, azonban Frankl (39. l. j.) kimutatja, hogy az oklevél minden kiadásában, sőt a facsimilében sem olvasható több, mint Ceba Comes.

Tehát így Ceba nem volt nádor. Egyáltalában Szt. István idejéből meglevő oklevelekben nem találkozunk nádorral.

De azért szent István, ha nem is nyíltan, de azért megérthetőleg utal a nádorra és országbiróra és pedig a zalai apátság 1024-iki adománylevelében, melyben a zalai monostort a megyei és az ország udvari ispánjai hatásköre alól kiveszi.¹⁾

Itt az ország udvari ispánjai alatt mást nem érthet, mint a nádort és az országbirót.

IV. Béla 1254-iki oklevelében a székesfehérvári egyháznak szent István által adományozott kiváltságait erősíti meg. Az oklevélben elmondja, hogy a szent Király megtiltotta, hogy az idő szerint létező nádorispán bármily ügyben, mint rablás, lopás és pénzhamisításban azok fölött ítélhessen.²⁾

Tehát szent István alatt már volt nádor.

De ezenkívül van még egy fontos érv, mely egész bizonyossá teszi, hogy szent István alatt már volt nádorispán. Tudniillik a szent Gellért legenda, mely a benne foglalt események leírásában kortanú és melynek keletkezési ideje semmi esetre sem korábbi szent László idejénél. Ez azt mondja: „Nam inter hoc comes Palatii regii Aba nomine, effugato de regno Petro coronam regni usurpavit.“ (Legenda S. Gerardi abbreviata a Pelbarto de Temesvár in Pomerio sanctorum. Editio Battyániana. 367. l.) Ha tehát Péter alatt már volt nádor, az bizonyára nem azokban a zavaros időkben alapított, hanem előbb, az országrendezés korában. Czech Jánosnak az akadémiában lévő kéziratában Aba Sámuel nádor gyanánt szerepel és azt állítja Czech a pannonhalmi főapátság egy oklevele nyomán, hogy Aba Sámuel nádorsága 1023-ban szent István alatt kezdődik.

I. Endre uralkodása alatt már oklevélileg ismerünk egy nádort, Zachét (Fejér: C. D. I. 393.), ki mint tanú szerepel a tihanyi apátság alapító levelén.

A nádorispáni méltóság szent István korában azonban csak egyszerű udvari hivatal, ki önállólag leginkább csak az udvarnokok felett ítél, így mintegy az udvarbíró tisztét tölti be. Ezen udvarbíró azonban csakhamar jelen-

1) *Judicio... universorum Comitum parochialium seu vice iudicum et Curialium Comitum regni... penitus sint exempti.* Fejér: Cod. dipl. I. 309. l.

2) *„Firmo statuimus edicto... quod prouti a progenitoribus nostris primitus fuit ordinatum... nec Palatinus pro tempore constitutus, super aliqua causa ut puta: super furto, latrocinio vel in moneta generaliter super nullis causarum articulis ipsos possit, debeat et audeat iudicare.“* Fejér: C. d. IV. 2. 232.

tény tagja lesz a királyi udvarnak. Szokás volt ugyanis, hogy a király a hozzátartozó kérelmek és panaszok elintézését esetről-esetre egy megbízott emberére ruházta. Ily megbízásokban gyakran részesülhetett a nádor és így jutott abba a helyzetbe, hogy mint királyi megbízott, nemes ember ügyében is eljárhatott. Így történt, hogy a nemes ember, ha a királyhoz nem juthatott panaszával, akkor a nádorispánhoz fordult, ki azt elfogadta és elintézte.

De a magyar ember jogi érzékét sérthette az, hogy a nemes ember felett is egy olyan ítéljen, ki a király magánhatalmának alávetett szolgánép birája.

Ez lehetett valószínű oka a corpus iurisunkban tévedésből szent Lászlónak tulajdonított, de valójában Salamon idejében hozott törvénynek, mely először szól a nádorispánról.

Az idézett törvényezikk így szól: „Tetszett azt is végeznünk, hogy mikor a nádorispán (Comes Palatinus) haza megyen, a király és udvara pecsétjét annál hagyja, ki az ő helyén leszen, hogy valamint egy a király udvara, azonképen pecsétje is egy legyen. Valamig pedig azon ispán otthon leend, senkire pecsétjét ne küldje, hanem csak azokra, kik udvarnokoknak hivattatnak és akik szabad akaratjokból járulnak elébe, azokon legyen hatalma ítélnie. Ha máskülömben cselekszik, ötvenöt pénzt fizessen.“ Szent László III. k. 3. f.

A palatinus comes elnevezés alatt szent László korában a nádorispánt értették, nagyrítván az országbirót, de az itt idézett törvényezikk a „Palatinus Comes“ alatt a nádort érti, mit bizonyítanak az összes írók, Bartalt kivéve, ki megalapított nézete folytán azt vélte, hogy itt a comes Palatinus alatt az országbiró értendő, mivel véleménye folytán az udvarbiró főleg a királyi udvarban bíraskodott a király pecsétje alatt, míg a nádor a királyi udvaron kívül, a saját pecsétje alatt. De ezen nézeteket Szalay és Frankl megdöntötték.

Ebben a törvényben a nádorispán már közjogi jelentőséggel van felruházva. A királyi kuria t. i. nem magán, hanem politikai hatóság, mely csak egyféleképen működhet (pecsétje is egy legyen, mondja a törvény), ennél fogva a nádorispán közhatósági jogokat csak oly minőségben bír, mint a királyi kuria pecsétörzője. A nádorispántól, mint közhatóságtól, különbözik az ő magánszemélye. A nádor, mint magánszemély (mikor hazamegy), csak az udvarnokok felett bír hatalommal, a nemesek felett nem. De mivel régi magyar szokás szerint az ügyek elintézésére birót kinek-kinek saját tetszése szerint lehet választani, így ha a nemes a nádort önként felkéri bíról, akkor a nemes pereiben is bíraskodhatik a nádor.

Tehát a nádorság szent László idejében már közjogi hatóság, de azért még mindig nem szűnik meg udvari alkalmazott lenni, a mi kitűnik Kálmán I. törvénykönyvének 36. pontjából, mely arról szól, hogy az ispánok

a legfontosabb híreket tartoznak a királynak lovas hrvivóval bejelenteni és ezen udvarba jövő lovasfutárok útiköltségeit a nádor téríti meg, „pretium viatici sui a Palatino Comite exigant.“ (C. J. H. Col. lib. I. c. 36.)

Innen kezdve látjuk a nádori méltóságot mindinkább emelkedni, így Kálmán király 37. törvényezikke szerint, midőn a király beutazza az országot, jogszolgáltatás czéljából vele van a nádor, ki őt a biráskodásban helyettesíti; mert ha a király egy ispán megyéjébe jön, csatlakozik hozzá két megyei bíró, kik közül az egyik az ispán udvari bírása, a későbbi alispán, a másik pedig a harczi bíró és ezek itélkeznek; ha a bírók ítéletét a nép nem találná helyesnek, akkor lehet fellebbezni a nádorispánhoz, ki azután végérvényesen ítél; vagy pedig ha a két megyei bírót a nép vádolja, akkor is a nádorispán ítél felettük.

Törvénykönyvünk ezután egész 1222-ig nem szól a nádorról, de azért a nádorság e közben rohamosan emelkedik, az erő, mely ezt emelte: a szükség. Mert ha áll az, hogy a nemes saját választott bírán kívül csak a király biráskodásának van alávetve, akkor a biráskodásnak igen fogyatékosnak kellett lenni, mert volt olyan vidék, hol a király 30—40 évig se fordult meg, vagy pedig a pörlekedő felek kénytelenek voltak a királyi kuriába menni, ami tetemes fáradságba került. Ez volt az a nagy szükség, mely a nádorságot rohamosan fejlesztette.

Kálmán ezen segitendő, behozta a „synodus seu congregatio populi“-t, mely szerint minden püspök a saját megyéjében „in festivitate Apostolorum Philippi et Jacobi et in Octavis Michaëlis“, a világi hatóságok jelenlétében törvényszéket tart azért, hogy ne kelljen nagy fáradsággal a királyi udvarba menni az ügyek elintézéséért. Kálmán e törvénye csak múltó jelentőségű, mert akkor, a midőn a nádorispán a nemesek felett rendszeren biráskodó közeg lesz, akkor a zsinati törvényszékek helyébe a nádori vidéki adhoc törvényszékek lépnek.

II. Endre uralkodásának nagy eredménye az aranybulla, mely ha nagyjából egy osztály győzelmét hirdeti is, mégis a későbbi alkotmányos fejlődésnek kétségtelenül ez képezi sarkpontját. S ha Mably¹⁾ az angol magna chartáról azt mondja, hogy: „A későbbi zavarokban a magna charta szolgált vezérpontul a nemzetnek, mely a nemzeti szabadság zászlója alá gyűlt, hogy hazáját megmentse, ha annak csendességét álnokul megzavarták vagy jólétét zsarnokok veszélyeztették“, úgy bizonyára elmondhatjuk az aranybulláról is, hogy a későbbi zavarokban ez volt azon vezércsillag, mely a magyar nemzetet az alkotmányosság felé indítá.

A „bulla aurea“ — mondhatjuk — volt első szilárd törvénybeiktatása a magyar szabadságszeretnek, ama nagy és hatalmas erőnek, mely

1) Mably: Observation sur l'histoire.

nemzeteket százados hányattalásokon keresztül fentartott; ez volt amaz oltalmazó genius, mely a magyar nemzetiséget és alkotmányos érzetét a legújabb időkig megőrizte.

Az aranybulla minden akkor létező jogviszonyt több-kevesebb eredménnyel szabályoz, a nádorispánt már fejlődése teljességében mutatja be. Nagyon valószínű, hogy az aranybulla meghozatalánál a nádorispán nagyon fontos szerepet játszik, sőt valószínű az is, hogy a bulla gondolatmeneti szövegének megalapítója nem János esztergomi érsek, hanem Jula nádor volt. Több nevezetes pont intézkedik az aranybullában a nádorispánról, melyek mutatják, hogy az egyszerű udvari hivatal mivé fejlődött, mily hatalmas független közjogi állást tölt be; így mindjárt az első pont elrendeli, hogy a király évenként, a Szent Király ünnepén, Fehérváron tartozik ünnepelni. „És ha mi ott nem lehetnénk, a nádorispán kétség nélkül ott leszen érettünk és a mi képünkben minden ember ügyét meghallgatja; és az egész nemesség, ha valaki akar, szabadon oda gyűlhesen.“ (Aranybulla I. cikk 1. §.)

Fontos ez a pont a nádorra, mert itt van először törvényileg kimondva, hogy a király helyettesítője és pedig bűnpörökben is, mert „et vice nostra causas audiet“ feltételezi, hogy itt nem csak egyszerűen „ünnepeltek“, hanem komolyan intézték el a felek sérelmes ügyeit. Bizonyítja ezt azonkívül számos okleveles adat s a Váradi Regestrum számos bejegyzése.

Itt van tehát először törvényileg kimondva, hogy a nádorispán a király helyettesítője. Az aranybulla meghozatala előtt néhány évvel, midőn II. Endre kereszties hadjáratot vezet, helyettesítőjéül nem a nádort, hanem az esztergomi érseket bizza meg, jóllehet a nádor nem ment a királylyal hadba, jóllehet a gyakorlat már eddig is a aranybulla álláspontjára helyezkedett. II. Endréig többször fordul elő eset, hogy a király akadályozva van a személyes kormányzásban, ilyenkor mindig a nádorispán a helyettesítője. Kálmán kiskorú István fia mellett Lőrincz esztergomi érseket s János nádorispánt látjuk a kormányon s II. Béla fia, Géza nagykörúságáig Belus nádorispán kormányzott.

Az aranybulla VIII. pontja mintegy az első következményekép kimondja, hogy: „A nádorispán minden ember dolgában, ki országunkbeli, külömbség nélkül ítéljen.“ 1. §.

De nemesek perét, ha fejöek vesztébe vagy birtokuk veszedelmébe jár, a király hire nélkül el ne végezhesse. 2. §. Helyettes birákat pedig ne tartson, csak egyet a maga udvarában.

Ez a cikk tehát kimondja, hogy a nádorispán fenhatósága alá tartozik mindenki. Határozatlanul van azonban e pont megfogalmazva, mert ekkoriban többen, külön privilégiumkép ki voltak véve a nádori fenhatóság alól. E pont tehát úgy értelmezendő, hogy a nádor ítélkezik mindenki

fölött, kivéven azokat, kik szabadságlevéllel kivétettek a fenhatóság alól. A nádorispán tárgyal minden ügyben, de nem dönt. Nemesi biztosítékul fennmarad a királyi auctoritas. A nemesi élet és vagyon megsemmisítéséhez királyi hatalom szükséges.

A 30. pont a nádorispán egy nevezetes kiváltságát tartalmazza: „Tudniillik a nádorispánt, a bánt, király országbiráját és a királyné asszonyét kivéve, senki két tisztet ne viseljen.“

Tehát ez a négy főúr van azon kiváltságos helyzetben, hogy meglevő méltóságukon és hivatalukon kívül még egy másik hivatalt is betölthetnek és tényleg a nádorispán hivatalán kívül még rendszerint néha egy, néha több megye főispánja.

A 31. pont nevezetes szerepet juttatott a nádornak, t. i. a nádornál őrzik az aranybulla egy példányát. „A hetediket őrizze a nádorispán, ki az idő szerint leszen. Oly módon, hogy az írást mindenkor szem előtt tartva, se ő maga meg ne tévedjen valamikép a mondott dolgokban, se királyt, vagy nemeseket, avagy másokat megtévedni ne engedjen.“

Tehát a nádornak nagy a kötelessége, ő itt mint az alkotmány őre van feltüntetve, ki maga tartozik megtartani a törvényeket, de kötelessége ügyelni arra, hogy mások, sőt még a király is megtartsa.

Az aranybulla, mint ilyen, teljesen a hazai viszonyok talaján áll, ebben van gyöngesége is. Az aranybulla békét nem szerzett, a törvényellenességeket akarja megszüntetni, de más törvényes állapotról nem gondoskodik. Ezért adja ki II. Endre 1231-ben a II-ik aranybullát, melyben a nádorispánról szintén több fontos czikk intézkedik.

Mindjárt az első articulus csekély módosítással ugyanazt rendeli, mit az aranybulla I-ső pontja, t. i., hogy a király szent István ünnepén Székesfehérváron tartozik „solempnisare“, hogy ott az elnyomottak minden félelem nélkül előadhassák panaszukat és ha a király meg nem jelenhetne, tartozik jelen lenni a nádorispán, hogy a király helyett („vice nostra“) felvegye a panaszokat és elintézzze.

Innen kezdve a nádori biráskodás mind nagyobb jelentőséget nyer a vidéken, úgy, hogy a király személyes biráskodása úgyszólván háttérbe szorul.

A nádor jogállásának ezen kiváló voltánál fogva csak természetes azután a 1231. decretum 3. cikkének azon rendelkezése, hogy ha a nádorispán a királynak, vagy az országnak ügyeit rosszul kezelné, akkor az ország lakóinak kérelmére elmozdítandó, a mi szintén a nádori méltóságnak alkotmányos voltát juttatja kifejezésre, azaz hogy a nádorispán a királynak nem egyszerű tisztje többé, hanem országos tisztség. A nádori méltóság független voltát kifejezi az „ex dei gratia“ jelző, melyet a nádorok e korban használnak először. (Fejér: Cod. dipl. III. l. 459. l.)

Az idézett törvényezikk így szól: „Ha a nádorispán időközben rosszul kormányozná a király és az ország ügyeit, esedezni fognak nekünk (t. i. az ország rendei), hogy alkalmasabbat állítsunk helyére, t. i. akit akarunk és mi engedni fogunk az ő kérésüknek.“ A király tehát a nádorispánt az ország rendeiére kérésére elbocsátja hivatalából, de azt nevezi ki helyébe, a kit akar (quem volumus). Első lépés ez a nemzet ama későbbi jogához, hogy az ország maga válaszsza nádorispánját.

Mióta a királyság fenáll, a nádorispánt mindig a király nevezi ki, e jogát meghagyta ugyan e törvény (ut utiliozem . . . quem volumus), de a nemzetnek is jogot ad, hogy más nádorispán kinevezését kérelmezhesse. Következésképen kiviv itt a nemzet a főkormányzatra annyi befolyást, hogy az ország legfőbb tisztviselőjével szemben kifejezhesse azt, hogy működésével nincs megelégedve és azt úgy fejezi ki, hogy sikert is ér el, mert: „mi engedni fogunk az ő kérésüknek.“

Az 1231. decretum 3. czikke valóságos intézmény, a felelős parlamentarizmus kormány csirája e törvényben van letéve.

Az 1231. decr. 17-ik pontja az aranybulla 8-ik cikkét így módosítja: „A nádor mindenki fölött ítélkezzék külömbség nélkül, kivéve az egyházi személyeket, a házassági, nőhozományi s általában azon egyházi ügyeket, a melyek egyházi törvényszék elébe tartozóknak tekintetnek.“ E törvényezikk megértésére szolgál a decretum záradéka, t. i. „ha akár mi magunk, akár fiaink s utódaink megsérteni akarnók ezen tőlünk engedélyezett szabadságot, az esztergomi érsek minket, intés előre bocsátása után, megátkozhasson.“ El van tehát törölve a fegyveres ellenállási jog, vagy legalább is feladva úgy, hogy az új törvény megtartásának két garantiája van, t. i. a nádorispán elmozdítása, ha a nemzet kívánja és az egyházi átok. E decretum tehát az egyház sürgető befolyása és tekintélye alatt készült, természetes most már a 17-ik pont, mely privilegiumot biztosít az egyházi törvényszéknek.

Ugyanis a decretum 18. és 19. pontja szabatosan meghatározza azt, hogy a nádorispán a király beleegyezése nélkül fej- és jószágvesztésre nem ítélhet senkit és újból hangsúlyozza, hogy a nádorispán ítél mindenki fölött, kivéve azokat, kik e jelen statutumban intézkedési és törvénylátói jogkörö alól kivétettek.

A nemzet ezután a nádorispán megválasztásában is részt akar venni és így jött létre az 1290. 9. cikk, melyben III. Endre király az országos rendek e részbeni befolyásos jogát nyíltan elismeri. „A nádort, tárnokmestert, cancellárt és országbirót, országunk régi szokása szerint, országunk nemesseinek tanácsával fogjuk választani.“

E törvényezikk és a 31. cikk fontos, ez utóbbi kimondja, hogy az országgyűlés évenként megvizsgálja az ország helyzetét s azt, hogy a főtisztviselők mint

tartották meg az ország törvényeit s ha valakit hibában találnak, az országgyűlés ítélkezik fölöttük.

E két törvénycikk megalapítja az országgyűlés befolyását a legfőbb kormányhatalomra, eddig az 1231. 3. cikke szerint csak a nádorispán elbocsáttatását sürgethette a nemzet, itt pedig már törvényes joga van arra, hogy e négy hivatalra emelhesse a királylyal együtt azokat, akikben bizalma van.

A törvénycikkben említett „régí szokás“ vonatkozik arra, hogy a király egyes előző esetekben meghallgathatta az országnagyokat, de nem a rendek közönségét. E törvény azonban csak papíron létezett, a gyakorlatban nem volt hatálya. III. Endre utódaí is majdnem a XV. század közepéig magok nevezték ki a nádorispánokat az országos rendek minden részvétele nélkül, miből azt kell következtetnünk, hogy az 1290. t.-cikk által oly jogot biztosított magának a nemzet, melylyel eddig nem bírt ugyan, de amelyet még ezután is jó ideig királyai nem ismertek el.

A 31. cikk fontos az alkotmányosság fejlődésére, mert a nemzet kormányzásban való részvétét jelenti. Azt várta a nemesség e cikktől, ami be is következett, hogy a majd tömegesen megjelenő nemesség közvéleménye megteszi hatását a főtisztviselőkre, így a nádorispánra is, ki így a törvénynek igazi őre és igazságos végrehajtója lesz.

A vidéki bíráskodás e korban a nádor kezébe ment át. Kifejlődik mindinkább nálunk ezalatt a megyei önkormányzat és a nádori bíráskodás most összekölttetésbe lép a megyei önkormányzattal, sőt azt lehet mondani, hogy ezen megyei bíróság a nádorispán vidéki bíráskodásával kapcsolatosan fejlődik ki.

Kálmán törvénye szerint az országot bejáró királyt két megyei bíró kíséri, most az 1291. decr. 14. szerint a nádorispánt vidéki bíráskodásában négy kiküldött megyei bíró kíséri a megyei ispánnal együtt, a nádor azokkal együtt tartozik itélni, mint a megyei igazságszolgáltatás feje, de mintegy a nem esetenként választott megyei bíróságok önállóságának kifejezésére ki volt mondva, hogyha netalán a nádorispán helytelenül járna el, a kiküldött állandó bíróság ezt megakadályozni és a királynak a dologról jelentést tenni tartozik (iidem quattuor homines cum comite ipsorum prohibere et nobis intimare teneantur.) E törvény rendszeresen megalapítja a megyei törvényszéket, mint a congregatió kiegészítő részét.

Az 1298. decr. 26. pontja azt tanúsítja, hogy a nádori vidéki bíráskodás szűkebb korlátok közé szorult a megyei törvényszékek kifejlődése következtében.

Az 1298. decr. 26. pontja szerint, ha a nádor nem tartana valamely vidéken törvénykező gyűlést, akkor a megyei bíróság ítélhessen a nemesek felett és ha e korszak vége felé a nádor vidéki bíráskodása még fenn is

áll, az csak mint szükségszerű intézmény volt életben, mit bizonyít az 1298. decr. 29. cikke, mely azt rendeli el, hogy a nádorispán tavasszal, ősszel és nyáron tartozik birói gyűléseket tartani: „et non in hiemali“ (tempore) és pedig nem zárt helyen, hanem „in campis et conventibus“, de ha bármi oknál fogva nem tarthatna, akkor biráskodjanak a megyei bírák.

A nádorispán vidéki biráskodása nem sokkal később, már a vegyes-házi királyok alatt megszűnik.

A nádorispáni méltóság betöltése.

A nádorispánság kezdetben udvari hivatal volt, mint ilyen nem csak az Árpádkorban, hanem jóval azontúl is a király által tölthetett be, ki azokat le is tehetette. A nádori méltóság azonban lassankint kibontakozik, nagygyá emeli a közszükséglet s mint ilyen, közjogi jelentőséget nyer. A nádor lassanként nemcsak a királynak lesz felelős, hanem az ország lakóinak is, kiknek kérelmére a nádor elbocsátandó fennebb idézett 1231. decr. 3. art. szerint, a király azonban kiköti, hogy azt nevezi ki nádorúl, akit akar, „quem volumus.“

A nemzet azonban nem elégedett meg azzal, hogy csak a nádorispán elbocsátásában vegyen részt, hanem annak választásába, illetőleg kinevezésébe is befolyást akart magának biztosítani, mit III. Endre király is elismer az 1290. decr. IX. cikkében. A törvényben félig-meddig kijelölő jog van biztosítva a ország nemeseinek és pedig „ex antiqua consuetudine.“ Erről a régi szokásról mit sem tudunk, de hogy legalább IV. László korában létezett, azt oklevélileg tudjuk igazolni. Máthé nádor egy 1278-iki oklevelében kinevezésének történetét így mondja el: „quod cum Dominus noster inclitus rex Hungariae Excellentiae suae et suorum Baronum consensu ac consilio nos magnitudinis suae ex gratia, Palatinatu sublimando.“ (Fejér: C. dipl. V. 2. 477. l.)

Igaz, hogy itt nem az ország nemeseinek tanácsára emeltetik nádori méltóságra Máthé, de mégis a bárók tanácsára, tehát már itt megvan az a tény, hogy a király kinevezési joga korlátozva van. És a törvény szavai valószínűleg a királyi jog ilyen korlátozására vonatkoznak.

Azonban III. Endre király alatt levő zavaros időkben sem ez, sem a régebben hozott törvények nem tartattak meg és így a nádorispán kinevezése, habár korlátozva is, a király jogköréhez tartozott egész 1439-ig, Albert törvényhozásáig.

A hivataloskodás idejének tartama nem volt meghatározva, s így történt, hogy egyik több ideig, másik kevesebb ideig viselte. A nádorok változása különösen IV. Béla idejétől kezdve igen gyakori. ekkoriban már ugyanis a nádor a törvények által hatalmassá nőtte ki magát, mi esetleg

veszélyessé válhatott volna, azért már IV. Béla kezdi gyakran változtatni nádorait, mely szokás Kun László alatt odáig haladt, hogy a nádorok közül egy négy izben, egy három izben, hat két izben birta a hatalmat s 15—25 nádor közül egy évnél tovább csak három ember birta. De ez természetes is, hogy IV. (Kun) László alatt ily nagy volt a rendetlenség, mert midőn trónralépett, csak 10 éves volt; a király kiskorúsága esetén a törvényes gyámság pedig még nem volt meghatározva és így az ország előkelői fiatal és tapasztalatlan urok kegyét keresték, hogy ezáltal a közügyre nyerjenek befolyást, s főkép a nagytekintélyű és jövedelmező hivatalokra vadásztak. Épp ezért a XIII. század második felében igen nehéz megállapítani, hogy kik voltak a hatalom tényleges viselői, mivel a méltóság viselők, méltóságuk elveszte után is megtartották nádorispán, bán stb. czimeiket. Ebben az időben tényleges nádor csak az, ki a nádorságon kívül egyúttal „iudex Cumanorum“, vagy valamely nevezetesebb vármegye pl. Pozsony, Somogy stb. megyék „comes“-e czimét is viseli.

1298-ban nyoma van annak is, hogy az ország két részre osztva, két nádor fenhatósága alatt áll, mikor is „Opour, palatinus citradanubialis“, (Fejér: VII. 5. 502.) „Rolandus, palatinus ultradanubialis“ volt (l. i. h.)

Az ifjabb királyok, kik rendes udvartartással birtak, maguk külön nádorispánt neveztek ki. Legalább erre mutat az a körülmény, hogy midőn 1262-ben István, az ifjabb király, atyjával, Bélával békét köt, „comes Palatinus noster“-ről beszél, (F.: IV. 3. 73.) és atyjáról ebben az oklevélben, mint „carissimus pater“-ről szól, midőn panaszkodik, hogy „ex rabiosa persecutione parentum nostrorum . . . fuissemus effugati.“ (F. VI. 2. 389.) V. Istvánnak, mint ifjabb királynak nádorispánja Benedek volt 1268. (Hazai oktár 53. 55. l.) 1263-ban pedig Dénes bácsi főispán volt. (F. C. IV. 3. 160.) 1266. Domokos a nádorispánja (Venczel: VIII. 147. l.) A többi ifjabb királyok nádoráról nincs tudomásunk.

Czech János a régi kormányváltozásokról azt mondja, hogy a nádor változásával az ország főtisztviselői is változtak, úgy hogy azok a parlamentarizmus kormányával bíró mai országglások hasonlata szerint mindenkor egy compact politikai egészet képviseltek, mely mindig együtt bukott vagy lépett ismét kormányra. (Akad. ért. 1850/51. 29. l.)

A nádorispán hatásköre.

A nádorispán az 1222. aranybulla záradékában mint az alkotmány öre van feltüntetve. Az aranybulla 31. cikke rendelvén, hogy annak egy példánya mindig a nádor által őriztessék, egyúttal meghagyja a nádornak, hogy „ipsam scripturam prae oculis habens, nec ipse deviet in aliquo praedictorum, nec regem, vel nobiles seu alienos consentiat deviare.“

Nagy és fontos joga ez a nádornak, de nem valószínű, hogy a nádorispán igazán fel is használta volna ezt a jogát, mint Frankl állítja. Legalább a II. Endrét követő időkben gyakran találunk példát az ellenkezőre. Frankl az e korban gyakori nádorispán változások okául azt adja, hogy a nádorok a törvény által eléjük szabott e nemű kötelességüknek igyekeztek lelkiismeretesen megfelelni. Ez nem valószínű. Sőt inkább több eset van rá, hogy a nádorok túllépték hatáskörüket. Miért is az 1231-iki aranybullában a rendek kieszközölték, hogy a nádorispán elbocsáttassék, ha rosszul teljesíti feladatát. Az 1231-iki aranybulla az alkotmány garantiájaként az egyházat és éppen a nádorispán elbocsájtását veszi fel. Daczára annak, hogy a második aranybulla ezt kimondja, mégis a nádorispán ebben a korban is többször ragadtatja el magát és tesz olyanokat, a miért méltán éri a vád. Így Róbert esztergomi érsek 1232-ben Dénes nádort egyházi átok alá veti.¹⁾ 1250-ben IV. Incze beszél a nádorispán hatalmaskodásáról.²⁾ Az 1281. év nádorispánját Jánost, Timót zágrábi püspök átkozza ki az egyházi vagyon feldulásáért, s ezt Ladomér esztergomi érsek is megerősíti. (F.: C. D. V., III. 105.) IV. László király pedig Máthé nádorispán, somogyi és soproni főispánnak parancsolja, hogy bizonyos Lothart ne merjen vagyona békés birtoklásában megakadályozni. (Cod. Patr. I. 81. l.)

Az igaz, hogy ezek a hatalomköri túllépések múltó jelenségek a nádorok történetében, s inkább a kor erkölcesinek megvilágítására szolgálnak, de mutatják azt is, hogy éppen azok sem tartották mindig szem előtt a törvényt, kik hivatta voltak arra, hogy mást szorítsanak a törvény megtartására.

A nádorispán továbbá a közigazgatás legfőbb öre, oltalmazója, kiszolgáltatója volt. Mint ilyennek igen fontos a birói hivatása.

A fejedelemség korában az az elv volt az uralkodó, hogy a birói hatalom gyakorlására maga a nemzet van hivatta. Kézai mondja, hogy a kommunitás választott egy rektort, egy bírót, ki bíraskodott mindenki felett, de ha a község a hozott ítélettel nem volt megelégedve, a bírót letette s ítéletét megsemmisítette. Ez az elv a királyság idejében oly módon nyert gyakorlati érvényesülést, hogy a nemzet-egészlet képviselő királyság válik különösen hivatottá az igazságszolgáltatásra, anélkül azonban, hogy a nemzet ez őt jogáról végkép lemondott volna. Ott gyakorolja azt az országgyűléseken,

¹⁾ Érdekes az egyházi átok kimondásának indokolása „utpote, qui non solum ecclesiasticas personas quamplures rebus suis et beneficiis et ecclesiis spoliavit, imo aliquot viros ecclesiasticos fecit percuti . . . praepositum Posoniensem alapis fecit caedi . . . nec de hoc Ecclesiae, nec passo iniuriam satisfecit.“ F.: C. D. III. 2. 297.

²⁾ IV. Incze az esztergomi érsekhez levelet intéz 1250-ben, melyben többek közt azt mondja: „Accepimus quod nobiles viri Palatinus et alii magnates regni Hungariae . . . in villis ecclesiarum . . . earundem villarum bona . . . pro sua voluntate diripiunt et consumunt.“ Fejér: C. D. IV. 2., 77.

— ha lehet ilyenekről szó e korban, — ott a megyei gyűléseken, ott a saját kebléből választott bírák által, vagy ha akarja, esetről-esetre békéltetőket kér fel, s ezeknek kezéből veszi az igazságot.

Mégis a keresztény monarchia óta a királyság a birói hatalom tulajdonképeni kútfeje. Ahol a király esetleg tartózkodik, az őt környező udvari, később országos főméltóságokkal, a királyi udvart követő főpapokkal birói széket ül, gyakran szabad ég alatt, s ítél az eleibe vitt ügyek felett. Legünnepélyesebb e birói szék a székesfehérvári törvénytájon, melyre az ország legtávolabbi vidékéről is egybesereglettek az ügyes-bajosok.

A királynak az egész országban és mindig bíraskodni lehetetlenség, s így vált szükségessé, hogy maga helyett másokat bizzon meg. E biróküldés ősalapja a magyar birói szervezetnek. Természetes, hogy ennek kezdetleges módja az volt, hogy a király a bírót esetről-esetre küldi ki, s ha ez a rábízott ügyet befejezte, birói hatalma is véget ért. De az is természetes, hogy voltak olyanok, kiket ily kiküldetés gyakran ért. Ilyenek voltak a nádorispán, az országbíró stb.

A nádor ily kiküldetések alapján válik az ország azon nagybirájává, kinek tiszte időről-időre az ország minden vidékét bejárni, az orvokat és latrokat üldözni. A nádorispán birói hatósága azonban lassankint függetlennek tekintetik a király személyes hatóságától, s mint ilyennek külön kuriája lesz. Van külön helyettese és pedig az első aranybulla 8-ik pontja értelmében csak egy, ez a vicepalatinus. 1201-ben Michó nádor alatt van az első alnádorispán Belus. (F.: C. D. VII. 4. 70.) Ezek ugyanazon ügyekben bíraskodtak, mint a nádorispánok; congregatiókat is tartottak, a nádorispán maga nevezi ki a vicepalatinust, ki az Anjou-korszak végéig a maga nevében ítélkezik, azontúl ha helyettesíti a nádorispánt, annak a nevében jár el s önállóan többé nem szerepel, hanem csak mint a bíróság tagja van említve.¹⁾

A nádorok mellett továbbá rendes és számosabb személyzetű jegyzői hivatal létezett, mit bizonyít a győri 1288-ban kiadott oklevél, melyben az van mondva: „Michael praepositus Castriferrei, magister notariorum magnifici viri domini Johannis palatini, filii Henrici bani. (Fejér: V., III. 443.)

A nádor okleveleit egy jegyzője által állította ki, mint Dénes 1228-ban. „Datum per manus Mathiae nostri notarii.“ (F.: C. D. III. 2. 149.)

A nádorispánnak, valamint mindenkinek, ki bíraskodással foglalkozott, legrégebb és századokon keresztül legfontosabb segéde a pristaldus (pörösztő. Arany J.). Szt. László és Kálmán törvénykönyveiben találkozunk már vele és a bíróval szemben mindig úgy szerepel, mint „servus iudicis“ és „executor sententiarum iudicis.“ (Cor. J.) A pristaldusok az árpádkorbéli bíraskodásnál nélkülözhetetlen személyek valának, kik az ítélethozatalt kivéve, a

¹⁾ Hajnik: Magyar bírósági szervezet és perjog. 4. l.

birónak minden teendőjét végezték. Oka ennek részben az, hogy nem volt meg az írásbeliség, részben pedig az, hogy a pereselekvény jelentékeny része, nevezetesen a bizonyítás a bíróságon kívül ment véghez, s ezért minden bíró rászorult oly hiteles közegre, ki a bizonyításra alkalmas s az ítélet végrehajtását képes eszközölni. Ez a hiteles közeg volt a pristaldus. Ezek idéztek, birtokba beiktattak (per fidelem nostrum Simonem fecimus introduci. IV. 1. 312.), kísérték a felperest az eskü vagy próbatételhez (Váradí Regestrum); ők hajtják végre az ítéleteket (nullum iudicium sine pristaldo efficeretur. Venczel: I. 68.), határt jártak (Prima igitur meta terrae ut Pristaldo testante audivimus. F.: C. D. V. 1 443.). Ők tűzik ki a határidőt a birtok visszaváltására (náadori parancs 1249—60. közti évekből Corlad pristaldusnak: assignes terminum . . . in quo si voluerint, redimant terram memoratam. H. o. I. 26.), s teljesítettek minden kiküldetést. A pristaldusnak a hiteles tanú minősítésével kellett birnia Kálmán törvénye szerint (I. 29.). De a pristaldusok gyakran visszaéltek a reájuk ruházott hatalommal, ez indította II. Endrét arra, hogy az 1231. 21. t.-cikkbe felvegye, hogy a pristaldusok tartozzanak magukat vagy megbízójuk, vagy valamely káptalan által kiállított bizonyossággal igazolni és csak így járhatnak el érvényesen.¹⁾

A nádorispán várispánokat is megbízhatott bíraskodással maga helyett, mint ez kitűnik a váradí regestrum 207. sz. bejegyzéséből, hol Bolosog nógrádi várispán Miklós nádorispán megbízásából és nevében ítél.

A nádorságnak, mint rendes hivatalnak állandó peccsétje volt és pedig kettős; minden nádorispán hivatalbalépése után új peccsétet kapott.²⁾

A nádorispánság megalapításának kezdetén csak egyszerű udvarbíró, ki a királyi udvar emberei felett ítél. De lassankint a közszükséglet oly nagy hatáskört biztosít neki, hogy már szent István uralkodásának végső éveiben hatalma jóval túl terjed a királyi udvaron. Erre mutat az István által 1024-ben kiadott oklevél (F. C. D. I. 308.) és IV. Béla oklevele, mely a székesfehérvári egyháznak elődei által adott jogokat újból megerősíti. (F. C. D. IV. 2., 232. l.)

Nevezetes IV. Béla ezen oklevele azért, mert ebből megtanulhatjuk azt, hogy a nádorispán hatásköre már szent István idejében kiterjedt az egész országra s bíraskodási hatalommal bírt minden bűntény felett, különösen pedig „super furto, latrocinio et in moneta.“

Természetes azonban, hogy ekkor inkább csak megbízás alapján jár el ezen ügyekben, mint önállólag.

A nádorispán különösen a nemesek bírása lesz az aranybulla 8-ik

1) A váradí regestrum 140. bejegyzése azt mondja: Pascha pristaldus Dionysii palatini comitis quod ex litteris eiusdem palatini percepimus.

2) Czobor Béla: Magyarország világi és egyházi hatóságai peccsétje.

czikkének értelmében, melyet azonban korlátoznak a második aranybulla pontjai és az első aranybulla azon föntartása, hogy a nádor jószág- és fejevítésre nem ítélhet senkit a király beleegyezése nélkül.

A nádorispán a király és nemes közt felmerült vitás kérdésekben illetékes forum. Az első aranybulla záradéka állapítja meg a nádorispán e nemű jogát, midőn a nádorispánt az alkotmány örének tünteti föl.

A megyékben a nemesek közti biráskodásról legrégibb törvényeink rendelkeznek, mik szerint a bünvádi és örökségi pörökben csak a király, a nádor, vagy a király által delegált bírák hozhattak ítéletet.

A nádorispánnak a megyékben folytatott biráskodásáról későbbi törvényeink is intézkednek, különösen az 1298. 26., 29. czikke, melyekben ki van mondva, hogy mikor a nádorispán a megyékben törvényszéket tart, minden ügy az ő ítélete alá tartozzék, mikor pedig a pörös ügyek elintézése végett a nádor ott meg nem jelenhetik, akkor a megyei bírák hoznak az összes ügyekben ítéletet.

Az úri hatóság alatt állóknak rendes bírása a földesúr, de ha nemesek, vagy más megyei szabad emberek pörlekedtek a várjobbágyokkal, vagy ezek indítottak pört amazok ellen a várbirtokok elfoglalása miatt, e pörökben a várispán nem biráskodhatott, csak a nádorispán.

A várispánok ily pörökben csak oly esetekben ítélhettek, ha arra a királytól vagy a nádorispántól külön felhatalmazást nyertek, a mint ezt igazolja a váradi regestrum sok bejegyzése,¹⁾ hol meg van mondva, hogy „ex praecepto regis“, vagy „ex permissione et autoritate palatini comitis.“

A nádorispánnak szükséges volt a néppel érintkezni, hogy feladatának tökéletesen megfelelhessen, ez pedig a „congregationes generales vel proclamatae vagy palatinales“ által történt; a nádorispán ugyanis elment a megyébe, hol a körülötte sereglett népnek igazságot szolgáltatott akár egyszerű panasz, akár fellebbezés folytán jött elébe az ügy.

A congregatio palatinalis már az első királyok korában megtartott, erre mutat IV. Bélának többször említett oklevele, melyben a székesfehérvári egyházat szabadságában megerősíti, mely szabadság „ex antiquis progenitorum nostrorum Constitutionibus hactenus inviolabiter freta fuit“ és tovább folytatván, azt mondja, hogy: „Jobbagiones et populi . . . nec Palatini vel vice Palatini ad Congregationem generalem . . . nullo unquam tempore teneantur.“ Tehát már első királyaink korában voltak ilyen vidéki törvénykezések.

A vidéki törvénykezések lassanként oly gyakoriakká válnak, hogy a nádorispán nem képes azokat maga elintézni s helyetteseket állít. Így keletkezik egy új hivatal, a helyettes nádorispánság, ki ugyanazon jogokat

¹⁾ Így a 102., 107., 108. stb. bejegyzések.

gyakorolja, mint maga a nádorispán és az Anjou korszak végéig saját nevében ítélkezik és kinevezését a nádorispán eszközli.

A helyettes nádorispánról intézkedik az 1222. törvény VIII. cikke és az 1231. törvény XIX. cikke, melyek szerint a nádorispán csak egy *Judex Vicariust* tarthat, a mi feltételezi, hogy előbb több helyettese is volt a nádorispának, de azok valószínűleg csak *ad hoc* delegált bírák voltak.

Az ország nádorispánjai gyakran érintkeztek a megyékkel, néha két-három megyét rendeltek egy helyre, de többször egyenként is felkeresték azokat, a fontosabb kérdésekben tanácskoztak velök s panaszaikat elintézték, pöreikben ítéletet mondtak.

A nádorispán ezeket a gyűléseket részben a király meghagyásából,¹⁾ részben az illető megye nemeseinek kívánatára,²⁾ legtöbbször hivatalos megszokásból,³⁾ a mint azt a sürgősebb ügyek elintézése s a nagyobb pörök ellátása megkívánta.

Ez volt a megyegyűlés, legnevezetesebb szintere a megyei életnek. A megyegyűlésre tartozott megjelenni minden nemes, de megjelentek a nem nemesek is; így Dénes nádor egy ítéletlevelében azt mondja: „ubi universi Nobiles et Jobbagiones castri et Ecclesiarum ac alii convenerant.“ (F.: C. D. V. 2. 137.) A megyegyűlés kizárólagos döntő tényezője a nemesség.

Egyszerre több megye is tarthatott gyűlést és ilyenkor a gyűlést csak a nádorispán, vagy a király által külön e célra kiküldött főúr hívhatta össze.

A gyűlés elnöke az azt összehívó főúr, vagy a nádorispán. A nagy néptömeg összecserglése ilyenkor sok kihágásra szolgáltatott alkalmat, főleg élelmezés dolgában és sok kellemetlenséget róhatott arra a helyre, a hol összegyűltek, azért az 1298. 29. cikke elrendelte, hogy a nádor a gyűléseket ne tartsa falvakban vagy városokban, hanem nyílt mezőn, szabad ég alatt és soha sem volt tartható télviz idején.

Mily szervezete volt kezdetben ezen gyűlések ítélőszékeinek, nem tudni, későbbi törvényeink azonban intézkednek róla.

Az 1290. 14. cikke szerint a nádorispán a megyei gyűléseken való biráskodást mindig a megyei főispán és négy szolgabíró társaságában gyakorolja és ha önkéntesen és jogtalanul járna el, a megyei főispán és a megyei szolgabírák megakadályozzák és jelentést tesznek a királynak.

Az 1298. 32. t.-cikk azt rendeli, hogy mikor a nádorispán a megyék-

1) Így Dénes 1275-ben azt mondja: „Cum ex praecepto domini... regis... ad condemnandos malefactores fuisset ingressi.“ F.: C. D. V. 2. 137. l. 1286-ban „Mokanus Palatinus ex praecepto regis missus.“ F.: C. D. II. 3. 333.

2) Így 1288-ban János nádor és soproni ispán írja, hogy ő Vasme gyének Sárvárt tartott közgyűlést, „de voluntate omnium nobilium et aliorum cuiuslibet conditionis hominum comitatus castriferrei.“ Hazai okm. VIII. 206—208.

3) „Tam de mandato vestro regio, quam ex ordinarii officii mei Palatinatus debito“ Anjoukori okm. IV. 132.

ben megjelenik s ott törvényszéket tart, minden ügy az ő ítélete alá tartozik, ha pedig törvénykezésre meg nem jelennék, akkor az összes ügy a megyei bírákra vár és ha ezeken kívül valaki ítélkezni merészkednék, az azonnal kiközösítettik. (Onnes causae ad Palatinum, dum iudicat, vel tunc, dum non iudicat ad parochiales iudices referantur.)

A megyegyűlés legnevezetesebb működése a bíraskodás, melynek a megyei szolgabírák a fentebb említett törvény értelmében mellőzhetlen tagjai, kikhez még a király meghagyásából annyi nemes járul, hogy a bíróság 12 személyből álljon az 1298-iki törvény 45. cikkének intézkedése szerint. Ez a bírói testület, mely a bíraskodáson kívül minden nevezetesebb ügy elintézésében résztvesz, képezi a megyei gyűlés igazi magvát s irányadó tényezőjét. A megyei gyűlés elé tartozó ügyek voltak: a királyi javaknak a bitorlóktól való visszavétele, a várjóságok visszacsatolása a várakhoz, királyi parancsok kihirdetése, a nemesség hebizonyítása, tiltakozások, óvások, tilalmak, bizonyítékok elfogadása s mint az okmány egész általánosságban mondja, minden „pro incommoditatibus Nobilium, de medio ipsorum tollendis.“

Az ilyen gyűléseken az 1298. 32. cikk rendelkezése szerint minden ügy (omnes Causae) a nádorispán elé tartozott. És a nádor bíraskodása az egész ország területére kiterjedt, így a Dráva és a Száva folyók közére is. Dénes, az 1228-ik év nádorispánja a Vojk és Tétén nemzetségek közt a Dráva és Száva folyók közt fekvő bizonyos birtok iránt keletkezett perben ítéletet hoz, melyből kitetszik az, hogy a nádor bírói hatalma ezen részekre is kiterjedt.¹⁾

A nádorispáni congregatiók feladata gyanánt az azok megtartását elrendelő királyi levelek, valamint a nádorispánok e nemű oklevelei az orvosok, latrok és más gonosztevők kiirtását jelelik meg; odatartozik még a közbíráskodás és a királyi jogok kikeresése és foganatosítása.

Az ily congregatiókon tehát nemcsak bűnügyekben ítélték, hanem azokon történtek a hatalmaskodások és birtokjogok kiderítése és védelme, tudomásulvételek, eltiltások és óvások és a felmutatott okmányokat hitelesen átírták. Különösen pedig kiderítették ott a földek királyi vagy várbirtoki minőségét, vagy megállapították a vámhelyeket, utak irányát,²⁾ vámszedési jogokat, rendi állapotokat,³⁾ teljesítendő közszolgálatokat és hasonlókat. Azonkívül az ily közgyűléseken hatalmaskodási, úgy mint birtokperekben ítélték bajvívásra vagy esküre, mely utóbbit nem ritkán a gyűlés színhelyén berendezett nádorispáni kápolnában tették le⁴⁾ és hoztak az credményhez

1) F.: C. D. III. 2. 149.

2) F.: C. D. IX. 2. 118.

3) A gömörme győi congregatió Gergely nemességét megállapítják. F.: X. 4. 575.

4) Fülöp nádorispán „in capella nostra“ Zala- és Veszprémmegye congregatióján letett esküről állít ki bizonyáglevelet. F.: C. C. VIII. 7. 233.

képest végítéletet s eszközöltek osztályt, iktatást vagy más végrehajtási cselekményeket. Csupán oly ügyeket, melyek a birtokban lappangó királyi jogokat érintették, az ily gyűléseken eldönteni nem lehetett, hanem azokban a királyi curiában a főpapok és bárók ítélkeztek. Ha pedig az ily congregatió felvett ügyet nyomban elintézni nem lehetett, azt elhalasztották régebben a nádorispán kuriájába, később pedig a királyi kuriába, ha majd a nádorispán ott jelen lesz, vagy pedig valamely legközelebb tartandó congregatióra.

A congregatiókon nem csak egyesek, hanem egész erkölcsi testület is tehetett panaszt a nádorispán előtt. Így a váradi regestrum 96-ik bejegyzése szerint az egész Kemej megye, a király szolgálival egyesülve, nagy lármával emelt panaszt a nádorispán előtt a vidékükön levő tolvajok ellen. (Et tota provincia de Quemei vociferati coram Nicolao palatini comite contra fures.) A nádorispán azután ezeket a tolvajokat pristaldusával igazolás végett Váradra küldte.¹⁾

A váradi regestrum bejegyzései éppen az egyes nádorispáni congregatiók epizódjait örökítik meg. A tiszamenti megyék congregatiójának legtöbb emléke a váradi regestrumban él, minek természetes oka az, hogy csak a Tisza mellett levő megyékből küldték Váradra a feleket, a távolabbi megyékben történt dolgok elintézése pedig ahhoz a helyhez közelebb levő káptalan előtt történt.

A nádorispán bírói eljárásának mikéntjét számos Árpádkori oklevél őrzi.

Az Árpádkori peres eljárás szóbeli és a peres felek közvetlen részvétele és közreműködése mellett megy végbe. A per panasztétel által indul meg s a panaszttevő idéző peesétet kér vagy kap a nádorispántól. („Poneth de genere Katha Pousam et Laurentium ad nostram citavit praesentiam.“ F.: C. D. IV. 1. 171.) Vagy pedig a nádorispán által idézteti meg az alperest (accepto a nobis Pristaldo ad nostram citaverunt praesentiam. IV. 1. 308. C. D.); ha pedig az alperes az első idézésre meg nem jelenék, akkor többször ismétli az idézést és ha akkor sem jelenék meg, vagyonvesztésre ítéli, mi alól azonban rokonai kiválthatják. („Nec ad primam, secundam, tertiam, imo ad nullam congregationem nostram venire procurarunt. Unde.... rebus et persona.... duximus esse condemnandos.“)

Ha pedig valami alsóbbrendű bíró többszöri idézésére nem jelent meg a vádlott, akkor a nádorispánnak jelenti fel, ki elrendeli nyilvános megidéztetésüket azzal, hogy, ha most sem jelenék meg, a panaszolt bűnben vétkeseknek fognak tartatni: „Qui cum ad septem terminos non venissent, iudex nunciavit palatino comiti. Ille autem iussit eos proclamari per fora

¹⁾ A váradi regestrum ezen bejegyzése azért is érdekes, mivel ebben Kemej még mint megye (provincia) van említve. E megye nem sokkal később azután feloszlott s annak egy része a mai Hevesmegyébe kebeleztetett be.

conprovincialia, sub ea interminacione, quod si non venerint vel ad iudicium bilochi, vel ad iudicium ferri candentis Varadinum pro furibus publicis et convictis haberentur.“ Vár. reg. 178.

Ha az idézésre a felek a nádorispán előtt megjelentek, akkor a felperes előadja panaszát, az alperes pedig védelmét, a felperes ilyenkor gyakran eláll panaszától s ilyenkor a pör egyezséggel ér véget.

Ha azonban a felek megmaradnak állításaik mellett, akkor következik a bizonyító eljárás tanúkkal, okmányokkal, istenitélettel vagy esküvel. A bizonyítási eljárás megejtéséhez litterae inquisitoriae-ra volt szükség. Az 1351. 23. t.-cz. értelmében¹⁾ csak a király, a nádorispán, vagy az országbíró adhattak litterae inquisitoriaet. Ebből valószínűség szerint következik, hogy az Árpádkorban is a congregatiókon elnöklő nádorispánnak joga van ahhoz.

A bizonyítási eljárás befejeztével kimondja a nádorispán az ítéletet, mely nem tulajdonképi ítélet, mert nem fejezi ki az objektív igazságot, hanem csak azt, hogy mit kell egyik vagy másik félnek végbevinnie. Ezekben az ítéletolevelekben a per lefolyása van megismertetve azért, hogy „Notum sit igitur tam praesentibus quam futuris“ vagy pedig, hogy „sciat igitur aetas praesens et noscat postera.“ Az ismertetés után következik az ítélet, megjelölve rendesen az, hogy ki van az ítélet végrehajtásával megbizva. Az ítélet végrehajtói gyanánt a tárnokmester²⁾ és a pristaldus³⁾ szerepelnek.

Az ítélet végrehajtása azonban csak az esetben történt, ha nem fellebbeztek ellene. Ilyenkor vagy a király intézte el személyesen a fellebbezést, vagy a király rendeletére egy, az ország bíróiból kinevezett bíróság, a király elnöklete alatt, melynek a nádorispán is tagja volt.⁴⁾

A király, vagy a delegált bíróság rendszerint helybenhagyta a nádorispán ítéletét.

A congregatiókon nyilvánult meg a nádorispánnak feljebbvaló bíráskodása. Itt ítélt ugyanis a vármegyei bírák által hozott, de megfellebbezett ítéletek felett, sőt a nép panaszára itt ítélt a megyei bírák felett, ezért

1) „Quod inquisitiones fieri non possent per alium modum, nisi mediantibus litteris regalibus, vel Palatini aut Iudicis curiae regiae.“ Corp. iuris.

2) Igy Roland nádor felhívja Chak királyi tárnokmestert, hogy a hozott nádori ítéletet hajtsa végre. Hazai okmánytár. I. 26. l.

3) „In cuius terrae possessionem eosdem . . . per fidelem nostrum Simonem pristaldum fecimus introduci“ F. : C. D. IV. I. 312.

4) Jobbagiones saepius a nostri iudicii sententia vana aufugientes praesumptione (érdekes, hogy itt a nádorispán hiú önhittségnek nevezi a fellebbezést azért, hogy az ítélet alól megmeneküljenek) ad nostrum iudicium a Domino rege sunt remissi. Dominus autem Rex cum suis iobbagionibus . . . quamplurimis regni Baronibus, praesentibus nobis . . . taliter definit. IV. I. 139. F. : C. D.

a nádorispán a birói felelősség öre, a mennyiben ő ítélkezett a hatáskörét túllépő bíró felett.

A nádorispán birói hatásköréhez tartozott még az is, hogy rendeleteket bocsáthatott ki, melyeknek hatálya a praetorok edictumához hasonlóan az egész országra kiterjedt s ezeket hírnökei által országszerte nyilvánosan kihirdette, mit bizonyít a pécsi kiváltságlevél.¹⁾

A nádorispán ítélkezik birtokperekben, az elfoglalt földek visszaitélését ő intézi el és ha bárki hagyományoz valamit monostoroknak, ő erősíti meg,²⁾ ha a nádorispán maga tesz alapítványt, annak megerősítése a királyra vár.

A birtokba beiktatást rendszerint valamely káptalan előtt végzik és a káptalan erről a nádorispánnak jelentést tesz.³⁾

A megye főbb tisztviselőit, az ispánokat, a nádorispán iktatja hivatalukba, így 1270-ben Moys nádorispán az esztergomi érseket bevezeti az esztergommegyei ispánságba.⁴⁾

A nádorispánnak felügyeleti joga volt az adók beszédése körül, mint a pécsi oklevél mondja: „Cum homine Palatini... dicare decimas.“ Imre nádorispán 1224-ki oklevelében megparancsolta, hogy a borilletéket szedők ezt Szűz Mária monostorától beszédni ne merészeljék.⁵⁾

Midőn IV. Béla rendezni kezdi országa ügyeit, a korona- és várjóságek visszaszedésére gondol első sorban.

Akaratának végrehajtásával a nádorispánt bizza meg, ki küldetését, valamint küldetésének célját nyíltan ki is mondja okleveleiben, melyekben a Rábezáni és Rábán felállított malmokat vizsgálja meg.⁶⁾

Az 1298-ki Constitutiones Regni pedig egyenesen a nádorra bizza a királyi engedelem nélkül emelt várak leromboltatását „per Palatinum huiusmodi munitiones deleantur.“ F. C. D. VI. 2. 133. l.

A nádor, mint az ország első főtisztviselője, résztvevett a békekötések-nél is, így: „oblata nobis a magno Comite Rolando de Posenio formam maluimus pacis reformare foedera.“ F. C. D. VII. 1. 18. l.

A nádorispánnak hadvezetési kötelessége ebben a korban nincs törvényileg kimondva, de mint a király helyettese, az ország első zászlós ura, megtette mindenik kötelességét. A nádorispánok közül nem egy vezette

1) „quod nec Preco Palatini... sine licentia episcopi... per fora ipsius ecclesiae valeat publice aliquid proclamare.“ Endlicher: Rer. Hun. 397. l.

2) Hazai okmánytár III. 25. l.

3) Hazai okmánytár I. 84. l.

4) F.: C. D. V. 1. 22. l.

5) Exinde ne praesumatis nec pro eorum collectione super populum iam dictae descendere audeatis.

6) De mandato domini nostri Belae, pro quibusdam arduis regni negotiis procurandis. F.: C. D. IV. 1. 457,

dicső harciba a magyart, így Radó nádor I. András alatt.¹⁾ IV. Béla a tatárok feltartóztatására szintén a nádorispánját küldi.²⁾ A stülfriedi csatában Máthé nádorispán a vezér.³⁾

A nádorispán az ország különböző nemzetségeinek főbirája. Jula nádorispán 1222-ben egy oklevelet ad ki, melyből kilátszik, hogy a nádorispán a bessenyők főbirája. Ebben az oklevélben a bessenyők megcsonkított szabadságát állítja vissza és tudtul adja mindenkinek „quod Bisseni de Arpas ad nos videlicet ad Palatinum pertinentes.“ (F.: III. 1. 363. l.)

IV. Béla felveszi a Rex Cumaniae czimet, az ifjabb király dominus Cumaniae lesz, a nádorispán pedig iudex Cumanorum és pedig már IV. Béla korában, jóllehet, ezzel a czimmel csak Moys nádorispán él először 1270-ben. A nádorispánnak a kunok fölött való biráskodása IV. László 1279-ki oklevelében van megállapítva és rendszerbe öntve. A nádorispán biráskodik a kunok minden ügyeiben, azt az egy esetet kivéve, midőn két kun nemes egymás vérént ontotta. Ily esetben nem volt illetékes a nádor, hanem ilyenkor a nemzetségbíró ítélkezett,⁴⁾ de a nádorispán a kunok fölött mindig a nemzetségbíróval együtt ítélkezett; „assidente ei iudice, qui in generatione qualibet fuerit institutus.“ F.: C. D. V. 2. 517.

Az aranybulla 30. cikke szerint pedig a nádorispán is viselhetett két hivatalt.

Mindezeket összevéve látjuk, hogy a nádorispán igen széles hatáskört tölt be. Tétlen királyok alatt a nádorispáni hatalom a királyt helyettesíti, a legnevezetesebb országos ügyekben jár el. Ő a kiskorú király gyámja, az ország kormányzója. Vezére a magyar hadaknak s első védője az országnak küllellenség támadása esetén. Békében az ország nagybirája, részint az ő nádorispáni kuriájában, részint vidékről-vidékre járva, gyűléseket és birói székeket tartva. Ha pedig a király egy nemesnek joga ellen vét, a nemes a nádorispán ítélőszéke előtt mondja el panaszát, mert a nádorispán ilyen ügyekben különös illetékességgel birt. Mint nagybirónak hatósága a kunokra és bessenyőkre is kiterjed. A pénzügyek, a várföldek visszavétele körül eljárni ő illetékes. Ő a világiak közt az ország első zászlósura, kinek neve, midőn a király által kiadott okmányt aláírják, a világi tisztviselők közt az első helyet foglalja el, ki „praesentia regis“ és egyik ítélő-levelében hivatkozik is erre, mondván: „auctoritate regni decrevimus“ (IV. 3. 419.) és ítélő-levelét mindig a majestaticus „Nos“-sal kezdi.

1) F.: C. D. I. 395. l.

2) Rogerius: Carm. mis.

3) F.: C. D. V. 2. 563. l.

4) Nec hoc praetermittimus quod universitas Cumanorum iudicio Palatini regni nostri... subjacebunt, sicut tempore Belae avi nostri fuerat institutum... hoc duntaxat excepto, quod si lis inter duos Nobiles Cumanos super effusione sanguinis incidere extunc eundem solus Iudex illius generationis iudicabit. (F.: C. D. V. 2. 517.)

A nádorispán hatásköre alóli kivételek.

Az aranybulla nyolczadik pontja kimondja, hogy: „Palatinus omnes homines regni nostri indifferenter discutiat.“ Ezen pont is, mint az aranybulla többi pontjai, a hadállításról szólót kivéve, igen határozatlanul van megfogalmazva. Mert voltak hazánkban, kik a nádorispáni hatóságnak nem voltak alávetve. Ilyenek a szabad királyi városok polgárai, az egyházak népei stb.

A városokra szóló exentióknak okai abban keresendők, hogy a városok népei rendszerint idegen nemzetiségűek voltak, kik legtöbbször királyi meghívás alapján jöttek be, éppen ezért az okmányok az ilyen bevándorlókat „hospites“-nek nevezi. Kiváltságuk a királytól rendesen az volt, hogy nemzeti jogszokásaikat, önkormányzatukat megtartották. Ez pedig szükségkép vonta maga után, hogy bírójukat maguk válaszzák maguk közül. Így ki voltak véve minden rendű magyar bíró fennhatósága alól. Ilyen kiváltságolt városok voltak: Székesfehérvár, Esztergom, Buda, Pozsony stb.

Az egyházak és azok népei már a legrégibb időktől sokféle kiváltságot élveztek, már Kálmán kimondja: „Nullus praesumat saecularis Judex sigillum clerico dare.“ Decr. l. I. XIV.; ilyen kiváltság volt az is, hogy ki voltak véve a nádorispáni fenhatóság alól. A zalai apátságnak Szent István 1024-ben ad ilyen oklevelet, melyben ki vannak véve a monostor összes lakói minden állami biráskodás alól. (F.: C. D. I. 309. l.)

III. Béla 1190-ben a pécsi püspökségnek elődei által engedményezett előjogait és kiváltságait elősorolja s megerősíti. Ezen kiváltságlevél 15. pontjában az van mondva: „Item indulsimus eidem Ecclesiae, quod sicut . . . exemta fore dignoscitur a potestate Palatini“, tehát ki van véve a nádorispáni joghatóság alól annyira, hogy a nádorispán nemcsak hogy nem ítélkezhetik felettük, sőt még a nádorispán által kiadott rendeletek sem birnak érvénnyel ezen egyházmegye területén.

A 16. pontban pedig el van mondva, hogy a nádorispán ezen a területen még congregatiót sem tarthat a püspök engedélye nélkül: „Item quod congregatio generalis regni vel etiam particularis cuiuscunque provinciae a comite Palatino nunquam possit fieri in civitate Quinqueecclesiensi vel in aliqua villa ipsius ecclesiae sine licentia episcopi.“

Sőt a nádorispán ezen egyházmegye tizedeiből huszadot sem kap: „Item nec comes Palatinus vicesimam . . . in decimis ecclesiarum omnium habere debeat.“ Endlicher: Rer. H. 393—398. l.

A Ileszi prépostság is ki volt véve a nádorispán fenhatósága alól. F.: C. D. III. 1. 116. l.

IV. Béla 1263-ban az esztergomi egyház kiváltságait, melyeket elődei adományoztak, megerősíti s kiveszi az egészet a nádorispáni fenhatóság alól:

„Nullus palatinorum regni nostri populos Ecclesiae Strigoniensis . . . iudicare valeat“, hanem mindenben ezen egyházmegye területén az esztergomi érsek külön nádora ítélkezik, sőt ha az ország nádorispánja vagy elvesztésre ítélne (casu contingente) esetleg egy esztergomi egyházi nemest, birtoka nem az ország nádorispánjáé lesz, hanem az esztergomi egyházé és ezért „nec Palatinus pro tempore constitutus . . . audeat iudicare“, kivéve azt az esetet, ha az egyház jobbágysai más, idegen emberekkel viselnek birtokpért, akkor illetékes az ügy elintézésére minden bíró. Sem a nádorispán, sem a helyettese törvénykezési gyűléseket e helyen nem tarthatnak. F.: C. D. IV. 2. 232.

Alig mondja ki II. Endre az aranybullában, hogy minden ember a nádorispán hatalma alá tartozik, midőn rövid idő múlva 1224-ben a szászokat kiveszi jogköre alól, kimondván, hogy „sub uno iudice censeatur“ és ez az egy legyen a szebeni gróf. Még előbb, 1222-ben a Bárczaság német lakóinak adott szabadalomlevelében ezt mondja: „Nullius iudicio seu iurisdictioni, nisi solius regis subiacebunt.“ F.: C. D. III. I. 371. Azonkívül hasonló szabadalmat ad 1228-ban a gödingi németeknek, majd 1230-ban a szatmárnémetieknek.

1231-ben pedig módosítja az aranybulla 8-ik cikkét olyképen, hogy mindenki felett ítélkezik a nádorispán „praeter personas ecclesiasticas et clericos, et praeter causas matrimoniales et dotes et alias ecclesiasticas causas quacunque ratione videntur ad ecclesiasticum examen pertinere.“

A nádorispáni hatalom alóli felmentést nemesak az egyházaknak és városoknak adták, hanem egyes családoknak is, kik kiváló szolgálataik által azt kiérdemelték, így 1263-ban a vegliai Frangepánoknak van ez oklevélileg biztosítva, hasonló kiváltságot élvezett a Baboneg család, ki azt 1218-ban kapta.¹⁾

A nádorispáni méltóság javadalmazása.

A nádorispánt kiterjedt hatásköre az ország első zászlósurává, főbírájává tette. Mint ilyennek tisztí terhei is nagyok voltak. Ezek fedezésére a nádorispánnak, legtöbbször nagy magánvagyon mellett, igen tisztességes hivatali javadalmazása is volt.

A nádorispáni állásnak volt állandó földbirtoka, melynek jövedelmét az időről-időre kinevezett nádor élvezte. A Dunántúl volt ez a birtok, „Vagi“-nak, helyesebben „Eurem“-nek neveztetett. Ezt bizonyítja II. Endrének 1222-ben kiadott oklevele, melyben Uriás pannonhalmi apát kérelmére a nádorispáni birtokhoz tartozó Vaginak vagy „Eurem“-nek nevezett halásztanyája harmadrészét Szt. Márton egyházának adományozta. „Una cum tertia

¹⁾ F.: C. D. III. 1. 246.

parte Vagi, quod vulgo Eurem dicitur, quae ad palatinum nostrum pertinebat, cum consensu Nicolai tunc temporis Palatini nostri dictae ecclesiae Sancti Martini perpetuo contulimus possidendas.“ (Cod. Dipl. Pat. tom. I. 7. l.)

Az oklevél szavai ha nem is fejezik ki nyíltan, hogy az illető birtok a palatinatushoz tartozott, de kifejezik értelmileg, mert egyébként ha Miklós nádorispáné lett volna a földbirtok, akkor nemcsak „consensus“-ra lett volna szükség. De megerősíti ezt még az okmány „tunc temporis“ szavai, mert mint abban az időben levő nádorispán beleegyezett, hogy ezen birtokrész az apátság javára adományoztassék. Hogy pedig nem egyszerű, talán a nádorispán adományozását megerősítő oklevélről van szó, azt bizonyítja az egész oklevél.

A nádorispán ha valahol congregatiót tartott, ott kapott ellátást és némi pénzbeli illetéket is. A nádorispán ezen joga hasonlított a király de-scensus jogához, csak hogy míg a király bármikor igénybe vehette, addig a nádorispán csakis törvénykezési otléte alkalmával. Erre vonatkozólag nincs tételes törvény, de a már többször idezett székesfehérvári egyház privilegiumleveléből kiolvasható. Oklevélileg számos példa van erre. Győr- és Komárom-megyék a nádorispánnak ily közgyűlések alkalmával victualiák és egyéb jövedelmek fejében 50 márkát fizettek.¹⁾ Ez alól való mentességet is adtak vagy biztosítottak.²⁾

A nádorispán azonkívül kapott a büntetés-pénzekből is és pedig a büntetéspénz felét, mi az 1190-ki pécsi oklevélben világosan ki van mondva: „cuius medietas comiti Palatino cedat.“ Törvényeink a birságot felosztani rendelik a sértett fél és a bíró között, azért a nádorispánnak minden vármegyében van birságszedője, ki számára az igazságtételért járó díjat szedte. Így Roland nádorispán felhívja Chák tárnokmestert, hogy: „partem, quae nos pro nostris iudiciis contingit . . . nobis mittatis.“³⁾

A nádorispánt ezenkívül az egyház tizedeiből huszad illette meg, melynek fizetésétől csak kiváltság által lehetett menekülni. Ez szintén a pécsi oklevélből lesz világos.

A nádorispánt hű szolgálataikért a királyok gyakran meg is jutalmazták, így II. Endre 1209-ben Chepán nádorispánnak „in multis expertae probitatis eius recompensationem“ földbirtokot adományoz. F.: III. 2. 470., hasonlóképp 1210-ben Both nádorispánnak „ob recompensationem fidelitatis eius et servitii“ birtokot adományoz.

A nádorispánra szállt továbbá a főbenjáró büntényben elmarasztalt jószágga. „Et quia talium condemnatorum, imo condemnatorum res et pos-

1) Hazai okm. II. 192—193.

2) Fejér: X. 4. 757.

3) Cod. Pat. I. 26.

sessiones iuxta regni consuetudinem ad manus Palatinatus debeant devolvi.“
F.: V. 2. 137.

A nádorispán végre a király várainak erdeiben legeltetett sertésekből tizedet kapott, melynek fele a nádorispáné, másik fele az illető megye comeséé volt. „Item concessimus, quod nullus audeat recipere tributum, vel decimas porcorum regni Palatino et comitibus castrorum debitam.“ De ezen kötelezettség alól is volt felmentés, így Kún László 1288-ban Chák nemzetségét és jobbágyait felmenti ezen tized fizetése alól.¹⁾

Ha mindezeket egybevetjük, egy tekintélyes összeg jő ki, mely a nádorispán javadalmazását képezte és amely külső méltóságával arányos volt, lehetővé tevén azt, hogy a nádorispán minden anyagi gondoktól menten, önzetlenül járhasson el hivatalában.

Az Árpádkori nádorispánok korrendileg szerkesztett névsora.

A nádorispánok névsorának összeállítását sokan megkísérelték. Nevezetesebbek:

Jongelinus Gáspár: *Catalogus Palatinorum* (e művet nem láttam.)

Barinai István: *Palatini regni Hungariae stb.* 1753. Nagyszombat.

Pray György: *Series Chronologica Palatinorum* 1863. Budac, e mű kéziratban maradt fenn, csak szerzője halála után nyomtatott ki.

Babay Ferenc: *Epigrammatum Miscellaneorum, Tyrnaviae*, 1787. 4—6 soros versekben vannak megénekelve a nádorok.

Czinár Mór: *Fejér okmánytárának betűrendes tárgymutatója.* 1866. Pest. 524—525. l.

Czech János: Kézirata az akadémia levéltárában.

Frankl: *Nádori és országbirói hivatal.* Pest, 1863.

Legújabban Wertner Mór a *Történelmi tár* 1894. évf. 1—14. l.

Ezen összeállítások közül a legteljesebb a Wertner Móré, de néhány kisebb tévedés és hézag ebben is van.

A felsorolt kútfők és a megfelelő okmánytárak nyomán következők voltak az Árpádkori nádorispánok:

Első nádorispán hitelesen kimutathatólag Aba Sámuel 1023. *Legenda S. Gerardi*, edit. Bath. 367. l.

1055. Zache nádorispán. F. C. D. I. 393.

1057. Radó nádorispán. F. C. D. I. 395.

1064. Ottó nádorispán. F. C. D. I. 398.

1067. Radván nádorispán. *Venczel*: I. 27.

1075. Gyula nádorispán. F. C. D. I. 349.

¹⁾ F.: V. 3. 407. l.

1091. Péter nádorispán. F. C. D. I. 469.
 1095. Gyula (II.) nádorispán. F. C. D. I. 487.
 1100—1102. közt Pál nádorispán. F. C. D. II. 156.
 1102. 1103. 1108. 1111. 1113. János nádorispán. F. C. D. II. 43. 46. 57. 58.
 1134. Gyula nádorispán. Knauz: I. 85.
 1135. Pál nádorispán, bácsi főispán. F. C. D. II. 86. Venczel: I. 51.
 Az első nádorispán, ki még más hivatalt is visel.
 1136—1138. Fancsal nádorispán. F. C. D. II. 87.
 1145. Belus nádorispán. F. C. D. II. 124.
 1155. Gerson nádorispán. F. C. D. VII. 148.
 1156—1157. Belus nádorispán. F. C. D. II. 144.
 1162. Heydricus nádorispán. F. C. D. II. 164.
 1163. Tamás nádorispán. F. C. D. II. 166.
 1165. Ompud nádorispán. F. C. D. II. 170. 173.
 1166. Ompud nádorispán. F. C. D. II. 175.
 1167. Ompud nádorispán. F. C. D. II. 179.
 1169—1172. Ompud nádorispán. F. C. D. IX. 7. sup. II. 631.
 1181. Farkas nádorispán. F. C. D. VII. 5. 124.
 1182. Farkas nádorispán. Venczel: I. 68.
 1183. Farkas nádorispán. Hazai okmányt.: I. 2.
 1184. Dénes nádorispán. F. C. D. II. 219.
 1185. Tamás nádorispán. F. C. D. VII. 1. 177.
 1186. Tamás nádorispán. F. C. D. II. 229.
 1188. Moch nádorispán. F. C. D. II. 245.
 1192. Moch nádorispán. F. C. D. II. 277. 278.
 1193. Moch nádorispán, bácsi főispán. F. C. D. II. 289. 296.
 1197. Esau nádorispán. F. C. D. II. 309.
 1198. Esau nádorispán. F. C. D. II. 346.
 1199. Moch (fentebbi). F. C. D. IX. VII. 2. 636—640.
 1200. Micha nádorispán. F. C. D. II. 378.
 1201. Micha nádorispán. F. C. D. II. 385. 387.
 1202. Micha nádorispán. F. C. D. II. 392.
 1203. Benedek nádorispán. F. C. D. IX. VII. 2. 642. II. 415. V. 1. 293.
 1205. Miklós nádorispán, ujbári főispán. F. C. D. III. 1. 22.
 1206. Mochó nádorispán, bihari főispán. F. C. D. III. 1. 32.
 1207. Chepan nádorispán, bácsi főispán. F. C. D. III. 1. 47.
 1208. Chepan nádorispán, bácsi főispán. F. C. D. III. 1. 69.
 1209. Poth nádorispán, mosonii főispán. F. C. D. III. 1. 78.
 1210. Poth nádorispán, mosonii főispán. F. C. D. II. 472.
 1211. Poth nádorispán, mosonii főispán. F. C. D. I. 108.
 1212. Poth nádorispán, mosonii főispán. F. C. D. I. 125.

1212. Bánk nádorispán, köi főispán. F. C. D. I. 124.
 1213. Bánk nádorispán, posoni főispán. F. C. D. I. 150.
 1213. Miklós nádorispán, esanádi főispán. F. C. D. I. 148.
 1214. Miklós nádorispán, bodrogi főispán. F. C. D. I. 163.
 1215. Gyula nádorispán, soproni főispán. F. C. D. I. 170.
 1216. Gyula nádorispán, soproni főispán. F. C. D. I. 175.
 1217. Gyula nádorispán. F. C. D. I. 195.
 1218. Gyula nádorispán. F. C. D. I. 257.
 1219. Miklós nádorispán, soproni főispán. F. C. D. I. 272.
 1220. Miklós nádorispán, soproni főispán. F. C. D. I. 287.
 1221. Miklós nádorispán, soproni főispán. F. C. D. I. 320.
 1222. Miklós nádorispán, soproni főispán. F. C. D. I. 381.
 1222. Thodor nádorispán. F. C. D. I. 374.
 1222. Gyula nádorispán, bodrogi főispán. F. C. D. I. 340.
 1223. Gyula nádorispán, bodrogi főispán. F. C. D. I. 395.
 1224. Gyula nádorispán, bodrogi főispán. F. C. D. I. 458.
 1225. Gyula nádorispán, soproni főispán. F. C. D. II. 70.
 1226. Miklós nádorispán. Venczel: I. 220.
 1227. Dénes nádorispán. F. C. D. III. 2. 133.
 1228. Dénes nádorispán. Hazai okmányt.: II. 5.
 1228. Moys nádorispán. F. C. D. III. 2. 140.
 1229. Moys nádorispán. F. C. D. III. 2. 188. 455.
 1230. Moys nádorispán, bihari főispán. F. C. D. III. 2. 206.
 1231. Moys nádorispán. F. C. D. III. 2. 255. Hazai okmányt.: VI. 25.
 1232. Moys nádorispán. F. C. D. V. 1. 306.
 1232. Dénes nádorispán. F. C. D. III. 2. 2. 95.
 1233. Dénes nádorispán. F. C. D. III. 2. 329.
 1234. Dénes nádorispán. F. C. D. III. 2. 405.
 1235. Dénes nádorispán (Dénes fia), szolnoki főispán. F. C. D. IV. 1. 27.
 1237. Dénes nádorispán (Dénes fia), szolnoki főispán. F. C. D. IV. 1. 96.
 1238. Dénes nádorispán (Dénes fia), szolnoki főispán. F. C. D. IV. 1. 139.
 1239. Dénes nádorispán (Dénes fia), szolnoki főispán. F. C. D. IV. 1. 167.
 1240. Dénes nádorispán, szolnoki főispán. F. C. D. IV. 3. 550.
 1241. Dénes nádorispán. Roger.: C. M. Cap. XVI.
 1242. Arnold nádorispán, somogyi főispán. F. C. D. IV. 1. 250.
 1243. László nádorispán, somogyi főispán. F. C. D. IV. 1. 293.
 1244. László nádorispán, somogyi főispán. F. C. D. IV. 1. 308.
 1245. Dénes nádorispán, somogyi főispán. F. C. D. IV. 1. 395.
 1246. István nádorispán, somogyi főispán. F. C. D. VII. 3. 28.
 1247. István nádorispán, somogyi főispán. F. C. D. IV. 1. 454.
 1248. Dénes nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 2. 35.

1249. Roland nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 2. 98.
 1251. Roland nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 2. 107.
 1252. Roland nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 2. 156.
 1252. Dénes nádorispán. F. C. D. IV. 2. 158.
 1253. Roland nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 1. 334.
 1254. Roland nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 2. 218.
 1257. Roland nádorispán, posoni főispán. F. C. D. IV. 2. 241.
 1260. Henrik nádorispán, posoni főispán. Hazai okmányt.: VIII. 86.
 1261. Imre nádorispán. F. C. D. IV. 3. 56.
 1260—1265. Henrik nádorispán, pozsonyi főispán. Hazai okl. 40. Hazai okmányt. VIII. k. 80. Soproni okmtár I. k. 25. Venczel: III. k. 123. VIII. k. 44. 55. XI. k. 495.
 1267. Lőrincz nádorispán, sümegi főispán. F. C. D. IV. 3. 386.
 1269. Lőrincz nádorispán, sümegi főispán. F. C. D. IV. 3. 489.
 1270. Moys nádorispán, soproni főispán. F. C. D. V. 1. 21.
 1271. Moys nádorispán, soproni főispán. F. C. D. VII. 2. 149.
 1272. Moys nádorispán, soproni főispán. F. C. D. V. 1. 178.
 1272. Lőrincz nádorispán, kunok birája. F. C. D. V. 2. 82.
 1272. Lóránt nádorispán, kunok birája. F. C. D. V. 2. 86.
 1273. Lőrincz nádorispán, kunok birája, soproni, baranyi főispán. F. C. D. V. 2. 88.
 1273. Lóránt nádorispán. F. C. D. VII. 5. 385.
 1274. Dénes nádorispán, kunok birája. F. C. D. V. 2. 129.
 1274. Lóránt nádorispán. F. C. D. V. 2. 219.
 1275. Lóránt. F. C. D. XII. 116. 1.
 1275. Miklós nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. VII. 254.
 1275. Péter nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. V. 2. 256.
 1275. Miklós nádorispán, soproni főispán. F. C. D. V. 2. 248. 258.
 1276. Miklós nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. V. 2. 336.
 1277. Dénes nádorispán, kunok birája, somogyi főispán. F. C. D. V. 2. 405.
 1278. Péter nádorispán, kunok birája, somogyi főispán. F. C. D. V. 293. 447.
 1879. Máté nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. V. 2. 563.
 1280. Finta nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. V. 3. 61.
 1281. János nádorispán, kunok birája. F. C. D. V. 3. 98.
 1281. Péter nádorispán, mosoni főispán. Hazai okmtár. VI. 267.
 1282. Máté nádorispán, somogyi és soproni főispán. Venczel: IV. 243.
 1283. Ránod nádorispán, kunok birája, valkői főispán. F. C. D. V. 2. 593.
 1284. Miklós nádorispán, kunok birája, posoni főispán. F. C. D. V. 3. 260.
 1285. Miklós nádorispán. F. C. D. V. 3. 308.
 1285. Omode nádorispán, kunok birája, mosoni főispán. F. C. D. V. 3. 308.

1286. Mokány nádorispán, kunok birája, soproni és somogyi főispán. F. C. D. V. 3. 332.
1287. Miklós nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. V. 3. 385.
1288. János nádorispán, kunok birája, soproni főispán. F. C. D. VII. 5. 452.
1288. Amadé nádorispán, mosoni főispán. Hazai okmtár. VIII. 263.
1288. Péter nádorispán, kunok birája, soproni és posoni főispán. F. D. D. V. 3. 260. 356.
1289. Miklós nádorispán, kunok birája, mosonyi főispán. F. C. D. VIII. 7. 372.
1289. Rajnald nádorispán. Hazai okmtár. VI. 376.
1290. Mirse nádorispán. Chronicon Budense. 210.
1290. Amadé nádorispán, mosoni főispán. F. C. D. VI. 269.
1291. Amadé nádorispán, mosoni főispán. Hazai okmt. VI. 366.
1291. Rajnald nádorispán. Venczel: XII. 479.
1291. Miklós nádorispán, somogyi főispán. Knauz: II. 281.
1291. Mihály nádorispán. Hazai okmtár. VI. 374.
1292. Miklós nádorispán. Venczel: X. 93.
1293. Amadé nádorispán, kunok birája. Hazai okmtár. VII. 232.
1294. Máté nádorispán, kunok birája. Venczel: X. 4.
1295. Amadé nádorispán, kunok birája. F. C. D. VI. 1. 380.
1296. Amadé nádorispán, kunok birája. Venczel: X. 218.
1297. Máté nádorispán, kunok birája. Venczel: XII. 639.
1297. Amadé nádorispán. Venczel: X. 255.
1298. Amadé nádorispán, mosoni főispán. Hazai okmtár. VI. 434.
1298. Apor a dunáninneri terület nádorispánja. F. C. D. VII. 5. 502.
1298. Roland a dunántúli terület nádorispánja, kunok birája. F. C. D. VII. 5. 502.
1299. Apor nádorispán. Hazai okmtár. VI. 383.
1299. Roland nádorispán. Hazai okmtár. VII. 279.
1299. Amadé nádorispán. F. C. D. VI. 2. 229.
1300. Amadé nádorispán, kunok birája, zalai főispán. Hazai okmtár. VII. 288.

A következő alnádorok és nádori tisztviselők ismereteseik.

Alnádorok:

1201. Bélus. F. C. D. VII. 4. 70.
1234. Péter. Hazai okmtár. VIII. 30. 31.
1276. Gergely. Venczel: IX. 194.
1288. Pozsa. Zichi okmtár. I. 79.
1298. Barla. Hazai okmtár. VI. 435.
1298. Péter. Hazai okmtár. VIII. 384.

Nádori bírók:

1221. Márton, Miklós nádorispán albirája. Venczel: I. 180.
 1221. Móricz, Miklós nádorispán albirája. Venczel: I. 182.
 1236. Albert, Dénes nádorispán albirája. Hazai okmtár. VI. 32.
 1267. Bodor, Lőrincz nádorispán albirája. Venczel: III. 172.

Nádori kanczellár:

Mihály, II. Roland nádorispán „Cancellarius annulei sigilli nostri“ 1299.
 Venczel: XII. 636.

Nádori jegyzők:

1295. István, Amadé (magister notariorum) főjegyzője. Hazai okl. 145.
 1288. Mihály, János (magister notariorum) főjegyzője. F. C. D. V. 3. 442.
 1228. Máté, Dénes nádorispán jegyzője. Venczel: VI. 460.
 1239-ben is ugyanezen Máté szerepel, mint nádori jegyző. Venczel: II. 95.

Udvarbíró:

1228. Benzsa, Moys nádorispán curialis comese. Venczel: XI. 209.

Molnár Kálmán.

—*—

II.

Tanári kar.

1. A rendes tantárgyak tanárai.

Dr. Tóth György, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendi kormánytanácsos, rendes tanár, a főgymnasium igazgatója, a kecskeméti róm. kath. egyháztanácsnak, a főgymnasiumi bizottságnak és Kecskemét th. város törvényhatósági bizottságának tagja, a kegyes-tanítórendi társház főnöke; tanította a böleseleti előtant a VIII. osztályban, hetenkint 3 órában. Tanárkodásának évszáma: 28.

Arányi Ágost, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a K. M. Természettudományi Társaságnak rendes tagja, főgymnasiumi hitszónok; tanította a hittant az V., VI., VII. és VIII., a német nyelvet a III., IV. és V. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 31.

Dezső Lajos, világi, rendes tornatanár, a tornaszerek öre; tanította a tornázást az I—VIII. osztályban, hetenkint 14 órában; a játék-délutánok vezetője és felügyelője. Tanárkodásának évszáma: 13.

Hannig István, kegyes-tanítórendi áldozópap, h. tanár, a természetrajzi szertár gondozója; tanította a földrajzot a II., a természetrajzot I., II., IV., V., VI., a rajzoló-mértant az I. osztályban, hetenkint 19 órában. Tanárkodásának évszáma: 5.

Járvás Mihály, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a Magyar Történelmi Társulat rendes tagja, a tanári könyvtár s a philológiai és történelmi múzeum gondozója, az V. osztály főnöke; tanította a történelmet a III., IV., V., VII. és VIII., a földrajzot az I. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszáma: 28.

Király Lajos, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a Szent-István-Társulat és a Budapesti Philológiai Társaság rendes tagja, hitelemző, a IV. osztály főnöke, a Gyorsiró-kör vezetője; tanította a hittant a II., a latin nyelvet a IV., a görög nyelvet az V. és VI. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 5.

Kováts Antal, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az Országos Tanár-Egyesület s a Szent-István-Társulat rendes tagja, a helybeli Katona József-kör könyvtárosa, Keeskemét th. város könyvtári- és múzeumi bizottságának tagja, az Önképző-kör vezető tanára, a VI. osztály főnöke; tanította a magyar nyelvet és irodalmat az V., VI., VII., VIII., a latin nyelvet a VI. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszáma: 17.

Kövesi Lajos, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a Szent-István-Társulat rendes tagja, az ifjúsági könyvtár öre, a II. osztály főnöke; tanította a magyar nyelvet a II., a latin nyelvet a II. és VII. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszáma: 2.

Molnár Kálmán, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a III. osztály főnöke; tanította a latin nyelvet a III. és V., a magyar nyelvet a III. és a történelmet a VI. osztályban, hetenkint 19 órában. Tanárkodásának évszáma: 3.

Mondik Pál, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a Budapesti Philológiai Társaság rendes tagja, a VII. osztály főnöke; tanította a hittant a III., a latin nyelvet a VIII., a görög nyelvet a VII. és VIII., s a görög irodalmi szemelvényeket és művelődéstörténelmet az V. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 13.

Német Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a Szent-István-Társulat, a Budapesti Philológiai Társaság és az Országos Tanár-Egyesület rendes tagja; a Segítő-Egyesület könyvtárának öre, a Szavaló-kör vezetője, a tanári értekezletek jegyzője, az I. osztály főnöke; tanította a hittant, a magyar és latin nyelvet, a szépirást az I., a magyar nyelvet a IV. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 5.

Pataky Imre, világi, főgymn. rajztanár, ipar- és kereskedelmi iskolai igazgató, a közs. iskolaszék és a róm. katolikus egyháztanács tagja; tanította a rajzot a II., III., IV. és V. osztályban és a szépirást a II. osztályban, hetenkint 10 órában. Tanárkodásának évszáma: 31.

Récsei Ede, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a rendi növények tanulmányi felügyelője, a Szent-István-Társulat, a K. M. Természet-tudományi és a Budapesti Philológiai Társulat, az Erdélyi Múzeum-Egyesület rendes és a Magyar Tanítók Turista-Egyesületének választmányi tagja; tanította a hittant a IV., a német nyelvet a VI., VII. és VIII. osztályban, hetenkint 11 órában. Tanárkodásának évszáma: 9.

Vékony József, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár; tanította a mennyiségtant az I., II., III., IV. és V. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszámai: 28.

Dr. Vörös Cyrill, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a természettani szertár gondozója, a VIII. osztály főnöke; tanította a földrajzot a III., a természettant a VII. és VIII., a mennyiségtant a VI., VII. és VIII. osztályban, hetenkint 19 órában. Tanárkodásának évszáma: 10.

2. Felekezeti hittanárok.

Dr. Bárány József, főrabbi; tanította az izr. vallású tanulókat osztályonként heti 2—2 órában. Tanárkodásának évszáma: 12.

Csamprág István, püspöki titkár, a kecskeméti gör. kel. hitközség adminisztrátora; havonként 2 órát tartott a gör. kel. vallású tanulóknak. Tanárkodásának évszáma: 4.

Kiss Zsigmond, ev. ref. hitoktató; tanította az ev. ref. vallású tanulókat hetenkint 2 órában. Tanárkodásának évszáma: 2.

Laukó Károly, ág. ev. hitv. lelkész; tanította az ág. ev. hitv. tanulókat hetenkint 2 órában. Tanárkodásának évszáma: 36.

3. Rendkívüli tárgyak tanítói.

Arányi Ágost, tanította a francia nyelvet a kezdőknél és haladóknál hetenkint 2—2 órában.

Király Lajos, tanította a gyorsírást a haladóknál hetenkint 1 órában.

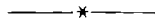
Koller Ferencz, világi, az intézeti zeneszerek gondozója, a Kecskeméti Városi Zeneiskola tanára, a Kiskunfélegyházi főgymnasium zenekarának vezetője, a Zenekedvelők Egyesületének h. művezető igazgatója, a Katona József-kör rendes tagja; tanította a zenét a kezdőknél és haladóknál, hetenkint 4 órában. Tanárkodásának évszáma ez intézetnél: 2.

Kövesi Lajos, tanította a gyorsírást a kezdőknél, heti 1 órában.

Szent-Gály Gyula, világi, az intézeti énekszerek gondozója, a Kecskeméti Városi Zeneiskola igazgatója, az Orsz. m. Daláregyesület igazgató választmányának és a Katona József-körnek választmányi tagja, a Zenekedvelők Egyesületének művezető igazgatója; tanította az éneket a kezdők-nél és haladóknál, hetenkint 4 órában. Tanárkodásának évszáma ez intézet-nél: 9.

4. Intézeti szolgálta.

Rimóczi Ferencz, pedellus, az intézetnél szolgál 9-ik éve.

III.

Előadott tananyag, tankönyvek.

1. Rendes kötelező tantárgyak.

Első osztály.

Osztályfőnök: NÉMET KÁROLY.

Hittan, heti 2 órában. Imádságok: Miatyánk, Üdvözet, Hiszekegy, az Úr anyala, reggeli és esti könyörgés, a tanítás előtt és után való, az étkezés előtt és után való imádság. Az Isten tiz-, az anyaszentegyház öt parancsa. Katekizmusból: Az ember végezeljáról. A hitről. A parancsokról. A malaszt eszkozeiről. A szentségekről és az imádságról. Tankönyv: Kis-Katekizmus. XLIII. kiad. Bpest, 1896.

Német Károly.

Magyar nyelv, heti 5 órában. Olvasmányok. Prózaiak: A nyelvtanban előforduló olvasmányokon kívül 1. Népmesék és regék. 2. Hun és magyar mondák. 3. Történeti elbeszélések az árpádházi királyok korából. 4. Görög regék és római mondák. 5. A magyar föld és népe. Költőiek: Édes anyám is volt nekem. Este felé jár az idő. Önkénytesen. Mi fehérlik ott a sikon távolban. (Népdalok.) Füstbe ment terv. Fekete kenyér. Anyám tyúkja. A Csákó. Éjji látogatás. Huszárok I—III. Nyalka huszár. Csata-dal. Honvéd-tüzér temetése. Szülőföldem szép határa. A haza. A pusztá télen. Közmondások. Nyelvtan: A hangtan és elemei. Az egyszerű mondat és a mondatrészek. Fő- és mellékmondatok. Alaktan, tekintettel a hangtani módosulásokra; szóképzés. Helyesírás. Kéthetenkint iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Balog Péter, Magy. olvasókönyv I. r. Bpest, 1899. és Szimnyei József dr. Magyar nyelvtan I. r. Bpest, 1901.

Német Károly.

Latin nyelv, heti 6 órában. A név- és igeragozás fontosabb alakjainak begyakorlása, az olvasmányokban előforduló mondatoknak latinból magyarra s viszont való fordításával. Összefüggő olvasmányok: a római, valamint a hún és magyar nép ismertetése. Róma alapítása. A trójai háború és annak előzményei. Aesopusi mesék és colloquiumok. A tanult szók csoportosítása; synonymszók. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat, magyarból latinra való fordítás. Tankönyvek: Pirchala Imre, Latin nyelvtan I. r. Pozsony, 1899. és Pirchala Imre, Olvasó- és gyakorlókönyv I. r. Pozsony, 1899. *Német Károly.*

Földrajz, heti 3 órában. Földrajzi alapfogalmak: szárazföld, víz, a föld alakja, nagysága, a föld fő körei, éghajlat. Tájékozódás a földgömbön és a térképen; térképolvasás. Magyarország városainak, hegységeinek, alföldjeinek, vizeinek, éghajlatának ismertetése, kapcsolatban a lakosság foglalkozásával és életmódjával. Térképvázlatok készítése. Tankönyv: Kőrösi Albin, Földrajz. Budapest, 1900. Térképvázlatok. A. I. füzet. *Járvás Mihály.*

Természetrajz, heti 2 órában. Bevezetés a természeti tárgyak szemléletébe. A négy évszak, kivált a növényeken mutatkozó jelenségekben feltüntetve. A közönségesebb gyümölcsfák, fenyők és tavasszal viritó növények taglalása és csoportosítása megjelenésük szerint. A növények részeinek megismertetése növényeken bemutatva. Az ember lakása közelében, a mezőn, erdőn tartózkodó emlős állatok és a házi szárnyasok leírása. Tankönyv: dr. Ormándy Miklós, Természetrajz I. r. Budapest, 1900. *Hannig István.*

Számтан, heti 4 órában. A tizes számrendszer. Alapműveletek egész számokkal, tizedes és közönséges törtekkel. A méter-mérték ismertetése. Pénzisme és időszámítás. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közönséges számтан. Budapest, 1894. *Vékony József.*

Rajzoló geometria, heti 3 órában. Planimetriai elemek. A pont, a vonalak szerkesztése, iránya és elnevezése, ugyanezekkel a négy számolási művelet. A szögek, ezeknek hányfélesége és mérése szögmérővel. A szabályos és szabálytalan három-, négy- és sokszögek szerkesztésének különféle módja, elnevezései szögeik és oldalaik szerint, kerületük és területük számítása. A kör és ennek nevezetesebb vonalai. Egyszerű síkéitmények rajzolása. Tankönyv: Gerevich, Rajzoló geometria. I. r. Budapest, 1894.

Hannig István.

Szépírás, heti 1 órában. A magyar kis- és nagybetűk alkotó részeinek és alakítási módjának ismertetése s gyakorlása; folyóírás. *Német Károly.*

Tornázás, heti 2 órában. *Szabadgyakorlatok.* Állások: alap-, zárt-, feszítő-, lábújj- és sarkállás. Tag-szabadgyakorlatok: karlendítések, lökések minden irányban, törzshajlítások, sark- és térdemelések. Járó-szabadgyakorlatok: járás oldal- és arcsorban, helyben és továbbhaladással, utánlépéssel. Társas-szabadgyakorlatok kettésével. Tornázó rendgyakorlatok: sornyitás, mellésorakozás, körjárást, kigyóvonulást. Katonai rendgyakorlatok: állás, sor-felállítás,

igazodás, fedezés, fővetések, fordulatok, helybenjárás arc- és oldalsorban. *Szergyakorlatok*: alapgyakorlat a korláton, nyujtón, póznákon, köteleken, a vízszintes és rézsútos létrán, gyűrűhintán; magas-, távol- és kötélugrás.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Fogócska, künn a farkas benn a bárány, fali duplex, futó duplex, hivogató, nemzeti lovasméta, ne nézz hátra jön a farkas, körfutó, kóláb, magyar csatajáték.

Dezső Lajos.

Második osztály.

Osztályfőnök: KÖVESI LAJOS.

Hittan, heti 2 órában. Imádságok: Miatyánk, Üdvözet, Hiszekegy, Úrangyala, reggeli és esteli könyörgés, a tanítás előtt és után való, az étkezés előtt és után való imádság, az Isten 10, az anyaszentegyház 5 parancsa. A katekizmusból ismétlésképen: Az ember végezeljáról. A hitről. A bibliából az ó-szövetség története. Tankönyvek: Kis Katekizmus XLV. kiadás. Bpest, 1901. Adjutus Secundus. Az ó-szövetségi bibliai történetek magyarázata. Szatmár, 1901.

Király Lajos.

Magyar nyelv, heti 5 órában. a) Nyelvtan. A határozók folytatólagos tárgyalása. Az egyszerűen és többszörösen összetett mondatok; tagjaiknak egymáshoz való viszonyai. A szórend és a szóalkotás főbb alakjai. Helyesírás. b) Olvasmányok. Tanító mesék és leírások. Elbeszélések a magyar történelemből s a görög és római világból. Szemelvények különféle költőkből. Költmények tanulása és szavalása. Havonkint két iskolai dolgozat. Tankönyv: Szinnyei József, Iskolai magyar nyelvtan II. r. Budapest, 1899. Balogh Péter, Magyar olvasókönyv. Budapest, 1900.

Kövesi Lajos.

Latin nyelv, heti 6 órában. Az ige tövei, különféle alakjai és ragozásuk. A mássalhangzós ige-tőből képzett perfectumok és supinumok. Rendhagyó, hiányos és személytelen igék. Szóképzés, szócsoportok. A szükségesebb mondattani szabályok. Összefüggő olvasmányok a magyar és görög mondákból s a római történelemből; mesék. Magyar és latin mondatok fordítása. Havonkint két iskolai dolgozat. Tankönyv: Pirchala Imre, Latin nyelvtan. Pozsony, 1899. Olvasó- és gyakorlókönyv. Pozsony, 1901. *Kövesi Lajos.*

Földrajz, heti 3 órában. Európa országainak és népeinek leírása. Ausztria részletesebben, Magyarországból kiindulva s arra vonatkoztatva. Ázsia és Afrika országainak leírása az európai gyarmatok kiemelésével és az általános viszonyok ismertetésével. Gyakorlat a térképolvasásban és vázlatok készítésében. Tankönyv: Körösi Albin, Földrajz II. r. Budapest, 1900. Kogutovicz Manó, Középiszkolai földrajzi atlasz. Budapest, 1898. *Hannig István.*

Természetráajz, heti 2 órában. Majmok. Tengeri emlősök. Eرسényes emlősök. Az ember lakása közelében, mezőn, erdőn, vizen tartózkodó madarak.

Csuszó-mászók. Kétéltűek. Halak. Puhatestűek. Rovarak, az egyes rendek főbb képviselői alapján. Férgek. A növények közül: néhány őszszel viritó növény, néhány gyümölcsstermő és erdei fa, az embert közelebből érdeklő természetű és vadon termő növény. Rovargyűjtés. Tankönyv: dr. Ormándy Miklós, Természetráz II. r. Budapest, 1900. *Hannig István.*

Számтан, heti 4 órában. Számolási rövidítések. Számolási műveletek korlátolt pontossággal. Az egyszerű hármasszabály. Az olasz számolási mód. A százalékszámítás és mindennemű alkalmazása. Viszonyok és arányok. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közöséges számтан. Budapest, 1894.

Vékony József.

Rajzoló geometria, heti 3 órában. A lap helyzetei és ábrázolása egy síkon. A lapszög és testszög. A test általában. A szabályos testek. A hasáb, gúla, henger, kúp és gömb tulajdonságai, ábrázolása, felszíne és köbtartalma. Stilizált levélalakok és síkdiszitmények rajzolása és színezése. *Pataky Imre.*

Szépírás, heti 1 órában. A magyar és német betűk alakítása és írása. Folyóírás mind a két nyelven. *Pataky Imre.*

Tornázás, heti 2 órában, Szabadgyakorlatok; állások: lépő-, keresztezett-, terpeszkedő-, guggoló állás. Tag-szabadgyakorlatok: karnyújtások, ütések minden irányban; törzsfordítások, lábemelések- és vetések. Járó szabadgyakorlatok: járás különféle lábtartással helyben és tovább haladással, váltogatott utánlépéssel. Futás. Társas szabadgyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok: elé-, mellésorakozás, szögjárás, csigajárás. Katonai rendgyakorlatok: rendekbe fejlődés és sorba-szakadozás. Szergyakorlatok: Lásd: I. osztály. Játékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Lásd: I. osztály.

Dezső Lajos.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: MOLNÁR KÁLMÁN.

Hittan, heti 2 órában. Az ember rendeltetéséről és végcéljáról. A hitről, az apostoli hitvallásról, parancsolatokról. A keresztény igazságról, a malaszt eszközöiről. A szentségekről, a szentelményekről és az imádságról. Tankönyv: Közép Katekizmus. Eger, 1899. *Mondik Pál.*

Magyar nyelv, heti 4 órában. A nyelvtan összefoglaló rendszeres áttekintése. Hangtan, szótan, mondatban beható tárgyalása. Olvasmányok: Tárgyaltuk az olvasókönyvben levő összes prózai és költői olvasmányokat. Magánolvasmányok voltak Petőfi János vitéze, Tompa Regéi. *Memoriter*: az olvasókönyvben levő összes költemény. Havonkint két iskolai dolgozat, leírások megbeszélés alapján, a tárgyalt kisebb elbeszélések írásba foglalása és mondatlani tárgyúak. Tankönyv: Szinnyei, Rendszeres Magyar Nyelvtan III. r. és Magyar Olvasókönyv. *Molnár Kálmán.*

Német nyelv, heti 4 órában. Helyes olvasás és írás. Név- és igeragozás. Melléknév. Névmás. Számnév. Mondatalkotás és szórend. Könnyebb prózai darabok olvasása, fordítása és elemzése. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyvek: Albrecht János, Német nyelvtan. Budapest, 1900. és u. a. Német olvasókönyv I. r. Budapest, 1900. *Arányi Ágost.*

Latin nyelv, heti 6 órában. Az alaktan rendszeres átisméltése után a mondattanból: A mondat részei és azok egyezése. A casustan. A praepositiók használata. Az igenevek. Jambusi versmérték. Olvasmányok. I. Prózaiak: Cornelius Neposból: Miltiades, Themistokles és Aristides. II. Költőiek: Phaedrus meséiből 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. pont alattiak. Memoriter: Lupus et agnus, Graculus superbus et pavo, Canis per fluvium carnem ferens. Havonként két írásbeli dolgozat, melyek tárgyát az olvasmányok alapján készített mondatok képezték, tekintettel a végzett tananyagra. Tankönyvek: Pirchala, Latin nyelvtan, Latin olvasókönyv a gymn. III. és IV. oszt. számára. *Molnár Kálmán.*

Történelem, heti 3 órában. Történelmi előismeretek. Az ős pogánykorszak. A kereszténység felvétele és a királyság megalapítása. Az Árpádok uralkodása. Az Anjouk. Magyarország, mint a keresztény Európa előharcosa a törökök ellen. Mátyás és kora. Az ország sülyedése. A Jagellók és a mohácsi vész. Tankönyv: Varga Ottó, A magyarok története I. r. Budapest, 1900. *Járvás Mihály.*

Földrajz, heti 2 órában. Amerika és Ausztrália földrajza. A Föld szárazsága, vize és légköre. A közlekedő edények. Archimedes törvénye, a fajsúly. A levegő nyomása, a barométer. A hó hatása, hőmérő. A légkör hőtünetnényei. Elektromos és mágneses tünemények. A Föld alakja, nagysága, forgása és keringése. Időszámítás. A Hold és annak mozgása. A Föld helyzete a naprendszerben. Tankönyvek: Körösi, Földrajz III. füzet. Bpest, 1900. Schmidt, Fizikai és matematikai földrajz. Bpest, 1900. *Dr. Vörös Cyrill.*

Számтан, heti 3 órában. Összetett hármas-szabály. Egyszerű és összetett kamatszámolás. Határidőszámolás. Lerovat-számolás. Állampapírok, részvények, váltók. Egyszerű és összetett társaság-szabály. Láncz-szabály. Elegyítés-szabály. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közönséges számтан. Budapest, 1894. *Vékony József.*

Rajzoló geometria, heti 2 órában. A távolság és szög mérése a természetben. Párhuzamos és merőleges szerkesztése. A háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések. Összeillő és hasonló idomok szerkesztése és tulajdonságaik alkalmazása a gyakorlatban. Sokszögek szerkesztése adott alkotórészek alapján. Stilizált levél és virágok rajzolása és egyszerű színezése. *Pataky Imre.*

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Állások. Tag-szabadgyakorlatok: kar-, láb-, törzsgyakorlatok. Járó szabadgyakorlatok. Társas szabad-

gyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok: ellenvonulás, köralakítás, kanyarulatok a központ körül. Katonai rendgyakorlatok: kanyarodások, kettős rendekbe fejlődés. Szergyakorlatok a korláton, nyujtón, köteleken, póznákon, a részütes és vízszintes létrán, lovon, bakon; magas-, távol- és kötél-ugrás. Tornajátékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Kapós, fogoly-játék, kötekedő, sintéres, várvédő, labdahajszsa, üsd a harmadikat, magyar csatajáték, nagyméta, kótya.

Dezső Lajos.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: KIRÁLY LAJOS.

Hittan, heti 2 órában. A külső isteni tisztelet általában. A szertartás-tan fogalma és felosztása. A szent helyek és az egyházi készletek. Az isteni tisztelet szent cselekményei. A szent idők. Tankönyv: Szulik József, A kath. anyaszentegyház szertartásai.

Récsei Ede.

Magyar nyelv, heti 4 órában. Epikus olvasmány: Arany János Toldija, I—XII., nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. Költőiek: Virág, Berzsenyi, Vörösmarty, Kölcsey, Tompa, Petőfi, Arany s újabb elbeszélők és lyrikusok költeményeiből szemelvények, a különböző versformákra való tekintettel. Kisfaludy K., Mátyás deákja. Prózai részletek: Heltai meséiből, Mikes leveleiből, Faludy Téli éjszakáiból. Leírások, értekezések és jellemrajzok. Ezen olvasmányok alapján a stílus kellékei, a prózai és költői stílus különbsége. Vers-tan: a magyar nemzeti és ó-klasszikai verselés s a nyugat-európai versformák. Polgári ügyiratok. Kéthetenként házi vagy iskolai írásbeli dolgozat 16. Tankönyvek: Lehr Albert, Arany J. Toldija. Bpest, 1893. Pintér Kálmán, Magyar stilisztika, II. kiad. Bpest, 1897.

Német Károly.

Német nyelv, heti 3 órában. Helyes olvasás és írás. A nyelvtan rendszeres áttekintése, különösen az ige-tan, névragozás, melléknév, számnevek, praeposíciók és postposíciók, ige- és melléknévvonzatok, a kötőszók használata. Válogatott költői és prózai olvasmányok fordítása, elemzése és emlézése. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyvek: Albrecht János, Német nyelvtan. Budapest, 1900. U. a. Német olvasókönyv II. köt. Budapest, 1901.

Arányi Ágost.

Latin nyelv, heti 6 órában. Olvasmányok: Julius Caesar De bello Gallico cz. munkájából összefüggő szemelvények: Gallia felosztása. A helvétek kivándorlása. Caesar háborút indít Ariovistus ellen. Ovidius Metamorphosisaiból: A világ négy kora. Az özönvíz. Deucalion és Pyrrha. Daedalus és Icarus. Philemon és Baucis. A mondattanból. Az igeidők és módok, az alá- és mellérendelt mondatok, az oratio obliqua, prosodia. Havonként két iskolai írásbeli dolgozat magyarból latinra, a tárgyalat olvasmányok alapján. Tankönyvek: Pirchala

Imre, Latin nyelvtan VI. kiad. Pozsony, 1899. Latin olvasókönyv a III. és IV. oszt. számára I. és II. k. Pozsony, 1900. *Király Lajos.*

Történelem, heti 3 órában. Az ország háromfelé szakadása. A török hódítás és következményei. A nemzeti felkelések és az ország egyesítése. A reformok által való újjászületés. A mai Magyarország megteremtése. Magyarország és Ausztria politikai földrajza. Tankönyv: Varga Ottó, „A magyarok története“ II. r. Budapest, 1900. *Járvás Mihály.*

Természetráajz, heti 3 órában. Néhány, leginkább ősszel található növényfaj leírása, kiváló tekintettel biológiai jelentőségükre. A biológiai anyag megértésére szükséges kémiai ismeretek röviden, a levegő és víz vizsgálatából kiindulva az elemek és az organismusokban előforduló vegyületeik. Oxidálás, égés, redukálás. Sav, basis, só egyszerűbb példákön. A növénytan tárgyalás megértéséhez szükséges szerves vegyületek. A növények sejtszövet-, alak- és élettana. Az osztályozás elvei: Linné rendszere és egy természetes rendszer váza. A nevezetesebb rendek tárgyalása, tekintettel a hazai nevezetesebb fajokra. A növények földrajzi elterjedése. Tankönyv: dr. Roth-Tökés, A növénytan alapvonalai. Budapest, 1902. *Hannig István.*

Mennyiségtan, heti 3 órában. Bevezetés az algebraiba, összeadás és kivonás egész számokkal. A pozitív és negatív számok összeadás, kivonása és szorzása. A hatvány. Kéttagúnak négyzete és köbe. Számok négyzetének és köbének kiszámítása. Osztás és a törtszámokra vonatkozó műveletek. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel, kiterjeszkedve az arányok tanára. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Betűszám. Budapest, 1891. *Vékony József.*

Rajzoló geometria, heti 2 órában. A kör érintője, húrja és ezek tulajdonságain alapuló szerkesztések. Különböféle görbék, a kerület, a hajtalék és mentelék szerkesztése adott alkotórészek alapján; húrjaik és érintőik tulajdonsága és ezeken alapuló szerkesztések. Stilizált síkdiszitmények, görög és arab stílu egyszerű ékitmények rajzolása és szinezése. *Pataky Imre.*

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Térdelések, támaszfekvések. Tag-szabadgyakorlatok. Járó szabadgyakorlatok különféle lábtartással. Szökdelések. Társas szabadgyakorlatok kézi szerekkel. Tornázó rendgyakorlatok: rendekbe, kettős rendekbe fejlődés menetben. Szergyakorlatok: lásd III. oszt.

Játék, heti 2 órában. Lásd III. osztály. *Dezső Lajos.*
Dezső Lajos.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: JÁRVÁS MIHÁLY.

Hittan, heti 2 órában. Alaphittan. Isten és vallás. Az isteni kinyilatkoztatás. A ker. vallás kinyilatkoztatott vallás. Az evangéliumok, mint bizonyítékforrások. Jézus Krisztus az Isten küldötte. Jézus egyházának megal-

pitása, szervezete. A kinyilatkoztatott tan forrásai. Tankönyv: dr. Titz Antal, Kath. vallás tan I. r. Budapest, 1897.

Arányi Ágost.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Általános szerkezetten. Az előadás nemei és formái. A szerkezet, a feltalálás. A prózai műfajok: a leírás, elbeszélés, értekezés, a szónoki beszéd rendszeres ismertetése, megfelelő olvasmányokkal kapcsolatban. Lyrai és kisebb elbeszélő költemények. Hat házi és három iskolai dolgozat. Tankönyv: Pintér Kálmán, Rethorika és Olvasmányok. Budapest, 1900.

Kováts Antal.

Német nyelv, heti 3 órában. Nyelv és mondattani ismétlések. Mesék, leírások, románczok és költemények fordítása, elemzése és emlézése. A szókinés gyarapítása. Kéthetenként egy írásbeli iskolai gyakorlat. Tankönyvek: dr. Szemák István, Német nyelvtan II. r. Budapest, 1896. és u. a. Német olvasókönyv III. r. Budapest, 1888.

Arányi Ágost.

Latin nyelv, heti 6 órában. Az alaktan és mondattan részletes és pontos átisméltése. Olvasmány: Prózaiak: Cicero Pro Archia Poeta és De imperio Gnaei Pompei. Memoriter 10. c. II. Költőiek. Ovidiusból: A költő önéletrajza. Metamorphosisból: A világ teremtése. A világ négy korszaka. Cadmus megalapítja Thebact, Latona és a lyciai pórok. Daedalus és Icarus. Ovidius és Cicero életrajzai. Az olvasott szövegnek megfelelő régiségtani rész. Kéthetenként írásbeli dolgozat az olvasott szöveg alapján. Tankönyvek: Schambach, De imperio Gnaei Pompei. Kapossy: Pro Archia poeta. Csengery: Szemelvények Ovidiusból.

Molnár Kálmán.

Görög nyelv, heti 5 órában. Hangtan. Névalaktan. Az igetanból az ω -végű igék. Az elméleti rész begyakorlására mondatok és kisebb elbeszélések fordítása görögéből magyarra és magyarból görögre. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyvek: dr. Maywald József, Görögnyelvtan. Budapest, 1900. Ugyanattól, Görög olvasókönyv. Budapest, 1897.

Király Lajos.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irodalom és művelődéstörténelem, heti 3 órában. A) Magyar irodalmi olvasmányok: Kármán József Urániája. A nemzet csinosodása. Kazinczy és Berzsenyi levelezése. Kölcsey emlékbeszéde Kazinczy felett. Kölcsey emlékbeszéde Berzsenyi felett. A magyar nyelv ügyében. Salamon Ferencz: „A török hódítás“ cz. művéből a Hunyadiak kora. Baróti Szabó Dávid. Rájniss József. Révai Miklós. Virág Benedek. Berzsenyi Dániel. Gyöngyösi Murányi Vénusa. Arany, Buda halála. Czuczor Botondja. A tárgyalt magyar írók életrajza, műveik jellemzése. B) Görög irodalmi olvasmányok: Homeros Iliasa és Odysseiája. Herodotosból szemelvények. A tárgyalt görög írók életrajza, műveik jellemzése. Időszakonként egy-házi írásbeli dolgozat. Tankönyvek: dr. Janesó Benedek, Magyar irodalmi olvasmányok I. r. Budapest, 1898. II. kiadás. Dr. Csengeri János, Homeros Iliasa. Budapest, 1891. Dr. Gyömlay Gyula, Homeros Odysseiája. Budapest,

1892. Dr. Geréb József, Szemelvények Herodotos történeti művéből. Budapest, 1902.

Mondik Pál.

Görögpótló rajz, heti 2 órában. Stilizált levél és virágalakokból alkotott síkdiszitmények. Görög, arab és román stílusú ékitmények ismertetése, rajzolás és egyszerűbb színezése.

Pataky Imre.

Történelem, heti 3 órában. A római császárság és a középkor történelme Amerika fölfedezéseig, különös tekintettel az államintézményekre és a művelődési viszonyokra. Tankönyv: Szölgvény, Világtörténelem II. r. Budapest, 1892.

Járvás Mihály.

Természetrajz, heti 3 órában. Az állati test szerkezete és élete, tekintettel az emberre. Az állati sejt, szövetek, szervek, szervrendszerek. Az állati szervek berendezése alapján az állatkörök megismertetése, rendszerezése. Az egyes típusok általános és részletes jellemzése s az egyes osztályok főbb képviselőinek leírása, különös tekintettel hazánkra. Az állatok földrajzi elterjedése. Tankönyv: dr. Roth-Váncgel, Az állattan alapvonalai. Budapest, 1895.

Hannig István.

Mennyiségtan, heti 3 órában. Elsőfokú egyenletek két és több ismeretlennel. Négyzetgyök és a másodfokú egyenlet egy ismeretlennel. Köbgyök. Számolás gyökmennyiségekkel. Geometria: A sík idomok meghatározása, összeillősége, hasonlósága, egyenlősége és a sík idomok területeinek megmérése. Tankönyvek: dr. Lutter Nándor, Betűszámítás. Budapest, 1891. és u. a. Mértan. Budapest, 1891.

Vékony József.

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Állások. Tag-szabadgyakorlatok ellenkező oldalmozgásokkal. Birkozó gyakorlatok. Társas szabadgyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok: 8-as járás, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ kanyarulatok négyes sorokban. Katonai rendgyakorlatok: fejlődés rendekből és kettős rendekből; húzóadás. Szergyakorlatok: könnyebb felülések a bakra és lóra, helyből és iramodással, átugrások, kötél-ugrás, magas- és távol-ugrás, fordulattal, fordulatok a magas és alacsony nyújtón, korláton, gyűrűhintán, vándormászás a póznákon, gyakorlatok a vízszintes és rézsütos létrán. Játékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Csalogató, kótya, nagyméta, magyar csatajáték, határvédő, füles labda, rugdaló.

Dezső Lajos.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Kováts ANTAL.

Hittan, heti 2 órában. Az ágazatos hittan fogalma és felosztása. A háromszemélyű egy Istenről. Isten teremtményeiről. Az ige megtestesüléséről. A megváltásról. Mária Istennek szent anyja. A malasztról és a szentségekről.

ról. Az utolsó dolgokról. Tankönyv: dr. Titz Antal, Kath. vallástan II. r. Budapest, 1898. *Arányi Ágost.*

Magyar nyelv, heti 3 órában. Széptan, költői stil- és verstan. A költői műfajok elmélete, tekintettel fejlődésök történetére a klasszikus és modern irodalmakban. Költői művek iskolai és házi olvasása, kapcsolatban széptani taglalásukkal. Hat házi és három iskolai dolgozat. Tankönyv: Pintér—Erdélyi, Poetika és olvasókönyv. Budapest, 1895. *Kováts Antal.*

Német nyelv, heti 3 órában. A német ballada-költészet elméletileg és példákban. Költői és prózai olvasmányok nyelvi és tárgyi magyarázatokkal, azok fordítása, elemzése és emlézése. A szókinés gyarapítása; folytonos nyelvtani ismétlések. Stílus-gyakorlatok. Havonként két írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyvek: mint az V. osztályban és Heinrich, Német balladák és románcok I., II. Budapest, 1896. Endrei Ákos, Stílus-gyakorlatok.

Récsei Ede.

Latin nyelv, heti 5 órában. Olvasmányok. a) Liviusból: I. k. 17—22. 32—36. 40—49. II. k. 1—4. 9—12. 51—58. III. k. 9—22. IV. k. 1—20. terjedő, válogatott fejezetek. b) Vergilius Aeneiséből az első 4 ének szemelvényekben. Alak- és mondattani ismétlések. Régiség- és verstan. Irodalomtörténet. Havonként két iskolai, írásbeli dolgozat magyarból latinra s időszakonként egy-egy dolgozat a latinból magyarra való fordítás gyakorlására. Tankönyvek: Titi Livii ab urbe condita libri I—IV. Edidit Stephanus Dávid. Budapestini, 1889. P. Vergili Maronis Aeneidos libri XII. Pirchala Imre. Budapest, 1881. Wagner—Horváth, Római régiségek és irodalomtörténet. Budapest, 1890. *Kováts Antal.*

Görög nyelv, heti 5 órában. μ -végű igék. ω -végű igék V—VIII. osztálya. A mondattan főbb szabályai. Olv.: a Gyakorlókönyvből 1—40. Xenophon és Sokrates életrajza. Xenophon Memorab. I. 4. 5., II. 1. Lyrai szemelvények Kallinos, Tyrtaios, Solon, Theognis, Mimnermos, Simonides, Babrios, Alkaios, Sappho, Anakreon költeményeiből. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Maywald József, Görög nyelvtan. Bpest, 1900. Ugyanattól Görög Gyakorló- és Olvasókönyv Xenophonból és a görög Lyrikusokból. Budapest, 1901. *Király Lajos.*

Történelem, heti 3 órában. Egyetemes történet Amerika felfedezésétől 1648-ig. A magyar nemzet történetével kapcsolatban, a földrajzi ismeretek ébrentartása mellett; kiterjeszkedőleg az egyes népek művelődési és alkotmányos viszonyaira. A renaissance beható méltatása. Tankönyv: Szölgyény, Világtörténet III. k. *Molnár Kálmán.*

Természetrajz, heti 3 órában. Az állati test szerkezete és élete, tekintettel az emberre. Az állati sejt, szövetek, szervek, szervrendszerek. Az állati szervek berendezése alapján az állatkörök megismertetése, rendszerezése. Az egyes típusok általános és részletes jellemzése s az egyes osztá-

lyok főbb képviselőinek leírása, különös tekintettel hazánkra. Az állatok földrajzi elterjedése. Tankönyv: dr. Roth—Váangel, Az állattan alapvonalai. Budapest, 1895. *Hannig István.*

Menyiségtan, heti 4 órában. Algebra: A hatványozás általánosítása zérus, negatív és tört kitevő esetére. Műveletek racionális kitevős hatványokkal. A számrendszer fogalma. Műveletek a tizes rendszerben. A logaritmus fogalma. A Briggs-féle logaritmus-rendszer alkalmazása. Számítási és mértani haladvány. Geometria: A kör kerülete és területe. A trigonometria tantételei és azok alkalmazása a háromszög meghatározására, valamint földmérési és magasságmérési feladatokra. Tankönyvek: Lutter, Algebra 1891., Mértan 1891., Ötszámjegyű szorzási és szögmértani táblák 1892.

Dr. Vörös Cyrill.

Torna, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Három és négy részből álló összetett tag-gyakorlatok. Birkózó gyakorlatok. Társas szabad gyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok, füzetek. Katonai rendgyakorlatok: kettős rendekbe fejlődések, húzódások, kanyarodások menetben. Szergyakorlatok: lásd V. osztály. Tornajátékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Lásd V. osztály.

Dezső Lajos.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: **MONDIK PÁL.**

Hittan, heti 2 órában. A ker. kath. erkölcstan. Az erkölcsi jóról és rosszról. A parancsolatokról általában. Az isteni szeretet parancsairól. A felebaráti szeretet parancsairól. Az anyaszentegyház parancsairól. — Az irgalmasság cselekedeteiről. Az erényekről és bűnökről. A keresztény kötelességekről. Az erkölcs jutalma. Tankönyv: dr. Titz Antal, A kath. vallás tan III. r. Budapest, 1899.

Arányi Ágost.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Széptan, költői stil- és verstan. A költői műfajok elmélete, tekintettel fejlődésök történetére a klasszikus és modern irodalmakban. Költői művek iskolai és házi olvasása, kapcsolatban széptani taglalásukkal. Havonkint házi, írásbeli dolgozat. Tankönyv: Pintér—Erdélyi Poetika és Olvasókönyv. Budapest, 1895.

Kováts Antal.

Német nyelv, heti 3 órában. Goethe Hermann und Dorothea-jának, Schiller Wilhelm Tell-jének, valamint egyes prózai darabok olvasása nyelvi és tárgyi magyarázatokkal, azok fordítása és elemzése. Etymologiai fejtegetések. Emlézés. Beszédgyakorlatok. Nyelvtani ismétlések és mondattan. Stílus-gyakorlatok. Az irodalomtörténetből: Régi német nyelvemlékek és az első virágzás kora. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: dr. Szemák István. Német nyelvtan II. r. Budapest, 1895. és Mondattan.

U. a. Német olvasókönyv IV. r. Bpest, 1891. Weber, Goethe Hermann und Dorothea-ja. Budapest, 4. kiadás, 1897. Heinrich Schiller Wilhelm Tell-je, Bpest, 1900. Endrei, Stilus-gyakorlatok. *Récsei Ede.*

Latin nyelv, heti 6 órában. Cicero: in Catilinam I., IV. In Antonium Phil. I., XIV. Epistularum ad Atticum II. 22., III. 1., 5., 6., XIV. 1., 2. Ad Fam. II. 4., XII. 10., XIV. 5., XV. 6., XVI. 1. Verg. Aen. VI. egészen, VII. és IX. énekből szemelvények. Szótani és mondattani ismétlések, régiségtan. Havonkint két iskolai dolgozat. Tankönyvek: M. Tullii Ciceronis orationes selectae XIII. Edidit Stephanus Dávid. Budapest, 1900. Jánosi Boldizsár, Cicero válogatott levelei. Budapest, 1884. Pirchala Imre, Vergilii Aen. libri XII. Budapest. Wágner—Horváth, Római régiségek. Budapest, 1896.

Kövesi Lajos.

Görög nyelv, heti 5 órában. Homeros Ilias I. egészen; VI. 119—529.; XVI. 1—167., 198—305., 351—393., 419—592., 632—867. Herodotosból szemelvények: Kroisos és Solon. Polykrates gyűrűje. A marathoni csata. A thermopylaei csata. A salamisi csata. Xenophonból: Mem. I. 1., I. 2. Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Csengeri János, Homeros Iiasa. Budapest, 1896. Geréb József, Görög prózai szemelvények Herodotosból, Xenophon és Platon irataiból. Budapest, 1897. *Mondik Pál.*

Politikai földrajz, heti 2 órában. Európa és Amerika független államainak és gyarmatainak politikai, természeti, kulturális és gazdasági viszonyai. Tankönyv: Scholtz Albert: Politikai földrajz. Bpest, 1892. *Járvás Mihály.*

Természettan, heti 4 órában. A pont mekhanikája. Szilárd, cseppfolyó és légnemű testek mekhanikája. Hangtan. Fénytan. Tankönyv: Vörös, Kísérleti természettan, Bpest, 1901. *Dr. Vörös Cyrill.*

Mennyiségtan, heti 3 órában. Algebra: A másodfokú egyenletek elmélete. Műveletek a komplexusz számokkal. A másodfokú függvény szélső értékei. Másodfokúakra redukálható felsőbbfokú egyenletek. Határozatlan egyenletek. Geometriai haladvány. Kamatos kamat- és járadékszámítás. — Geometria: A stereometria alaptételei. A szabályos testek. A hasáb, gúla, csonkagúla, henger, kúp, csonkakúp és gömb geometriai származtatása, tulajdonságai, felszíne és köbtartalma. A pont meghatározása a síkban. Az egyenes egyenlete. Tankönyvek ugyanazok, mint a VI. osztályban.

Dr. Vörös Cyrill.

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Összetett tag-szabadgyakorlatok, váltva és összekötve járással. Birkózó gyakorlatok, társas szabadgyakorlatok vasbotokkal. Tornázó rendgyakorlatok: füzérek. Katonai rendgyakorlatok: húzódások menetben, fejlődések rendekből, kettős rendekből. Szergyakorlatok: a csapatok erejének és ügyességének megfelelő gyakorlatok. Súlyemelés, súlydobás. Tornajátékok. *Dezső Lajos.*

Játék, heti 2 órában. Lásd V. osztály.

Dezső Lajos.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: DR. VÖRÖS CYRILL.

Hittan, heti 2 órában. A kath. egyház külső és belső története napjainkig. Tankönyv: dr. Titz Antal, A róm. kath. egyház története, különös tekintettel a magyar viszonyokra. Budapest, 1900. *Arányi Ágost.*

Magyar nyelv, heti 3 órában. A magyar nemzeti irodalom ismertetése, különös tekintettel Vörösmarty, Petőfi, Arany és Madách költészetére; a jelentékenyebb irodalmi irányzatok és férfiak tüzetes méltatása műveik s a rájuk vonatkozó kritikai dolgozatok olvasása alapján. Műveltség és művészet-történet. Havonkint házi, írásbeli dolgozat. Tankönyv: Erdélyi Károly, A magyar nemzeti irodalom története. Budapest, 1897. *Kováts Antal.*

Német nyelv, heti 3 órában. Goethe Iphigenie auf Tauris-ának, valamint egyéb költői és prózai darabok olvasása és fordítása, megfelelő nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. Etymologiai fejtegetések. Beszédgyakorlatok. Nyelvtani ismétlések és mondattan; stílus-gyakorlatok. Az irodalomtörténetből: A második virágzás kora és ennek nevezetesebb költői. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: dr. Szemák István, Német nyelvtan II. r. és Mondattan. Bpest, 1895. U. a. Német olvasókönyv, IV. r. Budapest, 1891. Heinrich, Goethe Iphigenie auf Tauris-a. Endrei, Stílus-gyakorlatok. *Récsei Ede.*

Latin nyelv, heti 5 órában. Horatii Carm. I. 1., 3., 10., 12., 14., 20., 24. II. 2., 3., 14., 16., 18., 20. III. 1., 2., 3., 5., 8., 25., 30. IV. 3. 7., 9. Epod. 1., 2., 7., 13., 16. Satir. I. 1., 6. II. 6. Epist. I. 2. Szemelvények az Ars poëtikából. Tacitusból: Augustus. Tiberius. A római legiók lázadása Germaniában. Arminius és a rómaiak. Germanicus. Piso pöre és halála. Livia és a senatus. Tacitus ítélete Annaleseiről. Tiberius halála és jelleme. Claudius halála. Nero. Nero anyját kivégezteti. Nero a színpadon. A római tűzvész és a keresztények cz. fejezetek. A Germaniából és Agricolából szemelvények. Nyelv-, mondat- és régiségtan, irodalomtörténet. Két hetenkint iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Bartal-Malmosi, Horatii opera omnia. Budapest, 1880. Dávid—Pozder, Tacitus. Budapest, 1889. Wanger—Horváth. Római régiségek és irodalomtörténet. Budapest, 1890. *Mondik Pál.*

Görög nyelv, heti 3 órában. Homeros Od. I. VI. ének. Platon, Sokrates Apologia és Kriton. Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Csengeri János, Homeros Odysseája. Budapest, 1896. Geréb József, Görög prózai szemelvények Herodotos. Xenophon és Platon irataiból. Bpest, 1897. *Mondik Pál.*

Történelem, heti 3 órában. Magyarország oknyomozó története, legfőbb tekintettel az állami intézmények, a szellemi műveltség, az ipar és keres-

kedelem fejlődésére és a kútfökre. Tankönyv: Ribáry-Mangold, Magyarország oknyomozó történelme. Budapest, 1891. *Járvás Mihály.*

Természettan, heti 4 órában. Hőtan. Az elektromosság és mágnesség tana. Az anyag szerkezetére vonatkozó főbb kémiai tételek. A kozmografia elemei. Tankönyv: Schmidt: Természettan, Budapest, 1887.

Dr. Vörös Cyrill.

Mennyiségtan, heti 2 órában. Algebra: Kapcsolási műveletek. Newton binominális tétele. — Az algebra és geometria összefoglaló áttekintése. Tankönyvek ugyanazok, mint a VI. osztályban.

Dr. Vörös Cyrill.

Bölcseészeti előtan, heti 3 órában. Psychologia: A lelki jelenségek főcsoportjai. Az idegrendszer. A test és lélek kölcsönhatásai. Az érzés, érzet és képzet. Az érzelmek. Az akaró tehetség. — Logika: A logika feladata. Az analysis és synthesis. A deductiv és inductiv módszer. A tanúságtétel és bírálata. Az egyes tudományok módszere. A logikai tévedés. — Tankönyv: Joly H. Philosophia propaedeutica. A psychologia és a logika vázlata. Budapest, 1886.

Dr. Tóth György.

Tornázás, heti 2 órában. Lásd VII. osztály.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Lásd V. osztály.

Dezső Lajos.

2. Rendkívüli, nem kötelezett tantárgyak.

Francia nyelv, heti 2 órában. Helyes olvasás és írás, az alaktan elemei, a beszédrészek és azok alkalmazása, költői és prózai darabok olvasása, fordítása és elemzése, egyes darabok emlézése, francia kifejezések, beszédgyakorlatok. Tankönyv: Rayé Lajos, Magyar-francia nyelvtan. Bpest, 1892.

Arányi Ágost.

Gyorsírás, kezdőknél és haladóknál heti 1—1 órában.

Kezdőknél: A Gabelsberger—Markovits rendszerű gyorsírásnak levelező része. Tankönyv: Forrai Soma. A magyar gyorsírás tankönyve. Levelező rész. Budapest, 1899.

Kövesi Lajos.

Haladóknál: A Gabelsberger—Markovics rendszerű gyorsírásnak vitairási része. Gyakorlatul különböző gyorsaságú dictatumok leírása szolgált. Tankönyv: Forrai Soma, A magyar gyorsírás tan könyve. Vitairás. Budapest, 1895.

Király Lajos.

Ének, heti 2 órában.

I. osztály. Heti 1 óra. Elmélet. Alapismeretek. A hangok felírása; ritmus és dallam; egyszerű ütemek; nyolczadok és hangterjedelem; a hangsorok elmélete; természetes hangközök; származtatott hangok és módosító jelek; a helyes éneklés szabályai.

Gyakorlat. Hangsoréneklés (Kem. C.); ritmikai és hangtalálási gyakorlatok; hangközök gyakorlása az ötödökig. Tankönyv: Szent-Gály, Zeneelmélet, Kecskemét, Metzger B. 1900.

II. osztály. Heti 1 óra. Elmélet. Kemény és lágy hangsorok képzése 4 keresztig és bé-ig; nagy és kis hangközök; kemény és lágy hármas hangzatok alap- és fordított állásban; hangjegyek nevei az F. kulesban.

Gyakorlat. Az I-ső osztályban gyakoroltaknak ismétlése és kibővítése. Tankönyv mint az I. osztályban.

Karének, heti 3 órában. A II—VIII. osztályok növendékeiből alakított vegyeskar egyházi és világi művek begyakorlásával foglalkozott, különös tekintettel a szabatos előadásra. Az egyházi énekek betanulására segédkönyvül szolgált Szepesi I., a világiaknál dr. Harrach J. Magyar Áron című gyűjteménye.
Szent-Gály Gyula.

Zene, kezdőknél és haladóknál heti 1—1, összesen 2 órában.

Kezdőknél: Az elméleti részből: a hegedű részeinek ismertetése, vonalrendszer, kules, hangjegyek nevei és időértékük, szünetjelek, egyszerű ütemek. Gyakorlati rész: Állás-, hegedű- és vonótartás, gyakorlatok az üres húrokon a vonó-kezelés elsajátítására, ritmikai gyakorlatok. Tankönyv: Szent-Gály, Zeneelmélet és Bloch J., Hegedű iskola I. rész.

Haladóknál: Az elméleti részből: összetett ütemek, hangsorok és hármas hangzatok négy keresztig és bé-ig, természetes hangközök. Gyakorlati részből: Az elméleti ismeretnek megfelelő gyakorlatok játszása. Tankönyv: mint a kezdőknél, továbbá Wohlfart op. 54. I. rész Bloch F. op. 16 és Dankla „Duettek“ I. füzet.

Zenekari gyakorlatok, heti 2 órában. A haladó zenészekből alakult zenekar a vegyes karral együtt a következő zenekari művekkel működött közre az iskolai ünnepélyeken: Tschaikovszky P. „Elegia“, Klose A. „Salve Regina“, Lavotta J. „Hallgató magyar“, Kéler A. „Alföldi bucsúhangok“, Beethoven L. „Hattyú dal“, Waldteufel E. „Serenad“, Káldy Gy. „Bercsenyi nótája“ és Szent-Gály Gy. „A“-moll mise. *Koller Ferencz.*

IV.

Írásbeli feladványok.*1. Magyar nyelven.*

V. osztályban. 1. A szüret. (Leírás.) 2. Buda és Pest a török uralom alatt. (Rajz.) 3. Szondi György halála. (Elbeszélés.) 4. Fáy András gyermekora. (Ismertetés.) (Iskolai.) 5. Az irgalmasságra indító okok Pázmány beszédében. (Fejtegetés.) 6. „A lángoló hazaszeretet minden valóban nagy és nemes tetteknek legtisztább forrása“ Eötvös. (Szónoki kísérlet.) 7. Mi a boldogság? (Elmélkedés a Parainesis alapján.) (Iskolai.) 8. Az októberi diploma sérelmes voltának kimutatása a felirati javaslatban. (Ismertetés.) 9. Az idősb Wesselényi Miklós báró mulatságai. (Elbeszélés.) (Iskolai.)

VI. osztályban. 1. A szép mibenléte és fokai. (Értekezés.) 2. A hangsúlyos és időmértékes verselés közt levő különbség. (Összehasonlítás.) 3. A lyrai költemények tárgya. (Értekezés.) 4. A leíró költészet. (Magyarázat.) (Iskolai.) 5. A monda tulajdonságai a „Mohos“ cz. költeményben. (Magyarázat.) 6. Milyen világképet fest a hunokról a „Buda halála?“ (Fejtegetés.) 7. A történeti és költött események a „Zord idő“-ben. (Fejtegetés.) (Iskolai.) 8. Bánk-bán jellemének fényoldalai. (Fejtegetés.) 9. A „Kérők“ kómikai alapja. (Magyarázat.) (Iskolai.)

VII. osztályban. 1. A költészet fontossága. (Értekezés.) 2. A képzelet és eszményítés. (Magyarázat.) 3. Az óda tárgya és előadása. (Értekezés.) 4. A lyrai költészet sajátosságai Petőfinek „A hazáról“ cz. költeménye alapján. (Fejtegetés.) 5. Népmesei elemek a „János Vitéz“-ben. (Taglalás.) 6. Miben mutatkozik Etele eposzi jelleme? (Fejtegetés.) 7. Báthori Gábor jelleme mint regényhőse. (Értekezés.) 8. Irene tragikai eszméje. (Fejtegetés.) 9. A népszinmű kellékei. (Értekezés.)

VIII. osztályban. 1. A „Halotti beszéd“ fontossága. (Értekezés.) 2. Az inga alkalmazása. (Értekezés.) 3. Zrinyi és Gyöngyösi költészete. (Összehasonlító jellemzés.) 4. A kuruczköltészet epikája. (Ismertetés.) 5. Kisfaludy Károly egyéniségének és költői munkásságának befolyása saját kora irodalmára. (Értekezés.) 6. Vörösmarty költői nagyságának ismertető jelei. (Magyarázat.) 7. Ki mondhatja el magáról: „Szent hazánk! megfizettünk mind, mivel csak tartozánk“ Vörösmarty. (Elmélkedés.) 8. Miért lett Petőfi népi költővé? (Értekezés.)

Görögpótló magyar dolgozatok.

V. osztályban. 1. Achilles jellemzése. (Értekezés.) 2. Kármán Urániájának czélja. (Értekezés.) 3. Herodotos történeti művének jellemzése. (Értekezés.)

2. Érettségi feladványok.

A júniusi vizsgálatokhoz.

a) Magyar nyelvből.

1. Eötvös József báró költészetének egybeforrása a gyakorlati élettel. (Ismertetés.)

2. „Nincs veszve bármi sors alatt, ki el nem csüggedett.“ (Vörösmarty.) (Bizonyítás.)

3. A szent korona eredete, története és eszméje. (Értekezés.)

Az első tételt kidolgozta 18.

A második tételt kidolgozta 8.

A harmadik tételt kidolgozta 1.

Jelese dolgozott 11, jól 8, elégségesen 8; összesen: 27.

b) Német nyelvből.

Opitz, fordítás magyarból németre.

Jelese dolgozott 8, jól 10, elégségesen 9; összesen: 27.

c) Latin nyelvből.

1. A keresztények üldöztetése Nero alatt. — Fordítás magyarból latinra.

2. Vergilius Aeneis XII. ének 175—201-ig. — Fordítás latinból magyarra.

Az első tételt kidolgozta 21.

A második tételt kidolgozta 8.

Jelese dolgozott 10, jól 5, elégségesen 12, elégtelenül 2; összesen: 29.¹⁾

d) Görög nyelvből.

Homeros Ilias XXIV. 719-ik sortól a 742-ig. — Fordítás görögből magyarra.

Jelese dolgozott 10, jól 7, elégségesen 9; összesen: 26.²⁾

¹⁾ Két reáliskolai tanuló pótló írásbeli vizsgálatot tett. — A latinból magyarra való fordításból jelesen dolgozott —, jól 3, elégségesen 4, elégtelenül 1.

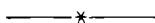
²⁾ Egy tanuló a görög-pótló tantárgyakat tanulta.

e) Mennyiségtanból.

1. *Algebrából.* A szolga fizetését évenként 10 K.-val emelték s a 10 év alatt, míg szolgálatban volt, összesen 2850 k.-t kapott. Mennyi volt a fizetése az utolsó évben?

2. *Geometriából.* A körgyűrű területe 24 cm^2 , sugarainak aránya $\frac{7}{5}$. Mekkora azon rhombus területe, melynek két átellenes csúcsa az egyik, a másik kettő a másik kör kerületén van?

Jelesen dolgozott 16, jól 5, elégséges 6; összesen: 27.

V.

A főgymn. története az 1901—902. tanévben.

1. *Változás a tanári karban.* A kegyes-tanítórend főtisztelendő kormányának 1901. július hó 19-én 910. sz. a. kelt intézkedésével Ambrusztér Sándor Sátoralja-Ujhelyre helyezettvén át tanárnak, helyét Molnár Kálmán foglalta el Veszprémből.

2. *Az iskolaév lefolyása.* Az 1901. évi augusztus hó 28-án megtartott alakuló gyűlés után, augusztus hó 29. és 30-án magánvizsgálatok, 31-én pedig javító- és pótlóvizsgálatok voltak. Szeptember hó 3 első napján beiratkozott 323 nyilvános és 14 magántanuló, összesen 337 tanuló; a nyilvános tanulók közül évközben kimaradt 34, magántanulásra tért 2, vizsgálatot tett 301. Apadás a múlt tanévhez képest: 3.

Szeptember hó 4-én volt az ünnepélyes Veni Sancte, mely után megkezdődtek a rendes előadások s tartottak 1902. június 9-ig, a mikor megkezdődtek az évvégi vizsgálatok s tartottak június 24-ig. Június 29-én ünnepélyes Te Deummal ért véget a tanév.

A tanulók egészségi állapota egész tanéven át kedvező volt, halálozás nem fordult elő; ragályos betegség sem volt; huzamosabb ideig tartó betegség 2 esetben volt. Kecskemét th. város tiszti főorvosa, dr. Kecskeméti Lajos, 1901. november hó 4-én megvizsgálta a tanulók szemeit, 9 tanulót talált kisebbfokú trachomában, kik mindannyian gyógykezelés alá vétettek és a tanév végéig ki is gyógyultak.

Hosszabb ideig tartó betegeskedés a tanári testületben is csak egy esetben fordult elő.

3. *Valláserkölcsei és fegyelmi állapot.* Tanuló ifjúságunk vallásos és erkölcsös irányú nevelése nemcsak a hittanároknak, hanem az egész tanári testületnek folytonos gondját képezte; elve a tanári testületnek, hogy nemcsak tudományosan képezett, hanem egyuttal mély vallásos meggyőződésű polgárokra van szüksége hazánknak, hogy a folyton-folyvást fokozódó igényekkel és a sok oldalról fenyegető erkölcs-ellenes áramlatokkal sikeresen felvehessék a harcot. Ha valaha, most különösen szüksége van hazánknak a munkás, erkölcsös és Istenben bizó férfiakra. A munkakedvnek és a nemes idealizmusnak kell áthatni a társadalmat, hogy diadalt arathasson ama sok rossz fölött, mely az utóbbi évtizedekben felburjánzott. Kiknek a hivatása e czélt elsősorban szolgálni, ha nem a tanároké?

A vallásosságot, a vallásos élet követelményeit, a munkaszeretetet és az Isten képére teremtett embert diszesítő erényeket, azoknak gyakorlását minden kínálkozó alkalommal, de különösen az iskolai fegyelmi szabályoknak kihirdetése alkalmával részletesen is kifejtette és megmagyarázta az intézet igazgatója. A folytonos buzdítás és ott, ahol arra szükség volt, a figyelmeztetés, sőt atyai szeretettel párosult feddés nem is volt eredménytelen, mert ifjúságunk legnagyobb része nemcsak vallásos buzgóságban, munkakedvben és az ifjakat ékesítő erényekben tünt ki, hanem külső megjelenésében és a társadalmi illemszabályok megtartásában és elsajátításában is.

A római katolikusvallású tanulók, a téli hónapokat kivéve, mindennap szent misén vettek részt; vásár- és ünnepnapokon pedig egész éven át; vasárnapokon a szent misét fél óráig tartó szent beszéd előzte meg. Az adventi és nagyböjti vasárnapokon litánián is részt vett az ifjúság. A szent gyónást és áldozást négyszer végezték; nagyhéten pedig három szent gyakorlaton voltak jelen; részt vettek továbbá tanáraik vezetése mellett a búzaszentelési, keresztjáró és úrnapi körmeneteken; végül a megyés püspök, kegyelmes főpásztorunk rendeletéből a kegyes-tanítórendiek templomában június hó 8-án tartott szentségimádáson.

A nem róm. kath. vallású tanulók vallási kötelmeiket saját hitoktatóik és lelkészeik utasításai értelmében gyakorolták; e tekintetben sem fordult elő egész tanéven át semminemű panasz.

4. *Évközben érkezett fontosabb leiratok.* a) 1901. okt. 15-én 1415. sz. a. a tanker. kir. főigazgató közli a torna alól való fölmentéseket.

b) A nm. vallás- és közokt. miniszter Jaindl József VII. oszt. tanulónak ezüst érmet, Zsámboki Ferencz VI. és Bartucz Ferencz volt VI. oszt. tanulóknak bronz érmet küldött, mint az 1900/901. tanévi országos tornaverseny győzteseinek. 63111/1901. okt. 12.

c) A nm. v. és közokt. miniszter Tóth Endrét az első osztályba korengedélylyel felveendőnek rendeli. 78166/1901. sz.

d) A róm. kath. Egyházközség főgondnoksága közli az 1901/902. tanévi tandíj alól felmentett tanulók névsorát. 389. decz. 1.

e) A nm. v. és közokt. miniszter Dezső Lajos, Hannig István és Kováts Antal tanároknak az 1900/901. tanévi országos tornaversenyen való költségeik megtérítésére személyenkint 51 korona 20 fillért utalványoz. Min. 47657/1902. febr. 27. — Főig. 288/1903. márcz. 12.

f) A nm. v. és közokt. miniszter a tornaversenyek sorrendje ügyében rendeletet közöl. Min. 6768/1902. jan. 24. — Főig. 140/1902. febr. 10.

g) A nm. v. és közokt. miniszter a latin nyelvi érettségi írásbeli dolgozatok ügyében az átmeneti intézkedést közli. Min. 22232/1902. ápr. 14. — Főig. 416/1902. ápr. 17.

h) Kecskemét th. város tanácsa a játszótér ügyében. 7191/1902 ápr. 8.

i) A nm. v. és közokt. miniszter az érettségi szóbeli vizsgálatokra helyettes elnökül dr. Fináczy Ernő, tud. egyetemi ny. r. tanárt küldi ki. Min. 31362/1902. — Főig. 513/1902. máj. 10.

9. *Látogatás.* A tanker. kir. főigazgató, ngs. Francsics Norbert, 1901. december hó 2., 3. és 4-én tartotta meg hivatalos látogatását, a mely napokon minden osztályban többször megjelent, hogy meggyőződést szerezzen a tanulók előmeneteléről, az előadási képességről és a fellépés biztosságáról; megvizsgálta a tanulók írásbeli dolgozatait, rajzait; megtekintette a könyv- és szertárakat. Szerzett tapasztalatait, a melyek általában megnyugtatók voltak, a december hó 11-én tartott értekezleten közölte a tanári karral.

6. *Ünnepélyek.* a) 1901. szeptember 10-én b. emlékeztető Erzsébet király-asszonyunkért tartott gyász-isteniszteleten vett részt az ifjúság, a tanári karral egyetemben.

b) 1901. október hó 4-én, apostoli királyunk névünnepén, ünnepélyes isteniszteleten jelent meg a tanári kar és a tanuló ifjúság.

c) 1901. október 5-én az aradi vértanúkért tartott gyász-isteniszteleten vett részt az ifjúság és a tanári kar.

d) 1901. november hó 1-én Kecskemét nagy szülöttének, Katona Józsefnek sirjánál jelent meg a tanári kar és a tanuló ifjúság, hol az ünnepély a következő program szerint folyt le:

a) *Gyásznének.* Spohrtól. Előadta a főgymn. vegyeskar.

β) *Katona öröksége.* Irta: Kováts Antal. Szavalta: Kirkovich Béla, VII. o. tan.

γ) *Gyászdal.* Egressytől. Énekelte a kegyes-tanítórendi növendékpapok énekkara.

δ) *Tisztán egyéni-e Bánk-bán bűne, vagy belejátszik-e a maga nyomorúsága mellett az ország nyomora?* Irta és felolvasta: Kolozsvári Lajos, VIII. o. tan.

ε) *Gyászdal*. Énekelték a kegyes-tanítórendi növendékpapok.

Az ünnepély az ifjúság koszorújának a költő sírjára helyezésével ért véget.

Ugyanezen alkalommal b. Horváth Dömének, intézetünk jóltevőjének sírjánál is énekelt az ifjúság egy gyászéneket.

e) 1901. nov. 19-én, b. Erzsébet királynénk emlékünnepén, istenitisztelet után iskolai ünnepély folyt le a tornacsarnokban a következő sorrendben:

α) *Gyászének*. Spohrtól. Előadta a főgymn. vegyeskar.

β) *Erzsébet királyné ravatalánál*. Váradai Gyulától. Szavalta: Nagy Lajos, VII. o. t.

γ) Tschaikovszky: *Elegia*. Előadta a főgymn. zenekar.

δ) *Czpruszlombok*. Lampért Gézától. Szavalta: Szabó Jenő, IV. o. t.

ε) *Erzsébet királyné és Magyarország*. Irta és felolvasta: Sági István, VIII. o. tan.

ζ) *Szózat*. Előadta a főgymn. vegyeskar.

f) 1901. december hó 2-án Perger Józsefért, tanintézetünknek éveken át érdemes igazgatójáért tartott gyász-istenitiszteleten jelent meg a tanuló ifjúság és a tanári kar.

g) 1902. márcz. 3-án (2-ika helyett, mely vasárnapra esett), b. Ferencz királyért, a kegyes-tanítórend jóltevőjéért tartott ünnepélyes gyász-istenitiszteleten vett részt a tanári kar a tanuló ifjúsággal együtt.

h) 1902. márcz. 9-én XIII. Leó pápa Ő szentsége püspökségének 60. és pápaságának 25. évfordulója emlékére hálaadó ünnepélyes istenitiszteleten vett részt az ifjúság, melyet megelőzőleg a főgymn. tanulóknak Arányi Ágost hitszónok, az alsó 4 osztály tanulóinak pedig Király Lajos hitelmező fejtette ki az ünnepély jelentőségét. Istentisztelet végeztével a tornacsarnokban iskolai ünnepély volt a következő műsorral:

α) *Szózat*. Énekelte a főgymn. vegyeskar.

β) *A szentek unokáihoz*. Irta: Mindszenty Gedeon. Szavalta: Schiff József, VIII. o. t.

γ) *Salve Regina*. Klosetól. Előadta a főgymn. zenekar.

δ) *XIII. Leó*. Irta és felolvasta: Kremer Gyula, VII. o. t.

ε) *Óda XIII. Leó pápa 25 éves pápai jubileumára*. Irta: Bán Aladár. Szavalta: Sági István, VIII. o. t.

ζ) *Pápai himnusz*. Énekelte a főgymn. vegyeskar.

i) 1902. márczius hó 15-én, szabadságharcunk kezdetének évfordulóján ünnepélyes istenitisztelet után iskolai ünnepély volt a következő sorozattal:

α) *Himnusz*. Énekelte a főgymn. vegyeskar.

β) *Nemzeti dal*. Petőfitől. Szavalta: Kirkovics Béla, VII. o. t.

γ) *Ünnepi beszéd*. Tartotta: Nagy Lajos, VII. o. t.

δ) *Hallgató magyar*. Lavotta. Előadta a főgymn. zenekar.

- ε) *Felolvasás*. Tartotta: Károlyi Gábor, VIII. o. t.
- ζ) *Márczius 15-én*. Eszényi S.-tól. Előadták: Faludi László, S. Kovács László, Gömörý Sándor, Dékány Antal és Múth István, I. o. t.
- η) *Petőfi csatadala*. Lányi. Előadta a vegyeskar és a zenekar.
- j) 1902. április hó 11-én, az 1848-iki törvények szentesítésének évfordulóján, istenitiszteleten vett részt az ifjúság és tanári kar, mely után iskolai ünnepély volt; a műsor a következő:
- α) *Hymnusz*. Előadta az énekkar.
- β) *Dal a szabadságról*. Szavalta: Bagi Gyula, I. o. t.
- γ) *Alföldi bícsúhangok*. Kéler Bélától. Előadta a zenekar.
- δ) *A magyar nemzet alkotmánytisztelete*. Irta és felolvasta: Babos Dezső, VIII. o. t.
- ε) *Kuruczdal*. Káldy átiratában. Előadta az énekkar.
- ζ) *Csak magyarok legyünk*. Dalmady Győzőtől. Szavalta: Faragó Pál, VII. o. t.
- η) *Szózat*. Előadta az énekkar.
- k) 1902. június 5-én résztvett a tanári kar és a tanuló ifjúság Jancsó Ádám nyugalmazott ev. ref. főgymnasiumi tanár temetésén.
- l) 1902. június 9-én koronázási és évváró emlékünnepet rendezett az intézet. Délelőtt ünnepélyes istenitisztelet volt, délután pedig a gymnasium udvarán a következő sorrendben folyt le az ünnepély:
- α) Lindblad: *A gőzhajón*. Előadta a főgymn. vegyeskar.
- β) *Az apostolok*. Lévay Józseftől. Szavalta: Nagy Lajos, VII. o. t.
- γ) Waldteuffel: *Szerenád*. Előadta a főgymn. zenekar.
- δ) *A kontócsinálás mestersége*. Monológ Jókaitól. Szavalta Orbán Ferencz, VIII. o. t.
- ε) Lányi Ernő: *Régi nóta*. Előadta a főgymn. vegyeskar.
- ζ) *Az álhadnagy*. Bohózat egy felvonásban. Németből átdolgozta Récei Ede tanár. Személyek:
Szélházy, hadnagy — — — —	Hajagos József IV. o. t.
Jónás, inas — — — —	Szabó Jenő IV. o. t.
Misó, rekruta — — — —	Tóth István IV. o. t.
Pénzes, földbirtokos — — —	Dobozi Sándor IV. o. t.
- η) Káldy: *Bercsényi nótája*. Előadta a főgymn. zenekar.
- ι) Az 1901/902. tanévi pályázatok eredményének kihirdetése.
- κ) *Záróbeszéd*. Tartotta a főgymnasium igazgatója.
- λ) Becker: *Induló*. Előadta a főgymn. vegyeskar.
7. *A tanári kar irodalmi működése*. a) Molnár Kálmán az 1901/902. tanévi Értesítőben a „Nádorispáni méltóság az Árpádok korában“ cz. értekezést irt.
- b) Dr. Vörös Cyrilltől *Kísérleti Természettan* a VII. és VIII. osztály

számára, továbbá a *Fizikai és Matematikai Földrajz Elemei* a III. osztály számára című tankönyvek jelentek meg, a melyeket a nm. vallás- és közokt. miniszter az approbált tankönyvek közé sorolt.

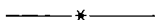
c) Kováts Antal- és Német Károlytól a helyi lapokban tárczák jelentek meg.

8. *Vizsgálatok.* a) *Érettségi*ek. A lefolyt tanévben három ízben voltak érettségi vizsgálatok; szeptember és deczember hónapokban pótló- és javító érettségi, júniusban pedig a rendes évvégi érettségi vizsgálatok. A szeptemberi és deczemberi érettségi vizsgálatokon a tanker. kir. főigazgató elnökölt, míg a júniusban tartott érettségieken dr. Fináczy Ernő tud. egyetemi ny. r. tanár volt a h. elnök. — A tanévvégi írásbeli érettségi május hó 20—24-ig, a szóbeliek pedig június hó 17., 18. és 19. napjain folytak le.

b) *Osztályvizsgálatok.* A VIII. osztály vizsgálatai május hó 2-ikától 15-ig tartottak. Az I—VII. osztály osztályvizsgálatai pedig június hó 10—24-ig folytak le. A hittani vizsgálatokon méltóságos Bogyó Pál pápai praelatus, apát-plébános elnökölt, mint püspöki biztos.

A magántanulók évvégi vizsgálatai június hó 13. és 14. napjain voltak.

Június hó 29-ikén ünnepélyes „Te Deum“-mal és a bizonyítványok kiosztásával fejeztük be a tanévet.

VI.

Az intézet külső viszonyai.

1. **Főgymnasiumi bizottság.** A főgymnasiumunkat föntartó róm. kath. egyházközség tekintetes tanácsa, a tanintézet anyagi ügyeinek gondozására saját kebeléből választott főgymnasiumi bizottságot alakított és bízott meg. Ezen főgymnasiumi bizottság elnöke ifj. Bagi László, városi főjegyző; tagjai: Dömötör Sándor kir. közjegyző, dr. Igács József orvos, Kada Elek polgármester, Kovács Sándor földbirtokos, dr. Stipl Károly kir. törvényszéki elnök, Szabó Imre kir. közjegyző, dr. Iványosi Szabó László ügyvéd, dr. Tóth György főgymn. igazgató, Tóth István h. anyakönyvvezető, Rapcsányi Kálmán városi számvevő és Zsigmond M. József polgári iskolai tanár.

2. **Tápintézet.** A szegénysorsú tanulók anyagi helyzetének enyhítésére a róm. kath. egyházközség tápintézetet is tart fenn, a melyben a középiskolai tanulók havi 14 koronáért ebédet, vacsorát és reggelire kenyeret

kapnak. A tápintézet ügyeit 9 tagból álló bizottság gondozza; igazgatója Hanusz István főreáliskolai igazgató. Tanintézetünket e bizottságban Arányi Ágost és Vékony József tanárok képviselik. A tápintézet helyisége a kegyes-tanítórendiek bérháza. A tápintézetbe való fölvételre a főreáliskola épületében Hanusz István főreáliskolai igazgató úrnál kell jelentkezni.

3. Az intézet jóltevői. A Kecskeméti Takarékpénztár-Egyesület és a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank Igazgatóságai 50—50 koronát adományoztak szegénysorsú, jó viseletű és szorgalmas tanulók jutalmazására.

Récei Ede tanár 1 drb arannyal, dr. Tóth György főgymn. igazgató 10 koronával jutalmazták meg a szavaló verseny győzteseit.

Az 1901/902. tanévi pályázatok jutalmazásához is többen járultak, a mint az a pályázatok cz. fejezet végén olvasható.

Dömötör Sándor kir. közjegyző, mint már éveken át, e tanévben is 30 koronával jutalmazta meg a kegyesrendi növendék-papok énekkarának vezetőjét.

Könyvjutalmat adományoztak: Dömötör Sándor kir. közjegyző 5 kötetet, Német Károly tanár 4 kötetet; a helybeli könyvkereskedők közül Fekete Mihály 5 kötetet, Komor Gyula 8 kötetet, Steiner Mihály 6 kötetet és Schwarcz Soma urak 5 kötetet.

Fogadják a nemesszívű adakozók e helyen is a tanintézet hálás köszönetét.

— * —

VII.

Könyv- és szertárak.

1. Tanári könyvtár.

Ez évi gyarapodás: *A) Ajándék útján:* A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumtól: Osztrák-Magyar-Monarchia VII-ik és VIII-ik kötet; A magyar kir. földmívelési miniszterium jelentése a selyemtenyésztésről; A latin nyelv hangtani physionomiája; Isten és ember, Kemenes Ferenczről, III. kötet; A szív, Zsitvaytól, 1 kötet; Ezüst hárfa, Erődítől, 2 kötet; Katorna József-kör Évkönyve, 1 kötet; Beöthy Ödön menekülése. dr. Szigethy

Leheltől, 1 kötet; A magyar korona országainak ásványnevei, dr. Kalcinszky Sándortól, 1 kötet; A szováti meleg és forró konyhasós tavakról, u.-attól, 1 kötet; A kecskeméti ev. ref. főgymnasium állattani és földrajzi katalógusa, dr. Balázs Istvántól, 1 kötet; Hangrajz és helyesírás, Dunaitól, 1 kötet; Hamis és hibáskeltő oklevelek jegyzéke, 1 kötet; magyar közoktatás ügye, 1 kötet; Magyar typosok, 1 kötet; Nemzeti ideál, 1 kötet; az Ethnographia ez évi folyama, dr. Tóth Györgytől. A különféle könyvkiadóktól küldött tankönyvek. Összesen: 36 kötet, 30 mű.

B) *Vétel útján*: Osztrák-Magyar-Monarchia VII-ik és VIII-ik kötet; Zeitschrift, Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny, Nyelvtudományi Közlöny, Akadémiai Értesítő, Magyar Írók, Századok, Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből, Matematikai és Természettudományi Közlöny, Egyetemes Philologiai Közlöny, Kath. Paedagogia, Magyar chemiai folyóirat, Hercules, Természettudományi Pótfüzetek, Herder's Conversations Lexikon, a Képes folyóirat és a Museum cz. folyóiratok ez idei számai. A magyarországi latinság szótára, Bartaltól, 1 kötet; A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai, Andrásstól, 1 kötet; Magyarország és a zsidóság, Petrasovics Gézától, 1 kötet; Benvenuto Cellini önéletírása, 2 kötet; A török áfium ellen való orvosság, kiadja Ferenczi, 1 kötet; Perjog, Hajniktól, 1 kötet; A nyelvújítás szótára, Szilytól, 1 kötet; Neveléstudomány, Lubrichtól, 2 kötet; Zoologie, Edmund Perriertől, 1 kötet; Nagy képes természetrajz, dr. Vrángeltől, 1 kötet; Matematikai és csillagászati földrajz, dr. Kövesligetitől, 1 kötet; Die descendens Theorie, dr. Albert Fleischmantól, 1 kötet; Lehrbuch der Zoologie, dr. Fleischmantól, 1 kötet; Nagy Képes Világtörténet VIII-ik kötet; Lehrbuch des practischen Physik, dr. Kohlauchtól, 1 kötet; Physikalische Technik, dr. Friektől, 2 kötet; Hogyan experimentáljunk? dr. Hankótól, 1 kötet; Elektrotechnika, Straustól, 3 füzet; Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, Klugetól, 1 kötet; Geschichte der germanischen Philologie, Raumertől 1 kötet; Deutsch-Österreichische Literaturgeschichte, Nagel és Zeidlertől, 1 kötet; Magyarország vármegyéi és városai, VI-ik kötet, Marci Chronica, kiadja Toldi Ferencz, 1 kötet; Homérosz Iliásza, ford. Baksay, 1 kötet; Az aesthetika története, Jánositól, 1 kötet; Ausztria története, II-ik és III-ik kötet; A honfoglalás kútfői, 1 kötet; A longobárdok története, Paulus Diakonustól, 1 kötet; A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában, dr. Fináczy Ernőtől, II-ik kötet; Történelmi repertorium, dr. Margalitstól, 1 kötet. Összesen: 40 kötet, 30 mű és 3 füzet, 582 korona 80 fillér értékben.

C) *A Horváth Döme-féle 4000 koronás alapítványnak kamataiból 100 korona értékben kötések eszközöltettek.*

2. Ifjúsági könyvtár.

Az ifjúsági könyvtár a jelen tanévben a következő művekkel gyarapodott:

1. *Vétel útján*: Badics Ferencz: Fáy András életrajza. Baráth Ferencz: Verstan és aestetika. Bayer József: A nemzeti játékszín története. Ferenczi Zoltán: Petőfi életrajza. Bartók Lajos költeményei. Dayka Gábor költeményei. Zlinszky Aladár: Szemelvények a nemzeti lyra köréből. Endrödi Sándor: Kurucz nóták. Radó Antal: Idegen költők albuma. Reviczky Gyula költeményei. Szemelvények Erdélyi János kritikáiból és tanulmányaiból. Vachot: Babérlombok Eötvös műveiből. Szitnyai Elek: Levelek egy tanuló ifjúhoz. Dickens Károly: Twist Olivér. Sziklay János: A torony története. Cyprián: Útak az életben. Kincs István: Rajzok a kurucz világból; A testvérek; A vadon gyermeke. Jósika Miklós: Abafi; A hat Uderszki leány. Jókai Mór: Egy magyar nábób; A régi jó táblabírák; Kárpáthy Zoltán; Névtelen vár; A janicsárok végnapjai; Törökvilág Magyarországon. Vas Gereben: A nemzet napszamosai; Egy alispán; Tekintetes urak. Lewis Wallace: Ben-Húr. Sienkiewicz Henrik: Quo vadis? Bullwer: Pompéji utolsó napjai. Akantisz: A klasszikus ó-kor legszebb hősmondái. Lanciani: A régi Róma. Boassier: Cicero és barátai. Erődy Béla: A szent földön. Verne Gyula: A föld felfedezése; A zöld sugár; Bégum ötszáz milliója; Keraban, a vasfejű. Jankó János: Stanlei utazásai. Radó Antal: Vámbéri utazásai; Benyovszky élete és kalandjai. Nansen: Grönlandon át hócipőn. Gárdonyi: A világjáró angol kalandjai. May Károly: A Kordillerákban. Benedek Elek: Mesék és mondák Mátyás királyról. Gaal Mózes: A kenyér és becsület; Görög hősök története; Nemzeti küzdelmek; Magyar költők; Csontos Szigfried és Berni Detre; Répacsősz és az óriás; Virág Palkó. Rolfus Károly: Beppo, a lazzaroni fiú. Hoffmann: Az Úr szava; A szorgalom és restség. Hasznos mulattató. Varga Ottó: Magyarország története; A tiz szobor. Áldor Imre: Dózsa György s a parasztlázadás; Széchenyi István gróf. Vajda Emil: Komárom hőse. Szebesztha Károly: Fráter György. Jókai Mór: Nemzeti vértanúk. Vértesi Arnold: Nero és az első keresztényüldözés. Ballagi Béla: Az észak-amerikai Egyesült-Államok megalapítása. Lázár Gyula: Gusztáv Adolf, egy hős a trónon. Toldy László: A régi magyarok műveltségének története. Tábori Róbert: A szabadsághősök. A „Középiskolai Olvasmányok“-ból 17 mű, 31 kötetben. Vétel útján gyarapodott az ifjúsági könyvtár 90 művel 108 kötetben.

2. *Ajándékozás útján*: Réceci Ede, főgymn. tanártól: A Magyar Genius: Gróf Csáky püspök, 1 füzet.

Az évi gyarapodás: 91 mű 109 kötetben, 204 kor. 7 fill. értékben. Kötésre fordítottatott 38 korona 50 fillér.

3. Természettani és vegytani szertár.

Szerezmény: Szikra-induktor (15 cm. szikra-távolsággal). Röntgencső. 2 drb Bunsen-clem. 2 drb sűrítő-korong. Aneroid-barometer. Pascal-féle készülék a folyadékok fenéknomásához. Barthel-féle spiritusz-Bunsen-lámpa. Homorú gömbtükör. Kémlőcső-tartó. Univerzális vasállvány. Üveg-korong a Newton-féle színes gyűrűkhöz. Fogyasztás alá eső vegyszerek. A hibás készülékek kijavítottak. Összes kiadás 600 korona.

Leltári kimutatás szerint van a természettani szertárban 415 készülék 10068 korona értékben.

4. Természetrajzi szertár.

A természetrajzi szertár a jelen iskolai évben a következő tárgyakkal gyarapodott:

1. *Vétel útján:* Vándor patkány (*Mus decumanus* Pall.). Vizi poczok (*Arvicola amphibius* L.). Egerész ölyv (*Buteo vulgaris* Bechst.). Fakó rétihéja (*Circus macrourus* Gm.). Erdei fülesbagoly (*Asio otus* L.). Aranymálkó (*Oriolus galbula* L.). Seregély (*Sturnus vulgaris* L.). Jégmadár (*Alcedo ispida* L.). Kakuk (*Cuculus canorus* L.). Nyaktekeres (*Jynx torquilla* L.). Sárga billegető (*Motacilla flava* L.). Hantmadár (*Saxicola oenanthe* L.). Gerle (*Turtur turtur* L.). Szürke snepf (*Totanus glottis* L.). Szárcsa (*Fulica atra* L.). Vizityúk (*Gallinula chloropus* L.). Emberi törzs az összes belső szervekkel, papirmachéból. Összesen 17 drb, 165 korona 40 fillér értékben.

2. *Ajándéktárgyak:* Kada Elek polgármester úr egy kitömött gulipánt (*Recurvirostra avocella* L.), Szegedy György városi tanácsos úr egy egerész ölyvet (*Buteo vulgaris* Bechst), Vágó László főerdész úr egy nagy polimadarat (*Numenius arcuatus* L.) voltak szívesek ajándékozni. Fekete Sándor IV. oszt. tanuló egy kitömött verébbel (*Passer domesticus* L.), Sándor Imre VI. oszt. tanuló 1 drb kagylóval, Fodor János, Pócsy György és Riedl Richard II. oszt. tanulók pedig 7 drb tengeri csigával gazdagították az intézet szertárát. Összesen 12 drb, 43 korona 50 fillér értékben.

Az ez évi összes szaporulat: 29 drb, 208 korona 90 fillér értékben.

5. Térkép-gyűjtemény.

Vétel útján beszereztelett: Kogutowicz: A Magyar Korona Országainak iskolai fali térképe; Kogutowicz: Áfrika iskolai fali térképe. A föld felszínének nevezetesebb formái (dombormű térkép). Összesen 3 drb, 67 korona 96 fillér értékben.

Van a gyűjteményben 98 drb fali térkép, 2 drb domborművű térkép, 44 drb földrajzi szemléltető kép. 6 drb globus.

6. Érem- és pénzgyűjtemény.

Érem- és pénzgyűjteményünknek ajándékoztak: T. Kovács József és S. Tóth Mihály VI. oszt. tanulók 7 drb rézpénzt, Boroviczény Aladár II. oszt. tanuló 1 drb rézpénzt, Vátz Oszkár II. oszt. tanuló 17 drb rézpénzt, 1 drb ezüstpénzt és 4 drb emlékérmet.

Az összes álladék 867 drb érezpénz és érem, továbbá 47 drb bankjegy. — A pecsétgyűjtemény 324 drb, 173 korona értékben.

7. Rajz-szertár.

A rajz-szertár e tanévben nem gyarapodott. Az összes álladék 1087 drb rajzminta, 49 drb mértani minta, 39 drb műlap és 30 drb relief rajzminta. összesen 1205 drb, 400 korona értékben.

8. Philologiai és történelmi gyűjtemény.

A Horváth Döme-féle alapítvány kamataiból megfestetett Perger József volt főgymn. igazgató arcképe; ugyanez, valamint Demeter Lajos, Pollák Ede és Tóth Antal volt igazgatók arcképei berámáztattak. Az összes kiadás 132 korona.

Ezen kívül beszereztetett Achilles, a harci-kocsin 1 drb, 69 korona értékben.

Ajándékozás útján pedig Német Károly tanár adományával: „Acropolis“ cz. képpel gyarapodott.

Az összes gyűjtemény 330 darab üvegkeretbe foglalt és 68 darab kartonra húzott képből, 25 darab aranykeretes olajfestményből, 113 darab kartonra nem húzott képből, 44 darab gipszöntvényből és 1 darab márványszoborból áll. Összes érték 7151 korona.

9. Zene-szertár.

A zene-szertár több példány vegyeskari szólammal és pártitúrával gyarapodott 40 korona 40 fillér értékben. A hegedű-felszerelések és javítások is a r. kath. egyházközség által e célra megszavazott 100 korona összegből fizettettek ki. Összes érték 800 korona.

10. Torna-szertár.

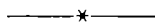
A torna-szertár gyarapodott labdákkal 15 korona 40 fillér értékben és 2 ugró szőnyeggel 103 korona 60 fillér értékben. Van összesen 480 drb torna-eszköz 1280 korona értékben.

II. Felszerelés.

A folyó 1901/902. tanévben ismét két osztály szereltetett föl új, kettős ülésű padokkal; beszereztetett 42 drb pad 579 korona 16 fillér értékben.

Hogy a téli hónapokban a tanulók, kik állani kénytelenek, át ne fázzanak, 2 drb cocus-szőnyeg is szereztetett 139 korona 19 fillér értékben.

A rajz-szertárba pedig állványok készültek 6 korona 60 fillér értékben.
A felszerelések értéke 724 korona 95 fillér.

VIII.

Önképző-kör.

Az intézet igazgatósága az idei évben is engedélyt adott a kör megalakítására, melynek 58 rendes és 70 bejáró s így összesen 128 tagja volt. Az alapszabályok értelmében rendes működő tagok a főgymn. VII. és VIII. osztályának tanulói, míg az V. és VI. osztályú tanulók, mint bejáró tagok, csak szavalattal vehetnek részt a kör munkásságában.

Az alakuló gyűlés 1901. szeptember 23-án ment végbe Kováts Antal vezető tanár ellenőrzése mellett, a mely alkalommal választás útján a következő tisztikart állították össze: elnök: Sági István, VIII. o. t., főjegyző: Kolozsvári Lajos, VIII. o. t., pénztáros: Pecháček János, VIII. o. t., könyvtáros: Orbán Ferencz, VIII. o. t., aljegyző: Faragó Pál, VII. o. t., alkönyvtárosok: Tóth Kálmán és Kovács Antal, VII. o. tanulók.

A kör kéthetenként tartotta gyűléseit, számszerint 13-at, melyek közül 11 rendes, 1 megnyitó és 1 diszgyűlés volt, még pedig október 13-án, az aradi vértanúk emlékének szentelve. November 1-én felkereste és koszorúval diszította a kör Kecskemét szülöttének, Bánk-bán halhatatlan szerzőjének sírját, mely alkalommal felolvasással és szavalattal adózott Katona emlékének. Ezenkívül a kör az intézet kebelében lefolyt emléknapok és ünnepélyek műsorát szavalatok- s felolvasásokkal egészítette ki. Ilyen ünnep volt számszerint 4, köztük XIII. Leó pápa jubileuma.

A rendes gyűléseken a jellegűs dolgozatokat s nyomban utánuk a rájuk vonatkozó bírálatokat olvasták fel. A beérkezett dolgozatok száma, beleszámítva az ünnepélyek alkalmával felolvasott dolgozatokat is: 15. Ezek közül 10 dolgozatot bíráltak meg a kör tagjai, a többiről a tisztikar tagjai mondtak

ítéletet a vezető-tanár felügyelete alatt. A dolgozatok közt műfajok szerint volt aesthetikai fejtegetés 6, történeti értekezés 5, vegytani értekezés 1, természetrajzi értekezés 1, elbeszélés 2. Érdemfokozat szerint 4 részesült a dicséretes, 9 a jó, 2 az elismerés fokozatában.

Beérkezett ezenkívül 20 költemény is, 1 epikai, 1 epika-lyrai s 18 lyrai, melyek közül 13 a dicséretes, 6 a jó, 1 az elismerés fokozatát nyerte.

Tartott továbbá 1 tag 2 ünnepély alkalmával beszédet, melyek mindegyike a dicséretes fokozatot érdemelte meg.

A felolvasások és a bírálatok közeit a szavalatok töltötték ki, melyeket a rendes gyűléseken nyomban követett a bírálat. Szavalat volt 43, közülök komoly 38, vig 5. Érdemfokozat szerint 18 a dicséretes, 16 a jó, 4 az elismerés, 4 a megemlítés fokozatát nyerte; 1 nem bíráltattott.

Tartott a kör szavalat-versenyt is, mely az igazgató s több tanár jelenlétében február 2-án folyt le. A komoly szavalatok versenyében 7-en vettek részt s az első díjat, mely Récsi Ede tanár 1 drb cs. és kir. aranya volt, Schiff József VIII. o. t. nyerte el. A második díjat, a mely 12 koronából állott, Nagy Lajos VII. o. tanuló nyerte. A harmadikat, dr. Tóth György igazgató 10 koronányi ajándékból álló díjat Deák Vidor, VII. o. t. nyerte el.

Komikus szavallattal Orbán Ferencz, VIII. o. t. lépett fel, ki a körtől kitűzött 6 koronányi díjat el is nyerte.

Az Önképző-kör működését az ápril 27-én tartott beszámoló gyűléssel fejezte be.

A kör pénztári állapota a következő képet mutatja: tagsági díjakból befolyt 190 K. 20 f. Szerzettetett egy db könyvszekrény 90 korona értékben. A kiadások összege 306 K. 93 f., tehát hiányként marad a jövő évre 116 K. 73 f. Evvel szemben azonban van a körnek egy 163.27 koronáról szóló takarékpénztári könyve.

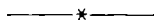
A könyvtár a jelen évben vétel útján 113 művel szaporodott 124 korona értékben. Ajándékozás útján 3 művel 12 korona értékben. Folyóiratként a kör a Magyar Szalont járatta.

Szaváló-kör. Az 1899/900. tanévben alakult Szaváló-kör a főgymnasium igazgatója engedelmével ez iskolai évben is megalakult a IV., III. osztály tanulói, mint rendes tagok s a II. osztályéi, mint pártoló tagok körében, Német Károly tanár vezetése alatt, hogy az ifjak előadó képessége fejlesztessek s a fellépési bátorság elsajátíttassék.

Az alakuló ülés szept. 28-án tartatott, a mely alkalommal alelnök lett: Hajagos József, IV. o. t., jegyző: Dobozy Sándor, IV. o. t., aljegyző: Kerekes József, III. o. t., intézők lettek: Tóth István, IV. o. t., Sántha Gábor, III. o. t. és Mihálovics Inre, II. o. t.

A kör kéthetenként tartotta gyűléseit; komoly és vig szavalat volt: 64, önkészítette prózai darab előadása: 3, felolvasás: 1. — A körnek egyik gyűlésén jelen volt Francesics Norbert, tanker. főigazgató úr is, a mely alkalommal Kerekes József és Sántha Gábor előadták Prém J. dialogusát: „Sokrates és Alkibiades“-t. Ugyanekkor színre került Rudnyánszky Gy. „A hazug“ cz. színműve, 1 felv.-ban. Szereplők voltak: Biró István, Hajagos József, Szabó Jenő és Tóth István IV. o. t. — Az összes szavalatok száma: 70.

A Szavaló-kör tagjai a főgymn. minden ünnepélyén részt vettek; sikert aratott a jun. 9-én megtartott évváró ünnepen „Az álhadnagy“ cz. 1 felv. bohózat előadásával.

IX.

Gyorsíró-kör.

A főgymnasiumi Gyorsíró-kör 1887. okt. 2-án alakult meg. Az 1901—2. tanévben az alakuló gyűlés szept. 22-én volt, a melyen megválasztottak: Szalay József, k. r. n. p. és Schiff József, k. r. n. p. VIII. o. tanulók előadókká a haladóknál, Kolozsvári Lajos k. r. n. p. és Babos Dezső k. r. n. p. VIII. o. tanulók a kezdőknél, Agárdi László k. r. n. p. VIII. o. tanuló könyvtárossá.

A Gyorsíró-kör tagjai a VIII. osztályból: Baltavári Jenő, Bielek Ede, Károlyi Gábor, Pecháček János, Sebes Ferencz, Szepesi Bódog, Vajda Imre. A VII. osztályból: Deák Vidor, Havas Vilmos, Komáromi Károly, Nagy Lajos, Somogyi István, Csizofszky Ferencz, Braneczky József, Horváth Károly, Kirovics Béla, Krémer Gyula, Molnár Kálmán, Nádor Kálmán, Thomay János, Vittkó Sándor, k. r. n. papok; Tóth Kálmán világi. A VI. osztályból: Oberle József, Pesovár Ambrus, Szurovi József, Vajnóczky Ferencz k. r. n. papok. Összesen: 31.

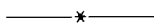
A tagok kéthetenként jöttek össze s az előadók vezetése és a felügyelő tanár ellenőrzése mellett gyakorlatilag képezték magukat az írásban.

A körnek jövedelme a tagsági díjakból 124 korona volt; kiadása (folyóiratokra, könyvkötésre, könyvekre, versenydíjakra) 75 kor. 50 fill. A tavalyi évről pénztári maradvány 467 kor. 98 fillér s így a kör vagyona: 516 kor. 48 fill., mely gyümölcsözőleg van elhelyezve.

A kör könyvtárát dr. Tóth György igazgató a Gyorsírásati Lapok és

Budapesti Gyorsíró szaklapokkal gyarapította. A kör is előfizetett a nevezett szaklapok 2—2 példányára 16 korona értékben. Azonkívül vett a Vikár Béla Vitairás cz. könyvéből 30 példányt (27 kor.) Könyvkötésre fordított 10 kor. 50 fillért. A könyvtár összes gyarapodása 61 kor. 50 fill.

A kör április 27-én tartott írásversenyt, a melyen a haladók versenyében az első díjat, 7 koronát Szalay József, a másodikat, 5 koronát Schiff József; a kezdőknél az első díjat, 6 koronát Vajnóczky Ferencz, a második díjat, 4 koronát Kirkovics Béla nyerte el.

X.

Segélyező-egyesület.

Az 1901/902. tanév szeptemberében az új tantervnek a IV., V. és VI. osztályba való életbeléptetése folytán ismét tetemes számú tankönyv selejtezett ki: 72 drb; maradt a mult évről tehát: 312 kötet.

Az egyesület tőkájének kamatából 112 kor. 86 fill. értékben 47 drb vétett ez évben s 21 kor. 20 fill. értékűt költöttünk. Kiadatott összesen: 134 kor. 6 fill.

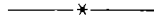
Hálás köszönetet mondunk a jószívű könyvadományozóknak is, kik a könyvtár állományát ajándékaikkal szaporították: N. N. 7 drbbal, továbbá dr. Tóth György, Arányi Ágost, dr. Vörös Cyrill, Kováts Antal tanár urak 10 darabbal, végül Lipták István VI. o. t. és Kókai László IV. o. t. 1—1 darabbal.

Az osztályok és a tanulók száma szerint a segélyezés a következőleg oszlott meg:

I. osztályban	5	tanuló	összesen:	25	drbot,
II.	5	"	"	28	"
III.	4	"	"	31	"
IV.	6	"	"	45	"
V.	7	"	"	44	"
VI.	6	"	"	42	"
VII.	2	"	"	21	"
VIII.	1	"	"	7	"
Összesen:				36	tanuló
				összesen:	243
					drbot.

Jelenleg a Segélyező-egyesület könyvtárában 378 kötet van.

A Segélyező-egyesület 2394:80 kor. tőkéje e tanévben Löwy Soma helybeli kereskedő ajándékából 10 koronával gyarapodott. Az összes vagyon 2404:80 kor., mely a főgymn. igazgatójának kezelése alatt van.

XI.

Jegyzőkönyv

**a kecskeméti róm. kath. főgymnasiumnál rendszeresített pályázatok
elbírálása végett folyó évi június hó 2-án tartott gyűlésről.**

A tétéleket megállapító bizottság az 1901. december 16-án tartott gyűlésében 10 tételre tűzött ki pályadíjakat.

A határidőre 28 munka érkezett be; bírálói:

Bagi László városi főjegyző, Dömötör Sándor kir. közjegyző, Hajagos József városi főkönyvelő, Kada Elek polgármester, Kovács Sándor földbirtokos, Tóth István anyakönyvvezető, Szegedy György városi tanácsos, dr. Tóth György főgymn. igazgató, Arányi Ágost, Hannig István, Járvás Mihály, Király Lajos, Kovács Antal, Molnár Kálmán, Mondik Pál, Németh Károly, Récsi Ede, Vékony József, dr. Vörös Cyrill főgymn. tanárok.

1. A Kecske-mét város közönségétől alapított „Széchenyi-díj”-ra 60 K., melyért csakis kecskeméti születésű ifjak pályázhatnak, e magyar történelmi tétel volt kitzúve: „Mit köszönhet Európa a magyar nemzet fegyvereinek?”

E pályátételre a szabályszerű határidőn belül 2 dolgozat érkezett be; ezek közül az I. sz. „Előre” jeligés munka szerzője, noha nem öleli fel egész terjedelmében a kérdést, s nem domborítja ki kimerítően az eseményeket, azért alapos történelmi ismeretet árul el, gondos kutatásait folyékonyan, könnyedséggel és rendszeresen adja elő; a kitzúzott 60 K.-ra érdemes.

Szerzője: Muth Imre VI. o. t.

A II. sz. „Az ősök emlékével megszentesül a szív, Nagy és dicső példájuk dicső tettekre hív“ jeligés dolgozat telve van téves, valótlan történeti adatokkal, a melyek a történetben való nagy járatlanságot árulnak el. Kirinak az oda nem vágó, idétlen, önkészítette versek, értelmetlen hasonlatok és nevetséges okoskodások. A dolgozat említést sem érdemel.

2. A kecskeméti kaszinó 40 K. jutalmára kitűzetett: „Izabella királyné“, történeti elbeszélés.

A kitűzött tételre 2 mű érkezett a III. és IV. sz. alatt. Közülök a IV. sz. „Uralkodni akart, czélját ő elérte, Megszenvedett érte, gyászos lett a vége“ jelige alatt pályázó mű élénk képzelődéssel, ügyes szerkesztő képességet köt össze. A tartalomhoz idomul a változatos és diszes stílus. Párbeszédei gyorsan pergők és jellemzések. Kár, hogy hősnőjét nem tudja rokonszenvesebbé tenni. Kiváló tulajdonságai érdemessé teszik az első díjra.

Szerzője: Agárdi László VIII. o. t.

A III. sz. „A történet a legjobb életphilosophia“ jeligés dolgozat az előbbinél vázlatosabb s a bonyolítás, valamint az anyagnak költői feldolgozása kevésbé érdekes. De nyelvének szépsége s leírásainak üde színe a 20 K.-ból álló II. díjra teszi érdemessé.

Szerzője: Krémer Gyula VII. o. t.

3. A néhai Zsiga Alajos k. r. tanár alapítványának 32 K. kamata tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző úr bőkezűségéből egészítettett ki 62 koronára, az úgynevezett „Zsiga-díj“-ra, melyre a valláserkölesi tétel tűzetett ki: „A vallás megbízhatóbb kísérőnk az életen át, legjobb útmutatónk vig napjainkban, legfőbb vigaszunk a szerencsétlenségben.“

A beérkezett 3 pályamű közül csak kettő felelt meg: a VI. és VII. sz. Általában mindkettő helyesen fogta fel a tételt. A VI. sz.-nak, melynek jeligéje: „Küzdelem az ember élete a földön“, különös érdeme a mély vallásos érzés, a tételnek az életből merített, találó példákkal való megvilágosítása, valamint nemcsak az olvasottak, hanem az iskolában hallottak kellő felhasználása; foglalkozása a sok érdemmel szemben a stílus nehézsége. Jutalma 31 K.

Szerzője: Schiff József VIII. o. t.

A másik VII. sz. „Quacrite, quae sursum sunt“ jeligével ellátott dolgozat érdeme az alapos ismeret, tanulmány, a széles

körü olvasottság; stilusa folyékony; foglalkozása ezekkel szemben a terjengősség és tételének inkább elméletileg — az erények alapján — való kifejtése. Szintén 31 K. jutalomra érdemesített.

Szerzője: Babos Dezső VIII. o. t.

Az V. sz. „Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér“ jelige alatt beérkezett munka, mivel a tételnek kívánalmait nem fejtette ki, jutalomra nem érdemes.

4. A „Horváth Döme-díj“-ra (100 K.) „Az ember tragédiájának széptani irodalma“ cz. tétel tüzetett ki.

Mivel e pályatételre dolgozat nem érkezett be, a jutalom tökécsítettik és jövőre 2 pályatétel fog kítüzetni.

5. Aesthetikai tételül: „Ocskay alakja a magyar költészetben“ tüzetett ki.

Egy mű foglalkozik a kérdéssel, de ez az egy kellőleg behatolt a tárgyba s jól, bár kissé felületesen jellemzi a vele foglalkozó költői alkotásokat. Stilusa emelkedett, valódi essay stílus, a miért a bizottság a 20 K. díjra tartotta érdemesnek.

Szerzője: Krémer Gyula VII. o. t.

6. Költői tárgyul ki volt tüzve: „Szent Gellért halála“ (Legenda).

E tételre 3 költemény pályázott; a verseny-társak közül a XI. sz. „A por fiához nem illik itten, Minthogy te benned megnyugodva higgyen“ jeligés költemény szerzője vált ki; művében folyékony verselés, szép leiró sorok fordulnak elő s a mese kifejtése is legsikerültebb. Jutalma: 20 K.

Szerzője: Tóth Kálmán VII. o. t.

A X. sz. „Rózsa“ jeligés költemény kellő verselési képességet árul ugyan el, de a rythmus megtartásában nem mindig szabatos; mese kifejtése homályos, de szép leiró részek fordulnak benne elő. Ezen érdeméért a második díjat: a 10 K.-át ítélte oda neki a bizottság.

Szerzője: Szigethy Zoltán VII. o. t.

A IX. sz. „A halál nem félelmes a bátornak, óhajtott a bölcsnek, kívánatos a szegénynek“ jeligés sem verselés, sem mesecskötés tekintetében nem ütven meg a mértéket, sem díjra, sem dicséretre nem érdemes.

7. A görögből magyarra való fordításra Hesiodus: „Herakles paizsa“ jelöltetett ki.

Összesen 2 dolgozat érkezett be. Első sorban a XIII. sz. „Elpisz“ jeligés említendő, mely határozottan fölötte áll a másíknak. Kisebb hibáitól eltekintve — mint néhány helyen nem fordította le, vagy rosszul fordította az egyes festői jelzőket; néhányszor nem ismerte fel a részek között való összefüggést; egyik helyen minden ok nélkül mintegy 30 sort versben ad vissza, hol a versmérték kedvéért itt-ott rossz szórendet használ — elég sikerült fordításnak mondható. Jutalma 25 K.

Szerzője: Károlyi Gábor VIII. o. t.

A XII. sz. „A történelem az élet mestere“ jeligével ellátott jóval alatta áll az előbbinek. A szöveg nagy részét nem értette meg; a mythológiai vonatkozásokat nem ismerte fel, s éppen ezért egész szakaszokat rosszul fordít. Fordítása túlságosan szolgai, legtöbbször a magyarosság rovására. A hol a szöveget nem értette meg, ott meg nagyon is szabadon, sőt találomra fordít. Díjra nem érdemes.

8. Természettudományi tételre ki volt tűzve: a) „A jégkészítésről“, s b) „A rovarok szerepe a természet háztartásában.“

Az első tételre 1 dolgozat érkezett be, a XIV. sz. „Rerum cognoscere causas“ jeligével. A mű első részében a halmazállapot-változásoknak elméleti magyarázata egészen fölösleges. A második rész a jégkészítés gyakorlati módszereit ügyesen, könnyen érthetően adja elő. Dicséretére válik, hogy rövidsége mellett eléggé világos. A mű írója 25 K., jutalomra érdemes.

Szerzője: Seles Ferencz VIII. o. t.

A második tételre 4 munka pályázott. A versenyzők közül a XVI. sz. „A láthatatlan férgek a te böles kezeid remekelt csodái“ jeligével ellátott dolgozat szerzője vívta ki az elsőséget, mert munkája a szorgalmas utánjárásnak, s tárgya iránt érzett nagy szeretetének bélyegét viseli magán. A kijelölt tételt ügyesen s rendszeresen fejti ki. Kár, hogy a használt forrásmunkákat nem említi fel, a mi a dolgozat értékéből sokat levon. De azon könnyedség, melylyel anyagán uralkodik; az a megvesztegetően szép stílus, mely mindvégig fogva tartja az olvasót, az első díjra érdemesítik. Jutalma 30 K.

Szerzője: Tóth Kálmán VII. o. t.

A második díjra a XVIII. sz. „Teremtő Isten, hova tekintsek, Hol ne lássam hatalmadat“ jeligés pályaművet találta a bizottság érdemesnek. Noha a kijelölt tárgytól itt-ott elkalandozik s néhány tárgyi tévedés is fordul elő benne, azért a tételt eléggé megvilágító anyag van benne összegyűjtve; stílusa eléggé emelkedett és élvezhető. Jutalma 10 K.

Szerzője: Szondy Károly VIII. o. t.

A XV. és XVIII. számúak sem alakilag, sem tartalmilag nem felelnek meg.

9. „Kada-díj“-ra egy helyi vonatkozású tárcza lön kitűzve.

E díj 4 pályázót vonzott, de a díj kitűzőjétől követelt kecskeméti vonatkozás, némi utca-neveken kívül, egyikben sincs meg. Meséjük is oly gyarló, hogy a bizottság egyetlen-egyet sem talált jutalmazásra méltónak.

10. Vékony József k. r. tanár egy 10 koronás aranyat tűzött ki egy sírfeliratra, mely a gyermeknek szülői halálán érzett bánatát fejezze ki.

6 mű érkezett be. Ezek közül érték szerint elsőnek bizonyult a XXIII. sz. „Jól fogsz meghalni, ha megtanultál jól élni“ jeligéjű, a mely tetszetős gondolatot, hibátlan verses alakban tolmácsol. Jutalma a kitűzött 10 korona.

Szerzője: Krémer Gyula VII. o. t.

A XXII. sz. „Óh atyám, óh anyám, Miért távoztok?“ jeligés elég talpraesett gondolatot foglal kissé hibás versalakba, de a vége homályos. Díja 5 K.

Szerzője: Kirkovich Béla VII. o. t.

A XXVI. sz. „Kegyelet“ jeligéje alatt beadott pályamű szép gondolatot ügyes képbe öltöztetett, azonban rythmusa hibás, mert 6 méret helyett 5-öt ad az első sorban. Díja 5 K.

Szerzője: Tóth Kálmán VII. o. t.

A XXV. sz. „Tiszteld, becsüld, szeresd atyádat“ stb. és a XXVIII. sz. „Bánat“ jeligésekben kellő költői tartalom nyivánul, de versük rythmusa döcögős, azért csak a dicséret fokozatában részesülnek.

A XXV. sz. szerzője: Agárdy László VIII. o. t.

A XXVIII. sz. szerzője: Goldberger Andor VIII. o. t.

„Legyen nekik könnyű a föld“ jeligés s XXIV. sz. a. beérkezett mű sem költői tartalom, sem verselés tekintetében a kívánalmaknak meg nem felelvén, mellőzésben részesül.

A pályaművek jutalmazásához az alapítványokon kívül ajándékaikkal nagylelkűen hozzájárulni kegyeskedtek:

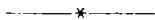
Bagi László főjegyző 20 K., Dömötör Sándor kir. közjegyző 40 K., Gyenes István árvaszéki ülnök 10 K., Hajagos József városi főkönyvelő 10 K., Horváth Béla táblabíró 40 K., Kada Elek polgármester 25 K.,¹⁾ Kovács Sándor földbirtokos 20 K., Szegedy György városi tanácsos 10 K., Tóth István anyakönyvvezető 10 K., Vágó László főerdész 20 K., Vékony József k. r. főgymn. tanár 10 koronával.²⁾

A jutalmakra fordított összeg: 342 korona.

Fogadják a nemesszívű adományozók a tanuló ifjúság nevében a tanári testület hálás köszönetét!

¹⁾ A Kada-féle díj kiadható nem volt, jövő tanévig tőkésítettik.

²⁾ 10 korona pedig, mint fennmaradt összeg, segélyezésre fordítottatik.

XII.

Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések.

1. *A magyarországi latin és görög szertartású tanítók segélyalapjából* Vékony József VI. o. tanuló 100 korona ösztöndíjat élvez. (1900. szept. 25. 4292. sz. a.)

2. *Horváth Döme alapítványának* 100 korona kamatait Máté István IV. oszt. tanulónak ítélte a tanári kar.¹⁾

3. *Horváth Dömének Cyrill testvére nevére tett alapítványának* 100 korona kamatait Domokos Péter V. oszt. tanulónak adományozta a tanári testület.¹⁾

4. *Hoffmann János, volt kecskeméti plébános alapítványának* 42 kor. kamataival Földi László VI. oszt. tanulót jutalmazta a tanári kar.

¹⁾ Ezen jutalmat csak kecskeméti születésű tanulók élvezhetik.

5. *A Csomák Gábor-féle alapítvány* 70 korona kamatait Kovács Antal VII. oszt. tanuló kapta.

6. *Pollák Ede, volt főgymn. igazgató alapítványának* 10 korona 10 fillérenyi kamatait Kele Illés III. oszt. tanuló nyerte el.

7. *H. Kovács Anna alapítványának* 22 korona 24 fillér kamataival Vizeli Gábor V. oszt. tanulót jutalmazta meg a tanári kar.

8. *A Fektor-féle alapítvány* 48 korona kamatait a tanári kar Benesik László I. oszt. tanulónak ítélte.

9. *A Peitler Antal-féle alapítvány* 100 korona kamataival a tanári kar Balanyi György IV. oszt. tanulót jutalmazta meg.

10. *Méltóságos Bogyó Pál pápai praelatus és apát-plébános 1000 koronás alapítványának* 50 korona kamatait Berente György V. oszt. tanulónak ítélte a tanári testület.

11. *A Beke-féle alapítvány* 66 koronányi kamataival a tanári kar Napholz Kálmán VI. oszt. tanulót jutalmazta meg.

12. *Nagys. Liphay Pál alapítványának* 36 korona kamatait Riedl Richard II. oszt. tanulónak adta a tanári kar.

13. *A Kovács László-féle alapítvány kamataiból* (67 korona 50 fillér) Pap Mihály III. o. tanuló 20 koronát, Besser Béla II. o. tanuló 10 koronát, Polgár Rezső II. oszt. tanuló 17 korona 50 fillért, Bagi Gyula I. oszt. tanuló 10 koronát és Buttinger Árpád I. oszt. tanuló 10 koronát kaptak.¹⁾

14. *A Ferenczy-féle alapítvány kamataiból* 18 koronát, a *Mayor-féléből* 3 korona 20 fillért, a *Biró-féléből* 8 koronát, a *Zimmermann-féléből* 4 koronát, összesen 33 korona 20 fillért Szakonyi Mihály I. oszt. tanulónak ítélte a tanári kar.

15. *A Szabó-féle alapítvány kamatait*, 8 koronát Igács László I. oszt. tanulónak ítélte a tanári testület.

16. *Csösz Imre alapítványának* 9 korona 60 fillérenyi kamatait Flozник Lajos III. oszt. tanulónak ítélte a tanári kar.

17. *V. Kis József és neje Ruza Rozália alapítványának* 24 korona kamataival Lipták István VI. oszt. tanulót jutalmazta meg a tanári kar.²⁾

18. *Horváth Döme 400 koronás alapítványának* 18 korona kamatait Mészáros István VI. oszt. tanulónak adta a tanári kar.

19. *Csáky József és neje Tóth Juliánna 800 koronás alapítványának* 40 korona kamataival a tanári kar Orbán Ferencz VIII. oszt. tanulót jutalmazta meg.³⁾

1) Az alapítvány kamata a végrendelet értelmében 5 szegénysorsú, jóviséletű és szorgalmas tanuló közt osztandó fel.

2) Ezen jutalmat mindig VI. oszt. tanuló kapja.

3) Ezen jutalmat csak kecskeméti születésű, római kath. vallású tanuló nyerheti el.

20. *A Kecskeméti Takarékpénztár-Egyesület adományát, 50 koronát, Cseh András IV. oszt. tanuló kapta.*

21. *A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank ajándékát, 50 koronát, Vékony József VI. oszt. tanuló nyerte el.*

22. *A pályázatoknál fönmaradt 10 koronát a tanári kar Szekeres Antal IV. oszt. tanulónak adta.*

23. *A Koháry-féle alapítvány 110 korona 42 fillérnyi kamataiból Kovács János és Tietz Ferencz IV., valamint Rietli János III. és Hévizy Gyula I. oszt. tanulók 20—20 koronát, Pazurik Alajos VI. és Kovács Ferencz V. oszt. tanulók 10—10 koronát, s végül Poberci István I. oszt. tanulók 10.42 koronát kaptak.*

24. *Tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző 30 koronával jutalmazta meg Pechacsek János VIII. oszt. tanulót, a kegyes-tanítórendi növendékpapok énekkarának vezetőjét.*

25. *Könyvjutalomban részesültek: Faludy László, Gömöri Sándor, S. Kovács László, Köves István, Lieskő Andor, Múth István, Niedermüller Béla és Szabó István I., Mihalovics Imre II., Kerekes József, Rietli János és Sántha Gábor III., Dobozy Sándor, Ducsák Frigyes, Hajagos József, Szabó Jenő és Tóth István IV., Bodócs István V., Múth Imre, Oberle József és Pesovár Ambrus VI., Faragó Pál, Kirkovics Béla és Nagy Lajos VII., Sági István, Schiff József és Sebes Ferencz VIII. oszt. tanulók.*

NB. *Özv. Dömötör Istvánné szül. Bencsik Terézia alapítványának 40 korona kamata pályatételek jutalmazására fordított.*

NB. *Az alapítványok közül a 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. és 11. szám alattiak a róm. kath. egyházközségnél vannak elhelyezve; a 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18. és 19. sz. alattiak (továbbá a Dömötör Istvánné szül. Bencsik Terézia-féle is) a róm. kath. főgymn. igazgatójának kezelése alatt vannak; végül a 23. sz. a. jelzett alapítvány az esztergomi főkáptalan kezelése alatt van.*

XIII.

A tanulók érdemsorozata.

Az érdemsorozatban használt jegyek jelentménye s a rövidítések magyarázata	
Előmenetel: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen. Magaviselet: 1 = jó, 2 = szabályszerű, 3 = kevésbé szabályszerű, 4 = rossz.	Rövidítések: g. k. v. = görög-keleti vallású, gör. kath. = görög-katolikus vallású, helv. hitv. = helvét hitvallású, ág. ev. = ágostai evangélikus vallású, izr. = izraelita, fm. = felmentelt, k. r. n. p. = kegyes-tanítórendi növendékpap, ö. d. = ösztöndíjas, ism. = ismélő. N. B. A római, kath. vallású tanulók vallása jelezve nincs.

I. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak	
		Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Szám tan	Rajzoló mértan	Tornázás		Szépíráás
Baghy Gyula	1	1	2	2	1	2	3	3	3	2	2
Baky Lajos	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Balogh Sándor, ism.	2	1	3	3	2	2	2	2	2	3	3
Bábiezki György, ism.	2	3	4	4	4	3	4	4	2	3	3
5 Bálint Károly	1	3	3	4	4	3	3	4	2	3	3
Bencsik János, ism.	1	1	3	3	1	2	2	1	2	3	3
Bencsik László	1	1	2	3	1	3	3	3	2	2	3
Berente József	2	1	4	4	2	3	3	4	3	3	3
Buttinger Árpád	1	1	2	2	2	2	3	2	3	2	3
10 Czábor Károly	1	3	3	4	4	4	3	3	4	2	3
Csernay István	2	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Dékay István	1	2	3	3	2	3	3	3	3	3	3

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettudomány	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépirodalom	Műveltség	Zene	Rendkívüli tantárgyak	
													Műveltség	Zene
Dékány Antal	2	2	3	4	3	3	3	3	2	3	3	3	3	
Dömötör János, ism.	2	3	3	4	2	3	3	4	3	1	3	3	3	
15 Faludy László	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	
Fehér Dezső	1	3	4	4	4	3	4	4	3	3	3	3	3	
Fehér László	1	4	4	4	4	4	4	4	2	3	3	3	3	
Fekete József	2	3	4	4	3	3	4	3	2	3	3	3	3	
Gömöry Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
20 Hévízi Gyula	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	2	1	2	
Igács László	1	1	2	3	1	1	3	2	2	3	3	3	3	
Kocsák Jenő	2	3	4	4	3	4	3	3	2	3	3	3	3	
Kohn Izidor, izr.	1	2	2	3	3	3	3	3	1	2	2	2	2	
S. Kovács László	1	1	2	2	1	2	2	2	3	2	2	2	2	3
25 Köves István, izr.	1	2	1	1	2	2	2	1	2	1	2	2	2	
Lévai József, izr.	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	
Licsko Andor, ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Loboz Tibér, g. kel. v.	1	3	3	4	4	3	4	3	3	3	3	3	3	
Losonczy Károly, helv. hitv.	2	3	3	4	2	3	4	3	1	2	2	2	2	
30 Makáry István	2	3	4	4	2	4	3	3	3	3	3	3	3	
Mezei Pál, izr.	1	3	1	2	3	2	2	2	2	3	3	3	3	
Mészáros József	1	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	
Mészáros Károly	1	2	2	3	2	2	3	2	3	2	3	3	3	
Móczsa Ferencz	1	2	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	
35 Móczár Antal	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	3	3	3	
Múth István, izr.	1	2	1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	
Nagy József	2	1	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3	3	
Nagy Sándor, izr.	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	
Niedermüller Béla	1	1	2	2	1	2	3	2	3	2	3	3	3	
40 Nyúl István	2	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	
Pöberei István	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2	2	
Resz Kázmér	1	1	2	3	3	2	3	2	3	3	3	3	3	
Schneider József, ism.	1	3	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3	3	
Szabó István	1	1	2	2	1	1	3	1	2	2	2	2	2	
45 Szabó Miklós gör. kath.	1	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	
Szakonyi Mihály	1	1	3	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3	
Szelezki József	1	1	2	2	1	1	3	2	fm	2	3	3	3	
Székely Kázmér	2	3	3	3	3	4	4	3	3	3	3	3	3	
Tar Ödön, ism.	2	3	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3	3	
50 Tary Endre	1	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	3	
Tercsi Mihály	2	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	
Teretskey Béla	2	3	3	4	2	4	3	3	2	3	3	3	3	

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak	
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	Zene
		F. Tóth Ferencz, ism.	1	1	3	3	3	1	3	2	2	3
Tóth Gábor	2	2	4	4	3	3	4	4	1	2	3	3
55 Zinhóber Ferencz, ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Magántanulók:												
Máncdi Andor		1	1	1	1	2	1	2				
Vékony Anna		1	2	1	2	1	1	1				
<i>Kimaradtak:</i> Bartal Sándor, Demcsák József, Fekete Mihály, Herman Ferencz, Horvát János, ism., Jurán Vilmos, Kocsis Ferencz, Kovács Antal, Kráschenits Jenő, Maár Antal, ism., S. Tóth Mihály, Uhlrig Henrik, Verba László. — <i>Beteg:</i> Porga Gyula, Tóth András.												
Összesen : 72.												

II. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak	
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	Zene
		Bencsik Sándor	1	2	3	3	3	2	3	2	3	2
Besser Béla	1	3	3	3	2	2	3	2	1	2	2	
Bodrogi Pál	1	1	2	2	1	1	1	3	2	2	3	
Boroviczeny Aladár	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	2	2	
5 Csolnoki Endre	1	1	2	2	1	1	3	3	3	3	3	
Falta Béla, ág. ev.	1	1	2	2	1	1	2	1	2	2	2	
Faragó Gábor	2	2	2	2	3	1	2	2	3	3	2	
Fekete István	1	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	
Fekete László	2	2	2	2	2	1	2	3	2	2	3	
10 Fodor János, izr.	1	1	1	2	2	1	1	1	3	3	2	
Fördös Dezső, hely. hitv.	2	3	2	2	2	3	2	3	1	2	2	
Gutjahr Károly, ism.	1	2	2	2	1	2	1	1	1	1	1	

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	Zene
Hatvani Pál	1	2	2	3	2	1	2	2	3	2	2	
Herczeg Pál	1	1	3	3	2	1	2	3	2	3	2	
15 Holosnyai Iván, gör. kath.	1	2	2	3	3	1	3	3	2	2	2	
Hunyadi János	2	2	2	3	2	2	2	3	3	3	3	
Juhász László	2	2	3	4	2	3	3	3	2	3	3	
Keleti Kálmán	1	2	2	2	1	1	2	2	1	2	1	
Kovács Ferencz	2	3	3	3	3	2	3	3	1	1	3	
20 Kovács György	2	2	2	2	2	1	2	3	1	3	2	
Láng Antal, ism.	2	3	3	4	3	2	3	3	2	2	2	
Lövy István, izr.	2	2	3	3	2	2	3	2	1	2	1	1
Máté József	1	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	
Mészáros János	2	3	3	4	2	2	2	3	2	3	3	
25 Mihalovics Imre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Paleta Frigyes	2	1	2	3	2	2	3	3	1	1	2	
Pócsy György	1	2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	
Polgár Rezső	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	
Riedel Richard	1	2	2	2	2	1	2	2	2	3	2	
30 Sajermann Ottó	2	3	3	3	3	2	1	3	2	3	3	3
Szabó Lajos	2	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	
Szabó Mihály	1	3	2	2	3	2	1	2	1	2	1	
P. Szabó Mihály	2	2	3	3	3	2	3	3	2	1	2	
Szél Mihály	1	3	2	3	3	2	2	2	3	2	2	
35 Tykál Alajos	2	1	2	2	2	1	3	3	2	3	3	
Üveges Ferencz, ism.	1	1	2	2	1	1	3	1	2	1	3	
Vätz Oszkár	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	

Kimaradtak: Bimbó János, Csomák János, ism., Kis László, I. Szabó Ferencz, Tietz József, Zaboreczky Ferencz.

Összesen: 43.

III. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Term. földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás	Műének	Gyorsírás	Francia ny.	Zene
Ballus Tódor, ág. ev.	1	2	2	2	3	2	2	3	3	2				
Bende Gergely	1	3	3	3	4	3	3	3	3	1				
Benkes Mihály	1	2	4	3	4	2	2	2	2	2				
Benkőczy József	1	3	3	4	4	1	2	3	3	fm				
5 Bujdosó József	2	2	2	2	2	2	2	3	3	2	2			
Fekete Béla	1	2	2	2	2	1	2	2	3	3				
Flóznik Lajos	1	1	2	3	3	2	3	3	3	fm				
Gröber Gyula	3	4	4	3	4	3	3	2	3	3				
Hornyik Károly	1	1	3	3	2	3	2	1	2	2				
10 Kabók Károly	2	3	3	3	3	3	2	3	3	2				
Kele Illés	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2				
Kerekes József	1	1	3	1	3	1	1	2	1	fm	1	1		
Lusztig Imre, izr.	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Markuszek Ferencz	1	2	2	3	3	3	2	1	2	2				
15 Mezei Sándor, izr.	1	3	3	2	3	3	2	3	3	2				
Nagy Imre, izr.	2	2	2	1	2	2	2	2	3	2				1
Pap Mihály	1	2	3	3	3	2	2	2	3	2				
Ritli János	1	1	1	1	1	1	1	1	3	2	2			
Sántha Gábor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
20 Scheiber Béla, izr.	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2			1	1
Stepp Henrik	1	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2			
Szűcs Ferencz, helv. hitv.	1	3	4	3	4	3	3	3	3	2				
Takács Sándor	1	2	2	3	3	2	2	2	3	2				
Till Sándor, ism.	1	2	4	3	4	3	2	3	2	2				
25 Zajacz János	2	1	2	3	3	1	2	3	3	2	2			
Zádor István	1	1	1	2	2	2	1	2	2	fm				

Magántanulásra tért: Szórád János. — Kimaradt: Tasi Jenő.

Összesen: 28.

IV. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magavisejel	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak					
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyviség-tan	Hajzoló geomet.	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.	Zene			
Augner Rezső, izr.	1	1	2	2	3	1	2	1	2	2							1
Balanyi György	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1							
Barta László	1	1	3	3	3	3	2	3	1	2							
Bartucz Ferencz	1	1	3	3	3	1	1	3	3	3							
5 Bencsik Géza	1	1	2	1	3	1	2	3	2	1							
Biró István	1	1	1	3	3	2	3	2	1	2							
Bódy Ödön	1	1	1	1	2	2	2	1	1	2							
Búzás Jenő	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3							
Cseh András	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1							
10 Dobozi Sándor	2	1	1	2	2	2	1	2	2	1							1
Domokos János	1	1	3	3	3	2	3	3	3	3							
Dömötör Gergely	2	2	2	3	3	3	3	3	3	1							
Dutschák Frigyes	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1					
Fekete Sándor	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2							
15 Feldmayer József, izr.	1	2	3	3	3	2	2	3	3	3							2
Fodor Viktor, izr.	2	1	1	1	1	1	1	1	2	3							1
Forró Mihály, ism.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1							
Füredi István	1	2	3	3	4	3	3	3	3	3	1						
Ó. Gyenes József	2	2	3	3	3	2	2	3	3	2							
20 Hajagos József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							1
Hegyesi István, ism.	1	2	3	3	3	3	3	2	2	2							
Idakéri Béla	2	2	3	3	3	3	3	3	3	fm							
Király József, ism.	2	2	2	3	3	3	3	3	2	2							
Király Károly	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2							
25 Kókay László	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2							
Kovács János	1	1	2	1	2	1	2	3	1	2							
Kovács László	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3							
Máté István	1	1	1	3	2	2	1	2	1	2							
Mészáros Ferencz	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1							
30 Nagy Ákos	2	2	3	3	4	3	3	3	2	2							
Pap Lajos	1	1	3	3	3	1	1	2	1	2							
Pulai István	2	2	3	3	3	4	3	3	2	2							
Rapesányi István	1	2	3	3	3	1	3	3	3	2							
Reimer Imre, izr.	2	2	3	3	3	2	3	3	2	2							
35 Réger József	1	3	3	2	3	4	3	3	3	3							
Révész Géza	2	2	3	3	3	2	3	3	3	1							
Szabó Jenő	1	1	1	3	3	1	2	2	1	1							2
Szabó Lajos	2	3	4	3	4	3	3	3	3	2							

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak			
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Rajzoló geomet.	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.	Zene
Szekerés Antal	2	1	2	2	3	3	3	3	2	3	2			
40 Tietz Ferencz	1	1	3	2	3	3	2	3	3	3				1
Tóth István	2	1	2	3	3	2	3	3	3	2		2		
Tóth Kálmán	2	2	4	4	4	3	3	3	3	3				
Végh József	2	3	3	3	4	3	4	3	4	2				
Wingert András	2	2	3	2	4	3	4	2	3	1				
50 Wodlutschka Károly	1	1	2	1	2	1	1	2	2	2	1			

Kimaradtak: Prehoffer Lajos, Wéhly Ferencz, izr.

Összesen: 47.

V. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótl. olv.	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.
Bende György	2	1	2	3	3	3		2	1	3		1			
Berente György	1	1	2	1	2	3		1	1	3		2			
Bodócs István	1	1	1	1	1	1		1	1	1		fm			
Csorba János	1	1	2	2	2	3		1	2	2		2			
5 Domokos Péter	1	1	1	2	2	2		2	2	3		1	1		
Dömötör István	2	2	2	3	4	3		3	3	3		1			
Dudás Dániel	2	3	3	4	4	3		3	4	4	2	fm			
Hornyik Sándor	1	1	1	3	3	3		3	1	3		fm			
Hunyadi Ferencz	1	1	1	1	2	1		1	1	2		2	1	1	
10 Hunyadi Mátyás	2	2	2	3	3	3		4	2	4		2			
Juhász Vincze	1	1	1	2	2	3		2	3	2		2			
Kasza Dezső	2	1	2	3	3	3		1	1	3		2			
Kovács Dénes	1	1	2	3	3	3		3	2	3		2	2		
Kovács Ferencz	1	1	1	2	3	3		1	1	1		1			
15 Cz. Kovács László	2	1	2	3	4	3		3	2	4		2			
Köhler Ferencz, ism.	2	1	2	3	4	3		3	3	3	1	2			

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Bendkívüli tantárgyak			
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótl. olv.	Történelem	Természettan	Matematika	Rajz	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.
Mándi Ernő	2	2	2	2	3	3		3	3	3		2			2
Mizsei István	1	1	2	2	3	3		2	3	3		1	2	2	
H. Nagy László	2	1	3	3	3		3	3	3	3		2			
20 Polónyi Jenő	2	1	1	2	4		2	2	3	3		2		3	
Sándor Ferencz	1	1	3	3	3		2	2	3	3		2		2	
Sándor József	1	1	3	3	3		2	3	1	3		1		2	
Sántha György	1	1	1	1	1	1		1	1	1		2		1	
Szebenyi Béla	2	2	2	3	4	3		3	4	3		1			
25 Szelei Imre	1	1	2	3	4		3	3	2	4		1	1		
Szobolotzky Antal	2	1	1	1	2	1		2	3	1		fm		1	
Tanu Balázs	2	1	1	2	2	2		1	2	2		2			
Tománek József	1	1	1	3	2	3		3	3	2		3			
Tóth Dömötör	1	1	2	3	3		1	3	3	3		1		1	
30 Török László	1	1	2	3	3	3		3	2	2		2		2	
Vizeli Gábor	1	2	2	3	3	3		3	2	2		2		2	
Vörös János	2	2	2	3	2	2		3	3	3		fm	1	1	
Zsámboky János	2	1	2	3	3		3	3	3	3		2			
Zsigmond Géza	2	1	1	2	2	2		2	2	2		1		1	
Magántanulók:															
35 Oberle József, k. r. p. n.		1	1	1	1	1		1	1	2					
Pesovár Ambrús, k. r. p. n.		1	1	1	1	1		1	1	1					
Szurovy József, k. r. p. n.		1	2	1	2	1		1	1	2					
Vajnóczki Ferencz, k. r. p. n.		1	1	3	2	2		1	1	2					

Kimaradtak: Bagi Lajos, Bába József, ism., Györe Károly, Kakuk András, Zolnai Mihály.

Összesen: 43.

VI. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak											Bendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallásstan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettudj.	Mennyiségtan	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.	Zene	
Almási Gusztáv, izr.	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1					
André Balázs	2	1	1	2	2	3	2	2	2	2					
Bárány Etele	1	1	2	3	3	3	3	2	3	3		2			
Bende János	2	1	3	4	3	3	3	3	3	3	2				
5 Bodor József	1	1	2	3	3	3	3	2	3	2	1				
Dávid Ferencz, izr.	2	3	3	4	4	3	3	3	3	3				1	
Feldmeier Géza, izr.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2		2	1		
Fischer István, izr.	2	2	2	3	3	3	3	2	3	3		2		2	
Földi László	1	1	2	2	1	3	3	2	2	3	1	1			
10 Gráber József, izr.	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3					
Harkai Béla	2	1	1	3	1	3	3	1	2	2	1				
Jámbor József	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3					
Kiss Ferencz, ism.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3					
T. Kovács József	1	1	3	4	4	3	3	4	3	2					
15 Lipták István	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1				
Lóvy Miksa, izr.	1	1	1	3	3	3	2	1	2	2		2	1	1	
Mészáros István	1	1	2	3	3	3	3	1	2	3		1			
Múth Imre, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2		1	1	1	
Nagy Pál	1	1	3	3	3	3	3	3	3	2					
20 Napholz Kálmán	1	1	1	2	1	2	2	1	2	2		1	1		
Oberle József, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm		1			
Pazurik Alajos	1	1	3	3	3	3	2	2	3	3					
Pesovár Ambrus, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	1	2	fm			1		
Sándor Imre, izr.	1	1	1	2	1	2	1	1	2	3		1			
25 Szigethy Lehel, ev. ref.	2	2	2	3	3	3	1	2	3	1					
Szurovy József, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	2	2	fm			1		
Sz. Tóth Kálmán, ev. ref.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1					
Vajnoczki Ferencz, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	1	1	fm					
Vékony József, ö. d.	1	1	2	2	2	2	2	2	2	3	1				
30 Virágh László	2	2	3	4	4	3	4	3	3	3	2				
Zsámboki Ferencz	2	1	3	3	3	3	4	4	3	1	2				
Magántanulók:															
Czigány László	1	3	3	3	3	4	3	3							
Horváth Géza	2	3	3	3	3	3	3	3							
Kremer Gyula, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1							
Molnár Kálmán, k. r. n. p.	1	2	1	1	1	1	1	1							
Nagy Erzsébet, izr.	1	2	2	2	2	1	1	2							
Nádai Kálmán, k. r. n. p.	1	2	2	2	1	2	1	1							

Beteg: S. Tóth Mihály. — Kimaradtak: Faragó György, Nagy Zoltán.

Összesen: 40.

VII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Bendkívüli tantárgyak			
	Magviselés	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázás	Műének	Gyorsírás	Francia ny.	Zene
Bender Márton	2	3	3	4	4	4	3	4	2	1	2			
Benkő István	1	1	3	4	3	3	2	3	4	2				
Bódogh Gábor	1	1	2	4	3	3	3	3	4	2	1			
Boroviczény Elemér	1	1	1	2	2	2	1	2	2	2				
5 Branczky József, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	2	1	fm				1
Deák Vidor, k. r. n. p.	1	1	1	1	2	2	1	1	2	fm				
Dékány Dániel	2	1	2	2	2	2	3	2	2	2	1			
Faragó Pál	2	1	1	2	2	2	1	1	1	2	1	1	1	
Gáll Antal	2	1	3	4	3	3	3	3	3	2				
10 Havas Vilmos, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	2	2	fm		1	1	
Horváth Károly, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm				
Jaindl József	2	1	1	1	1	1	2	2	1	1	2			
Kirkovics Béla, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm				1
Komáromi Károly, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	1	3	fm				1
15 Kovács Antal	1	1	2	2	2	3	1	2	3	3	2	1		
Kovács István	2	3	3	4	3	3	3	3	4	3				
Kremer Gyula, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm				
Kuczka József, ism.	2	1	3	3	3	3	4	3	3	2				
Mamira József	1	1	3	3	3	3	4	3	4	2	2			
20 Molnár Kálmán, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	2	1	2	3	fm				
Nagy Lajos, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	1	2	fm				
Nádai Kálmán, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm				1
Richl Lajos	2	1	2	2	2	1	2	3	3	3	2	1		
Sági Tibor, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3				
25 Sipos Bálint	1	1	3	3	3	3	2	3	3	2	1			
Somogyi István, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	1	1	fm				
Szabó Mihály, ism.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	1				
Szigethy Zoltán, ev. ref.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1				
Szűcs István	2	1	1	2	2	1	1	2	3	2	1			
30 Thomay János, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm				
Tóth Kálmán	2	1	1	2	1	2	1	1	2	2	1			
S. Tóth Mihály	1	1	2	3	3	3	3	2	3	2	2			
Vittkó Sándor, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	2	2	2	fm			1	
Ziprisz Aladár, izr.	2	1	1	2	2	2	1	1	2	3			1	
Magántanuló:														
Weisz Béla, izr.	1	1	2	2	1	1	2	2						

Kimaradt: Cz. Kovács József.

Összesen: 36.

VIII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Bendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsézet	Tornázás	Művészet	Francia ny.	Zene
Agárdi László, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	fm			
Babos Dezső, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1	fm	1		
Baltavári Jenő, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	fm	1		
Bielek Ede, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	1	2	1	1	1	fm	1	1	
5 Csizovszky Ferencz, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	2	2	2	1	fm	1		
Fekete Dezső, izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	fm			
Fritz Imre, izr.	2	1	2	3	3	3	1	3	3	1	2			1
Goldberger Andor, izr.	1	1	1	3	2	2	3	2	3	1	2			
Kalecsinszky Zoltán	1	1	3	3	3	3	1	2	3	2	2			
10 Károlyi Gábor, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	fm	1		1
Kolozsvári Lajos, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	1	
Kubányi Dezső	1	1	3	3	3	3	2	3	3	3	fm	1		
Orbán Ferencz	1	1	2	3	3	3	2	2	1	2	1			
Pataky János	1	1	2	2	2	2	1	2	3	1	2	1		
15 Pecháček János, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	fm	1	1	1
Pelei Gyula, ág. ev.	2	1	2	3	3	3	3	2	3	3	2			
Sági István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	
Schiff József, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	1	1
Sebes Ferencz, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1		1
20 Szalay József, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	fm	1	1	
Szepesi Bódog, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	2	2	2	1	fm	1	1	
Szondy Károly	1	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2	1		
Vajda Imre, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1		
Magántanuló:														
Almási Béla, izr.	1	2	2	2	1	1	2	2	1					

Önkéntes ismétlő: Szántó Gyula Miklós, izr. — *Kimaradtak:* Grosz János, Varga Gyula. — *Vizsgálatlan maradt:* Mészáros Mihály, magántanuló.

Összesen: 28.

*Az 1901/2. tanév végén érettségi vizsgálatot tett ifjak
névsora.*

Agárdi László, jelesen érett.	Orbán Ferencz, érett.
Almási Béla, jól érett.	Pataky János, jól érett.
Babos Dezső, jelesen érett.	15 Pechácesek János, jól érett.
Baltavári Jenő, érett.	Pelei Gyula, érett.
5 Bielek Ede, jól érett.	Sági István, jelesen érett.
Csizovszky Ferencz, jól érett.	Schiff József, jelesen érett.
Fekete Dezső, jelesen érett.	Sebes Ferencz, jelesen érett.
Fritz Imre, érett.	20 Szalay József, jól érett.
Goldberger Andor, érett.	Szepesi Bódog, érett.
10 Kalecsinszky Zoltán, érett.	Szondy Károly, érett.
Károlyi Gábor, jól érett.	Vajda Imre, jelesen érett.
Kolozsvári Lajos, jelesen érett.	

XIV.

Statisztikai táblázatok.

1. A tanulók általános áttekintése.

Összesen a tanév végén	Vallásra nézve volt							Anyanyelvre nézve volt				Nyelvismeretre nézve					Egészségi állapot				Magaviselet				Fegyelmi esetek száma									
	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti	ág. evang.	ev. reformi.	unitárius	izraelita	más vallású	magyar	német	román	olasz	tót	szerb-horvát	ruthén	más nyelvű	betegségek eset				hány tanuló kapott				igazgatói	tanárkari								
																	nem járványos		járványos	meghalt	jó	szabályszer.	kev. szabász.	rossz			megrovásban részesült	tanács folytán el-távozott						
																	könnyű	súlyos											jó	szabályszer.	kev. szabász.	rossz		
b e s z ő l																j e g y e t				kizárattott														
300	254	2	1	4	6	—	33	—	269	20	3	—	8	—	—	—	237	—	—		—	—	300	281	28	3	—	182	102	1	—	7	—	—

*) Egy VIII. osztályos önkéntes ismétlő mindig el van számolva.

Összesen a tanév végén	A tanulók szülői közt polgári állásra nézve volt												A tanulók illetősége						Tandijmentes		Lecskéorát nem mulasztott	Igazolatlanul mulasztott			
	őstermelő		iparos		kereskedő és vállalkozó		tisztviselő		katoná	Más értelmiségi (orvos, ügyvéd, lelkész, tanár, tanító, mérnök, író, művész stb.)	személyes szolgálatból élő (munkás, napszámos, szolga stb.)	magánzó (nyugdíjas, tőkéjének jövedelméből stb. élő)	helybéli	megyebeli	más megyebeli	fümei és kertületbéli	külföldi	Ö s z t ö n d i j a s	egészen	félíg					
	önálló	alkalmazott	önálló	alkalmazott	önálló	alkalmazott	nagykereskedő	kiskereskedő, szatócs stb.															alkalmazott	köz-tisztviselő (állami, hatósági)	magán és társulati
																			nagybirtokos és bérlő	kisbirtokos és bérlő					
300	5	55	4	2	57	—	—	31	1	34	7	3	45	28	28	165	44	91	—	—	1	48	36	123	6

2. A tanulók részleges áttekintése.

Osztály	Fölvételelt az egész év folyamán	Vizsgálatot tett					Kimaradt															Előmenetek eredményes rendes tantárgyakban						Hányan tanultak				Tanítási óra mulasztás			
		haladó rendes		ismétlő	összesen	tanuló		életévét betöltötte	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22 és több	Mindenből jeles	Mindenből legalább jó	Mindenből legalább elégséges	Egyből elégtelen	Kettőből elégtelen	Többből elégtelen	Francia nyelvet	Gyorsírást	Műéneket	Zenét	Igazolt	Nem igazolt	Összesen
		magán	tanuló																																
I.	72	47	2	8	57	15	—	10	25	16	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	9	27	2	4	13	—	—	55	1	689	19	708
II.	43	34	—	3	37	6	—	—	7	15	11	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3	7	23	4	—	—	—	—	37	3	608	—	608	
III.	28	25	—	1	26	2	—	—	—	3	8	6	4	5	—	—	—	—	—	—	—	1	4	15	1	4	1	1	2	6	2	370	3	373	
IV.	47	42	—	3	45	2	—	—	—	7	19	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	7	29	4	2	2	8	4	9	5	639	—	639	
V.	43	32	4	2	38	5	—	—	—	—	5	11	9	9	4	—	—	—	—	—	—	3	5	21	4	4	1	1	10	4	—	501	1	502	
VI.	40	30	6	1	37	3	—	—	—	—	—	4	15	7	9	2	—	—	—	—	—	3	10	18	2	2	2	5	9	8	6	446	1	447	
VII.	36	32	1	2	35	1	—	—	—	—	—	—	6	6	10	7	5	1	—	—	—	5	12	11	2	4	1	5	2	12	5	242	—	242	
VIII.	28	23	1	1	25	3	—	—	—	—	—	—	—	3	8	12	2	—	—	—	—	5	11	9	—	—	—	8	—	17	5	237	—	237	
I–VIII	337	264	14	22	300	37	—	10	32	34	32	32	36	39	25	31	21	7	1	—	23	65	153	19	20	20	28	27	148	27	3732	24	3756		

*3. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése
az 1901—902. iskolai évről.*

Jelentkezett	Az írásbelin				A szóbelin							Az érettségit végzett ifjak pályaválasztása											
	minden dolgozatát leg- alább elégséges ered- ményrel készítette el	az írásbeli alapján is- métlődő vizsgálatra kö- teles	visszalépett	Szóbelire mehettett	jelesen	jól	egyszerűen	javító vizsgálatra kö- teles	ismétlődő vizsgálatra kö- teles	végleg bukott	pap-tanári	papi	tanári	jogi	orvosi	mérnöki	gazdászati	erdészeti	katonai	gyógyyszerészeti	hivatalnoki	határozatlan	
1901. szeptember																							
51	4	6	1	44	—	1	33	6	4	—	—	9	2	11	—	1	3	—	1	1	6	—	
1901. december																							
10	3	1	—	9	—	—	5	3	1	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	
1902. június																							
31	28	1	—	30	8	7	11	4	—	—	13	1	1	6	1	—	—	1	1	—	1	1	

XV.

Értesítés az 1902—903. tanévre.

Augusztus hó 30-án (szombaton) pótló- és javító-vizsgálatok lesznek. Szeptember hó 3 első napján délelőtt 8—12 óráig tartanak a beiratások a főgymnasium épületében; ezen túl csak azon tanulókat veheti föl az igazgatóság egy hétig, kik elmaradásukat elfogadható okokkal igazolni tudják. A még későbbi jelentkezők fölvételét az igazgatóság útján benyújtott s egy koronás bélyeggel ellátott folyamodványra a tanév két első havában a tanterületi kir. főigazgatóság, ezen túl az nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter engedheti meg.

Az **első osztályba 68 nyilvános tanuló vehető fel** és pedig első sorban szeptember 1-én és 2-ikán csakis helybeli róm. kath. vallásúak, majd vidéki róm. kath. vallásúak; 3-ikán pedig, a mennyiben a jelzett szám be nem telik, más vallásúak is.

A II—VIII. osztályokba iratkozó tanulók ily korlátozás alá nem esnek.

Az **első osztályba csak oly tanulók vétetnek föl, kik az elemi osztályokat jó eredménnyel bevégezték, vagy ennek hiányában a fölvételi vizsgálatot jó sikerrel kiállják, továbbá életök 9-ik évét betöltötték és 12 évnél nem idősebbek; 12 évnél idősebb tanulók fölvétele dolgában (az első osztályba) a tanári testület hoz határozatot.**

Beiratáskor minden tanuló tartozik magával hozni az előző évről szóló iskolai bizonyítványát; az első osztályba beiratkozók, vagy más tanintézetből jövő felsőbb osztályú tanulók pedig ezen felül születési bizonyítványt (hiteleset, bélyeggel ellátottat) és újraoltási igazolványt is kötelesek magukkal hozni.

Minden tanuló kivétel nélkül fizet a beiráskor 4 korona beiratási díjat, 1 koronát az ifjúsági könyvtárra, 1 koronát a végértesítőre és 50 fillért az országos tanári nyugdíj-intézet céljaira.

Ezen díjak fizetése alól senki sem menthető fel.

Az iskolapénzt (u. n. tandíjat) illetőleg: a helybeli róm. kath. vallású tanulók egész évre 20 koronát fizetnek; a vidéki róm. kath. vallásúak, és más vallásúak, akár helybeliek, akár vidékiek, 40 koronát fizetnek; az iskolapénz fele a beiratáskor, fele február hó első felében fizetendő.

Szegénysorsú jóviseletű és jó előmenetelű tanulók tandíj elengedésért folyamodhatnak. *A folyamodványt* — bélyeg nélkül — *a kecskeméti róm. kath. egyházközséghez kell címezni*; mellékelni kell hozzá a folyó évről kiállított szegénységi bizonyítványt s az így felszerelt folyamodványt legkésőbb szeptember 25-ig a főgymnasium igazgatóságánál kell benyújtani.

Később folyamodni nem lehet!

Ha a tandij fizetés alól fölmentett tanuló az első (karácsonyi) időszak végével akár csak egy tárgyból is elégtelen tanjegyet kap, vagy viselete nem megfelelő, tandijmentességét elveszti és a második félévi tandiját köteles megfizetni.

Azon tanulónak, ki a tanév végén egy, bármely tantárgyból elégtelen osztályzatot kapott, a tanári testület megengedheti, hogy a következő tanév kezdetén (augusztus 30-dikán) javító vizsgálatot tehessen.

A ki két tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, annak egy koronás bélyeggel ellátott és a Budapest-vidéki tankerület kir. főigazgatóságához címzett folyamodványt kell benyújtani legkésőbb július hó 6-ig a főgymnasium igazgatójánál.

A ki kettőnél több tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, javító vizsgálatra egyáltalában nem bocsátható.

Bukott ismétlő tanuló középiskolába többé nem járhat.

Javító- és pótló vizsgálatot csak azon intézetben lehet tenni, a melyben az illető tanuló az elégtelen osztályzatot kapta, vagy a vizsgálatot fontos okból, pl. betegség miatt, volt kénytelen elmulasztani.

A szeptemberi javító- és pótló érettségiekre a jelentkezés augusztus 15-ikéig tart; ez időre az illetők irományaikat a főgymnasium igazgatójánál benyújtani tartoznak.

A beiratások alkalmával a vidéki szülők vagy gyámok tartoznak oly helyettest bemutatni, kire gyermekek vagy gyámoltjuk gondos felügyeletét átruházzák.

Kecskemét, 1902. június 29.

Dr. Tóth György

főgymn igazgató.

AZ 1902—903. TANÉVBEN HASZNÁLANDÓ TANKÖNYVEK

JEGYZÉKE.

I. osztály.

- Kis Katekizmus XLIII. k. Bpest, 1896.
Szinnyei J., Iskolai magyar nyelvtan I. r. Bpest, 1901.*)
Balogh P., Magyar olvasókönyv I. r. Bpest, 1899.
Pirchala J., Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
 „ Latin olv. és gyakorlókönyv I. r. Pozsony, 1901.*)
Kőrösi A., Földrajz. Budapest, 1900.
Ormándy M., Természetrajz. Bpest, 1900.
Lutter N., Közönséges számtan. Bpest, 1896.
Gerevich, Rajzoló geometria I. r. Bpest, 1899.
Szepesi, Imák és énekek.

II. osztály.

- Adjutus Secundus, Az ó-szövetségi bibliai történetek magyarázata I. r. Szatmár, 1901.
Szinnyei J., Iskolai magyar nyelvtan II. r. Bpest, 1901.
Balogh P., Magyar olvasókönyv II. r. Bpest, 1899.
Pirchala J., Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
 „ Latin olv. és gyakorlókönyv I. r. Pozsony, 1901.*)
Kőrösi A., Földrajz II. r. Bpest, 1900.
Ormándy M., Természetrajz II. r. Bpest, 1900.
Lutter N., Közönséges számtan. Bpest, 1896.
(Gerevich), Rajzoló geometria I. r. Bpest, 1899.)
Szepesi, Imák és énekek.

III. osztály.

- Adjutus Secundus, Az új-szövetségi bibliai történetek magyarázata II. r. Szatmár, 1902.
Szinnyei J., Rendszeres magyar nyelvtan. Bpest, 1900.
Szinnyei J., Magyar olvasókönyv III. r. Bpest, 1900.

*) Csakis a jelzett évszámmal ellátott kiadások használhatók.

- Albrecht J.**, Német nyelvtan. Pozsony, 1900.
 „ Német olvasókönyv I. r. Pozsony, 1900.
Pirchala J., Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
 „ Latin olvasókönyv a III. és IV. oszt. számára I. és II. k. Pozsony, 1900.
Varga O., A magyarok története és Magyarország a jelenben. Bpest, 1900.
Vörös Cyrill, A fizikai és matematikai földrajz elemei. Bpest, 1902.
Lutter N., Közönséges számtan. Bpest, 1896.
(Gerevich), Rajzoló geometria III. r. Bpest, 1900.)
Szepesi, Imák és Énekek.
 Segédkönyv:
Kogutowitz, 10 térkép a magy. tört.

IV. osztály.

- Szulik József**, A kath. egyház szerleltársai.
Lehr A., Arany Toldi-ja XII. kiad. Bpest.
Pintér K., Magyar stílusztika II. kiad. Bpest, 1897.
Pirchala J., Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
 „ Latin olvasókönyv a III. és IV. oszt. számára I. és II. k. Pozsony, 1900.
Varga O., A magyarok története II. r. A középiskolák IV. oszt. számára. Bpest, 1901.
Róth-Tökés, A növénytan alapvonalai VI. kiad. Bpest, 1901.
Lutter N., Algebra XII. kiad. Bpest, 1901.
(Gerevich), Rajzoló geometr. IV. r. Bpest, 1900.)
Szepesi, Imák és énekek.
 Segédkönyv:
Kogutowitz, 10 térkép a magy. tört.

V. osztály.

- Titz A.**, Kath. vallástan I. r. Bpest, 1897.
Pintér K., Rhortorika és olvasm. II. kiad. Bpest, 1900.

- Szemák J.**, Német nyelvtan II. r. Bpest, 1896.
 „ Német olvasókönyv III. r. Bpest, 1888.
Kapossy L., Ciceronis pro A. L. Archia poeta (J. T. 61.) Bpest, 1899.
(Keleti) Schambach Gy., Cic. de imp. Gnaei Pompei. (J. T. 27.) Bpest, 1901.
Csengeri J., Ovidius-szemelvények. (J. T. 64.) Bpest, 1900.
Maywald J., Görög nyelvtan IV. kiad.
 „ Görög gyakorló- és olvasókönyv az V. oszt. számára.
Varga Ottó, Világtörténelem I. köt. 4. kiad. Bpest, 1890.
Pintér P., Állattan. Bpest, 1902.
Lutter—Eberling, Algebra 12. kiad. Bpest, 1900.
Lutter N., Mértan 8. kiad. Bpest, 1891.
Szepesi, Imák és énekek.
 Segédkönyvek:
Horváth B., Római régiségek 3. kiad. Bpest, 1900.
Jausz, Történelmi atlasz.

VI. osztály.

- Titz A.**, Kath. vallástan II. Bpest, 1898.
Pintér—Erdélyi, Poetika és olvasókönyv. Bpest, 1895.
Szemák J., Német nyelvtan II. r. 7. kiad. Bpest, 1895.
Szemák J., Német olvasókönyv III. r.
Endrei Á., Stílusgyakorlatok. Bpest, 1899.
Heinrich G., Német balladák és románczok I., II. Bpest, 1896.

- Dávid J.**, Titi Livii ab urbe condita libr. I—IV. Bpest, 1899.
Pirchala J., P. Vergilii Maronis Aeneidos libri I—VI. Bpest, 1895.
Maywald J., Görög nyelvtan IV. kiad. Bpest.
 „ Görög gyakorló- és olvasókönyv II. r. VI. oszt. számára, III. kiad. Bpest.
Szölgvény J., Világtörténet III. r.
Róth—Tökés, Növénytan alapvonalai.
Lutter—Eberling, Algebra 12. kiad. Bpest, 1900.
Lutter, Mértan 8. kiad. Bpest, 1901.
Szepesi, Imák és énekek.

Segédkönyvek:

- Horváth B.**, Római régiségek 3. kiad. Bpest, 1900.
Pirchala J., Jegyz. Verg. Aeneiséhez. Bpest, 1882.
Lutter N., Szorszámi táblák 2. kiad. Bpest, 1892.
Jausz, Történelmi atlasz.

Görög nyelvet pótló tankönyvek:

- Jancsó B.**, Magyar irod. olvasm. II. k. VI. oszt. számára. Bpest, 1899.
Csiky G., Sophocles Antigone (J. T. 20.) Bpest, 1883.
Sarudy Gy., Anthologia, görög lyrai I. r. (J. T. 74.) Bpest. 1902.

A VII. és VIII. osztályban használandó tankönyvek augusztus hó végén fognak megállapítani.

TARTALOM.

I. A nádorispán az Árpádok korában	1
II. Tanári kar	39—42
III. Előadott tananyag, tankönyvek	42—56
IV. Írásbeli feladatok	57—59
V. A főgymn. története az 1901—902. tanévben	59—64
VI. Az intézet külső viszonyai	64—65
VII. Könyv- és szertárak	65—70
VIII. Önképző-kör	70—72
IX. Gyorsíró-kör	72—73
X. Segélyző-egyesület	73—74
XI. Jegyzőkönyv a pályázatokról	74—79
XII. Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések	79—81
XIII. A tanulók érdemsorozata	82—93
XIV. Statisztikai táblázatok	94—96
XV. Értesítés az 1902—903. tanévrre	97—98

Az 1902/903. tanévben használandó tankönyvek jegyzéke.

